

ÇATIŞMA KAYIPLARINI BELGELEME STANDARTLARI

Every Casualty Worldwide Hakkında

Every Casualty Worldwide (ECW ya da kısaca Every Casualty: <http://www.everycasualty.org>) İngiltere'nin başkenti Londra'da faaliyet gösteren bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur. Silahlı şiddet olaylarında yaşanan her bir insan kaybı hızlı bir şekilde kayda geçirilmesi, doğru bir şekilde kimliklendirilmesi ve kamusal olarak tanınması ilkesini desteklemek amacıyla silahlı şiddet olaylarındaki kayıpların kayıt altına alınma yöntemlerine yönelik eğitim ve araştırmaların geliştirilmesi kurumun hedefleri arasındadır. Every Casualty, bu hedefi gerçekleştirmek için, kayıpları kayıt altına almanın mevcut farklı pratikleriyle ilgili bilgisini derinleştirirken bu pratiklerin uygulanmasına da rehberlik ediyor. Çatışma kayıplarını belgelemeye yönelik, sivil toplum kuruluşları, devletler ve hükümetler arası örgütler dahil farklı aktörlerce kullanılacak standartların ve iyi uygulamaların belirlenmesi ve geliştirilmesine katkı sunmak üzere mevcut çalışmaların araştırılmasıyla ortaya çıkan elinizdeki rapor da kurumun çalışmalarından biri. Bu araştırmaların yanında ECW, Casualty Records Network (Silahlı Şiddet Olaylarında Yaşanan Kayıpları Kayıt Altına Alanlar Ağı) adı altında uygulayıcıların bir araya geldiği uluslararası bir ağı da koordine ediyor ve hedeflediği ilkelerin ulusal ve uluslararası düzeyde mevcut politika yapılarına entegre edilmesine önyak oluyor.

Yayınlanma tarihi

Kasım 2016

Bu yayının İngilizcesini şu linkten indirebilirsiniz: <http://everycasualty.org/standards-v1>

Çalışmamızla ilgili geri dönüşlerinizi ve yorumlarınızı duymak bizim için çok önemli. Lütfen bu çalışmayla ilgili sorularınızı standards@everycasualty.org adresine iletiniz.

Every Casualty e-posta listesine kayıt olmak için: <http://ref.ec/signup>

Başta zorla kaybetmeler olmak üzere ağır insan hakkı ihlalleriyle ilgili uluslararası standartlara uygun belgeleme çalışması yapmak Hakikat Adalet Hafıza Merkezi'nin kuruluş amaçlarından biridir. Bu amaç doğrultusunda hak ihlallerine uğrayanlarla görüşmeler yaparak, yasal süreçlerde üretilen bilgi ve belgeleri, insan hakları alanında çalışma yapan kurumların raporlarını değerlendirerek ve medya taraması yoluyla haber kaynaklarını temel alarak belgeleme çalışması yapar, bu alanda kendi kurumsal standartlarını oluşturur. Bu standartları belirlerken hem yerel düzeyde hem de uluslararası düzeyde çalışmalar yapan kurumların üzerinde uzlaştıkları standartları, geliştirdikleri teknolojileri ve yeni yöntem ve tartışmaları elinden geldiğince izlemeye çalışır.

Londra merkezli *Every Casualty Worldwide*, tam da bu alandaki uluslararası standartların oluşturulması, yaygınlaştırılması ve tartışılarak geliştirilmesi konusunda çalışan uzman bir kuruluş. Elinizdeki bu kılavuz kitapçık ise, kurumun taslak olarak hazırladığı, dünyanın farklı bölgelerindeki uygulayıcılarla tartışarak son halini verdiği bir çalışma. Kitapçıkta silahlı şiddet olaylarında yaşanan insan kayıplarını kayıt altına alırken izlenmesi gereken standartlar ve bu standartların farklı çalışmalara uyarlanabilirliği tartışılıyor.

Türkiye'nin ağır insan hakkı ihlalleri konusunda uzun yıllardır devam eden çok önemli bir mücadele geçmişi var, bu mücadeleyi belgeleme çalışmalarıyla desteklemek, bu çalışmaları standartlaştırmak ve işbirliği içinde yürütmek konusunda ise birlikte yürümemiz gereken önemli bir yol var. Belgeleme çalışmaları konusunda bir rehber oluşturabilecek bu kitapçığın Türkçe çevirisinin bu alanda çalışma yapan kurumlara kaynak oluşturacağını umuyoruz. Bu çalışmanın, insan hakları mücadelesini daha etkili ve güçlü devam ettirebilmek adına belgeleme çalışmalarının önemini tanımaya ve bu yönde devam eden çabaları desteklemeye katkı sunmasını temenni ediyoruz.

Hakikat Adalet Hafıza Merkezi

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ

Tütün Deposu
Lüleci Hendek Caddesi 12
Tophane 34425 İstanbul/Türkiye
+90 212 243 3227
info@hafiza-merkezi.org
www.hakikatadalethafiza.org

ÇEVİRMEN

Özlem Kaya

EDİTÖR

Müge Karahan

DÜZELTİ

Gamze Hızlı

BASKI

Sena Ofset
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi
B Blok 6. Kat No: 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul
T +90 212 613 3846
www.senaofset.com.tr

HAKİKAT ADALET VE HAFIZA ÇALIŞMALARI

DERNEĞİ YAYINLARI

ISBN: 978-605-83814-7-6

Bu kitabın Türkçe çevirisi ve baskısı Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Derneği Türkiye Temsilciliği'nin katkılarıyla yapılmıştır. Bu kitapta yer alan görüşler FES Derneği Türkiye Temsilciliği'nin görüşlerini temsil etmez.

SİLAHLI ŞİDDET OLAYLARINDA YAŞANAN HER KAYBIN TANINMASI SÖZLEŞMESİ

Bu sözleşme, silahlı çatışma olaylarında kayıt altına alınmamış hiçbir ölüm vakasının kalmaması ilkesini temel alır ve devletleri silahlı şiddet olaylarının mağdurları için bu ilkeyi savunmaya çağırır.

Herkese eşit şekilde uygulanan ve silahlı şiddet olaylarının tüm taraflarını kapsayan evrensel bir sözleşmedir. Az sayıda ancak kapsamlı şartlar barındırır.

Silahlı şiddet olayları kişilere ve topluluklara pek çok farklı şekilde zarar verir. Bunlardan bazıları dolaylı, öldürücü olmayan ya da sonradan etkisini gösteren zararlar olabilir. Bu sözleşme korkunç ölümleri ve kimlikleri çoğunlukla devlet kayıtlarına girmeyen, şiddet yaşandığı anda yaşamını kaybeden ve şiddetin doğrudan mağduru olanlar için tasarlanmıştır. Silahlı çatışma, çok sayıda kişinin ölmesiyle sonuçlanan suçlar ya da kamu güvenliğinin ortadan kalktığı diğer durumlar nedeniyle ortaya çıkan, mağdurların çoğu durumda kayıt altına alınmadığı her türlü silahlı şiddet durumuna uygulanabilir bir sözleşmedir.

Bu sözleşmeyi onaylayan sivil toplum örgütleri ve ilgili diğer taraflar devletleri, diğer aktörlerle ortaklık içinde, silahlı şiddet olaylarında yaşanan tüm kayıpları:

- **hızlı bir şekilde kayıt altına alarak**
- **ölenlerin kimliklerini doğru bir şekilde tespit ederek**
- **bu bilgiyi kamusal olarak beyan ederek tanımaya çağırıyor.**

Bu anlamda kayıplar, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan silahlı şiddet olaylarında öldürülen sivil ya da savaştan kadın, erkek ve çocuklar anlamına geliyor.

Hızlı bir şekilde kayıt altına almak belgelemenin, güvenli olarak yapılabileceği ilk anda yapılması anlamına geliyor.

Doğru bir şekilde kimliklerinin tespit edilmesi isim, cinsiyet ve yaş gibi kişisel bilgilerin teyit edilerek ortaya çıkarılması anlamına geliyor.

Kamusal olarak beyanda bulunmak bu bilginin, yakınına kaybedenler dahil herkesin erişebileceği bir bilgi olması anlamına geliyor.

Bu sayılan görevler [farklı aktörler arasında] paylaşılabilir, ancak devletler kontrolleri altındaki ya da yetki alanlarında bulunan halklara ya da eylemlerinin tehlikeye attığı gruplara karşı özellikle sorumluluk taşır. Yaşanan ölümler ve ölenlerin kimlikleriyle ilgili bilgiler, mümkün olduğunda kaybin yakınlarının öncelikli olarak bilgilendirilmesinin ardından kamuya paylaşılmalıdır. Ancak ve ancak, yaşayanlara zarar verecek gerçek bir risk söz konusu olduğunda, sayılan bu görevler ertelenebilir fakat bu erteleme hiçbir zaman sonsuza kadar sürmemelidir.

Bu çağrıyı yerine getirmek için devletler ve diğer aktörlerin yapması gerekenler şunlardır:

- ortaya konan bilginin, mağdurların haklarını ve ihtiyaçlarını karşılamak için bir temel oluşturacak uygunlukta ve erişilebilir olmasını sağlamak
- gerekli tüm adımları ulusal seviyede atmak
- kayıpları kayıt altına almak için uluslararası bir çerçeve geliştirmek üzere başkalarıyla işbirliği yapmak.

Yaşamını kaybetmiş olanlara, ailelerine ve arkadaşlarına verilen zararı hiçbir şekilde gideremeyeceğimizi kabul ederek bu girişimin aşağıda sayılan faydaları sağlayacağına inanıyoruz:

- Hayatını kaybetmiş olduğu tahmin edilen kayıpların akıbetini bilememenin sevdiklerinde yarattığı ortak acıyı azaltmak
- Belli gruplar üzerindeki etkilerini de içerecek şekilde silahlı şiddet olaylarını zamanında, şeffaf, güvenilir ve kapsamlı bir biçimde izlemeyi mümkün kılmak
- Silahlı şiddet olaylarının isimsiz, saklanmış ve çoğu durumda uzaktaki pek çok mağduruna insanlıklarını iade etmek
- Sivilleri silahlı şiddet olaylarının negatif etkilerinden korumak üzere mümkün olan her türlü önlemi almaları için aktörlere gerekli bilgileri sağlamak ve önlemleri almalarını teşvik etmek
- Silahlı şiddet olaylarının mağdurlarının haklarını savunmak ve iyileştirmek
- Devletlerin ve silahlı şiddet olaylarının taraflarının uluslararası insancıl hukukun, insan hakları ve mülteci hukukunun lafzı ve ruhuna uyum göstermelerini sağlamak
- Her zaman hakikate dayanması gereken çatışma sonrası iyileşme ve uzlaşma çabalarını desteklemek

Talepleri uygulanmaya başladığı andan itibaren bu girişim, dünya çapında ortak insanlık değerlerimizin tanınmasını sağlayarak savunacak ve güçlendirecektir. Bunu yapmak, günümüzden farklı olarak, bizi silahlı şiddet olaylarının müsibetinden kurtulmuş bir dünyaya daha da yaklaştırabilir.

İçindekiler

Giriş (Teşekkürler) 1

1. Bölüm – Kurumsal Şeffaflık 11

- 1. Kısım – Kurumsal Şeffaflık Standartlarının Arkasındaki İlkeler 12**
- Şeffaflık ve zarar vermeme ilkesi arasındaki en doğru denge bulunmak zorundadır. 12
- 2. Kısım – Kurumsal Şeffaflık Standartları 13**
1. Kayıt altına alma misyonu ve motivasyonu konusunda şeffaf olunmalıdır. 13
2. Kayıt altına alma faaliyetinin kapsayıcı olma sorumluluğunu tehlikeye atacak siyasi ya da diğer her türden yakın ilişkilere dair bilgiler paylaşılmalıdır. 13
3. Kullanılan metodolojiye dair bilgiler şeffaf ve kamuya açık olmalıdır. 14
4. Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kurumların kurumsal yapısı şeffaf ve tüm paydaşların erişimine açık olmalıdır. 14
5. Fon veren kurumlarla ilgili bilgiler şeffaf ve kamuya açık olmalıdır. 15

2. Bölüm – Metodoloji 17

- 1. Kısım – Çatışma Kayıplarını Kayıt Altına Alırken Kullanılan Metodolojik Standartları Belirleyen İlkeler 19**
- Verilere olan güveni artırmak ve son kullanıcıların ve diğer paydaşların bu veriyi nasıl kullanabilecekleriyle ilgili bilinçli bir karar verebilmelerini sağlamak için, kullanılan metodolojiye dair şeffaf olunmalıdır. 19
- Kayıpların kayıt altına alınma şeklinde tutarlı olunmalıdır. 19
- Kayıt altına alınan verilerle ilgili kapsayıcı olunmalıdır. 20
- 2. Kısım - Kaynaklar 20**
6. Hem yazılı kanıtların hem de tanık anlatımlarının nasıl ele alınacağına ilişkin net yöntemlere sahip olunmalıdır. 20
- Kaynakları incelemek ve değerlendirmek 21**
7. Belirli bir bağlamda mevcut olan potansiyel kaynakların ve bu kaynakların sınırlılıklarının farkında olunmalıdır. 21
8. Kaynakların güvenilirliğini derecelendiren bir değerlendirme ölçeği kullanmak ve bunun değerlendirmeye açık olması düşünülmelidir. 22
- Kaynakları seçmek 22**
9. Konu ile ilgili bilgi verebilecek herhangi bir kaynak, vereceği bilgi az da olsa, geri çevrilmemelidir. 22
10. Kayıt altına alınan her bir veri girişi için, mümkün olduğunca fazla sayıda bağımsız kaynak kullanılmalıdır. 23
- 3. Kısım – Veri 23**
11. Veriyle çalışırken iyi düzenlenmiş ve tutarlı bir sistem kurmanın önemini farkında olunmalıdır, ancak uygulamada insanların muhakeme gücüne ve esnekliğe de yer bırakılmalıdır. 23
- Veri Toplama 23**
12. Toplanan verinin tutarlılığını ve doğruluğunu sağlamaya yardımcı olacak şekilde belirli bilgilerin sistematik olarak toplanması düşünülmelidir. 23
13. Konuyla ilgili her belge saklanmalıdır. 24

Veri doğrulama	24
14. Toplanan verinin değerlendirilebileceği bir doğrulama süreci olmalıdır.	25
15. Veriler birden fazla bağımsız kaynak kullanılarak doğrulanmaya çalışılmalıdır.	25
16. Kaynaklar arasındaki uyumsuzluklarla ilgili ne yapılacağı planlanmak zorundadır.	26
Veri girişi	26
17. Verilerin, istikrarlı bir şekilde veritabanına girilebilmesi için standart operasyonel prosedürler geliştirilmelidir.	26
18. Tüm veri girişleri yeni bilgilerin dahil edilmesine imkân verecek şekilde açık tutulmalıdır.	27
Nitelik Denetimi	27
19. İnsan hatasını minimize etmek ve işi basitleştirmek için, belgeleme sürecinin bileşenleri farklı kişiler arasında bölüştürülmelidir.	27
20. Kayıt altına alma işinde, bir olay ya da bir şahısla ilgili veri girişi onaylanmadan önce birbirlerinin çalışmalarını gözden geçirebilecek fazla sayıda çalışan bulundurulması düşünülmelidir.	27
21. Girişlerin tekrarlanmasını önleyecek yöntemler bulunmalıdır.	27
3. Bölüm – Tanımlar ve Kategorizasyon	29
1. Kısım – Tanımların ve kategorizasyonun temelini oluşturan ilkeler	30
☐ Kapsayıcı tanımlar ve kategoriler seçilmelidir.	30
☐ Kullanılan tanımlar ve kategorilerle ve bunların alındığı kaynaklarla ilgili şeffaf olunmalıdır.	31
☐ Çatışma kayıplarını kayıt altına alma sürecinde, faaliyeti yürütenlerin kendileri için belirledikleri tanımlar ve kategoriler tutarlı olarak uygulanmalıdır.	31
2. Kısım – Çatışma kayıplarını kayıt altına alırken kullanılacak tanımların ve kategorilerin seçimi ve uygulanması	32
22. İçerme ve dışarıda bırakma konusunda net bir kriter belirlenmeli ve bunların seçilme gerekçesi açıklanmalıdır.	32
23. Çalışmanın yürütüldüğü bağlama ve inisiyatifin amaçlarına uygun tanımlar ve kategoriler seçilmelidir.	32
24. Kayıt altına alma işine başlamadan önce toplanacak bilgi kümeleri, kategoriler ve tanımlar belirlenmeli ve süreç boyunca bunlar tutarlı olarak uygulanmalıdır.	33
25. Net bir karar vermeyi sağlayacak yeterli düzeyde bilgi olmadığı durumda eldeki bilgiyi “şüpheli” ya da “tahmini” olarak tanımlama seçenekleri olmalıdır.	34
26. Veritabanları oluşturulurken kategorizasyon hususları dikkate alınmalıdır.	35
3. Kısım – Kimliği belirlenemeyen insan kemikleri ve kayıp kişiler söz konusu olduğunda kayıt altına alma faaliyetini gerçekleştirmek	35
27. Kimliği belirlenemeyen kişilerin ölümü mümkün olan en detaylı şekilde kayıt altına alınmalıdır.	35
28. Kayıp kişilerin çatışma kaybı olup olmadığını belirlemeye yardımcı olmak için varolan bilgiler halihazırda tutulan veritabanlarında aranmalı ya da farklı bir liste tutulmalıdır.	35

4. Bölüm – Güvenlik**37**

1. Kısım – Çatışma kayıplarını kayıt altına alırken uygulanacak güvenlik standartlarının arkasındaki ilkeler	39
□ Güvenlik politikaları, zarar vermeme ilkesine göre planlanmalıdır.	39
□ Tanımlanmış ana izleyici kitlesi ile güvenlik protokollerinin paylaşılması yönünde belli bir düzeyde şeffaflık uygulanmalıdır.	39
□ Kayıpları kayıt altına alan kişiler, verilerinin tehlikeye attığı kişilere karşı her zaman sorumludur.	40
2. Kısım – Risk ve çatışma kayıplarını kayıt altına alma süreci	40
29. Belgeleme çalışmasının bir parçası olan kişilerin güvenliğini sağlamak için, çalışmayı yürütenler tarafından sürekli olarak risk değerlendirmesi yapılmalıdır.	40
30. Toplanmak istenen verilerin türüne bağlı risklerin neler olduğu da analiz edilmelidir.	41
31. Hangi türden verilerin toplanacağı (ya da toplanmayacağı) temin edilebilecek koruma seviyesi ve hangi verileri tutma zorunluluğu olduğuna göre değerlendirilmelidir.	41
32. Risklerin değişebilir olduğunun farkında olunmalıdır ve belgeleme döngüsünün her safhasındaki riskler tanımlanmalıdır.	42
33. Veri toplanan tanıklar bilgilendirilerek onayları alınmalıdır. Bu onay, verinin kullanım amaçlarının tümünü kapsamalıdır.	43
34. Tanıkları (sığınak, eğitim, yiyecek, psikososyal destek gibi konularda) yönlendirebilmek için aynı çalışma alanında faaliyet gösteren ve insani yardım ve insan hakları desteği veren kurumların faaliyetlerinden haberdar olunmalıdır.	44
3. Kısım – Çatışma kayıplarını kayıt altına alan çalışanların güvenliği için gereken standartlar	44
35. Ekip içinde çalışanlarla ilişkiler açık bir şekilde –yazılı ya da sözlü kontratla olabilir– tanımlanmalı ve bu çalışanlardan gizlilik ve verinin kullanım hakkı talep edilmelidir.	44
36. Kayıpları kayıt altına alma çalışması yapan tüm çalışanların kendi güvenliklerini garanti altına alan önlemlere erişimi olmalıdır, bu önlemlerin tamamen bilincinde ve onları kabul etmiş olmalıdırlar.	45
37. Çalışanlar için güvenlik protokolleri geliştirilmeli ve hazırlanmalıdır.	45
38. Çalışanlara gerekli durumlarda güvenlik eğitimi verilmelidir.	45
39. Çalışanların belirli bir düzeyde psikolojik desteğe erişimi sağlanmalıdır.	46
4. Kısım – Veri güvenliği standartları	46
40. Veri güvenliğine bütüncül bir şekilde yaklaşılmalı ve hem teknolojik hem de insani faktörler dikkate alınmalıdır.	46
41. Yürütülen faaliyetler için en uygun veri güvenlik önlemlerini tasarlamak üzere risk temelli bir yaklaşım geliştirilmelidir.	47
Planlama	47
42. Verilerin nasıl saklanacağı, veri toplama işine başlamadan önce düşünülmelidir.	47
43. Kurum içinde farklı seviyelerde kimin hangi veriye erişimi olacağı ihtiyaçlar temelinde belirlenmelidir.	48

44. Verileri kurtarma planlaması yapılmalıdır.	48
45. Projenin devam edememesi ya da doğalında sonlanması durumunda verilerin nasıl arşivleneceği planlanmalıdır.	49
46. Belgeleme faaliyetini yürütenler topladıkları veriyi diğer paydaşlarla paylaşılırken veri güvenliği gereksinimlerini açıkça belirtmelidir.	49
47. Kayıt altına alma faaliyetinin veri koruma yasasından ve benzeri yasalardan nasıl etkileneceği değerlendirilmeli ve ona göre planlama yapılmalıdır.	50
48. Tüm potansiyel tehlikeleri belirlemek hiçbir zaman mümkün değildir. Bu nedenle veri güvenliği kırıldığında ve veriler tehlikeye girdiğinde ne yapılacağı planlanmak zorundadır.	50

Uygulama	49
49. Kullanılacak araçların veri güvenliğinin amaçlarına uygunluğu etraflıca değerlendirilmelidir.	51

5. Bölüm – Yayınlama ve Paylaşma **53**

1. Kısım – Çatışma kayıplarına dair verileri yayınlama ilkeleri	55
□ Yayınlanan verilerle ilgili şeffaf olunmalıdır.	55
□ Verilerin er ya da geç çalışmanın yürütüldüğü bağlamdaki şiddetten etkilenen halklara açılmasının sorumluluğu belgeleme faaliyetini yürütenlerdedir.	55
2. Kısım – Verinin yayınlaması ve yaygınlaştırılması standartları	56
50. Yayınlamaya dair kararlar alınırken verilerin faydalı olabileceği çeşitli alanlar dikkate alınmalıdır.	56
51. Verilerin yayınlama sebeplerinin yanı sıra belli verilerin yayınlanmama sebepleri de belirlenmelidir.	56
52. Yayınlanan bilgi olayın tamamen teyit edilmesini sağlayacak doğrulama seviyesine ulaşmadığında/ulaşmıyorsa buna dair uyarı yayınlamak zorundadır.	57
53. Belirlenen hedeflere uygun olarak verilerin hangi seviyede kümeleme yapılarak yayınlanacağına karar verilmelidir, ancak bu, tüm çatışma kayıplarının teşhis edilmesi nihai hedefi dikkate alınarak yapılmalıdır.	57
54. Verileri kamuya açmak için en etkili yöntemler değerlendirilmeli ve belirlenmelidir.	58
55. Faaliyetin yürütüldüğü bölgenin yerel dilinde yayın yapmak için çaba harcanmalıdır.	58
56. Hedef kitlenin verilerden haberdar olmasını ve bu verileri kullanmasını sağlamak için yaygınlaştırma faaliyetleri düzenlemek düşünülmelidir.	59
3. Kısım – Verinin diğer profesyonellerle paylaşılmasını belirleyen standartlar	60
57. Verilere dair detayların hangi düzeyde diğer aktörlerle paylaşılacağı, veri kaynağından alınan onaya, paydaşlara yönelik riskleri azaltma kriterlerine ve kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin hedefleriyle uyumuna bağlı olarak tekil düzeyde belirlenir.	60
58. Aynı işin tekrar yapılmasını önlemek için verilerin –57. standarda uygun olarak– mümkün olan en geniş şekilde paylaşılması hedeflenmelidir.	60

Seçili Terminoloji **61**

Giriş

ÇATIŞMA KAYIPLARINI KAYIT ALTINA ALMAK NEDEN ÖNEMLİ?

Kayıpların kayıt altına alınması, silahlı şiddet olaylarından kaynaklanan ve bu olayların doğrudan sonucu olarak gerçekleşen ölümlerle ilgili kişi ya da olay bazlı bilgilerin sistematik bir şekilde ve sürekli olarak belgelenmeye ve kaydedilmeye çalışıldığı bir süreçtir.¹ İnsanlık onuruna saygı, hayatta kalan aile bireylerinin yararı ve yaşanan olayların tespit edilebilmesi için bu belgeleme işi çok önemlidir. Kayıt altına alma işinin başka faydaları da vardır. Çatışma kayıplarına dair şeffaf, detaylı, güvenilir ve kamusal olarak erişilebilir kayıtların olması hesap verilebilirliği sağlamak açısından da kritiktir ve çatışma sonrası yeniden inşa ve istikrar sürecine olumlu yönde katkı sağlayabilir. Bu tarz kayıtlar mağdurların ete kemiğe bürünmesini sağlar, öldürülenlerin sayısına dair tartışmalara alan bırakmaz, savaşlardaki gerçek insan kaybının toplumlar tarafından anlaşılmasına yardımcı olur ve hakikat ve uzlaşma çabalarını destekler. Araştırmalar kayıpları çatışmalar devam ederken kayıt altına almanın ayrıca kıymetli olduğunu göstermiştir. Çatışma kayıplarına ilişkin bilgi, risk altındaki ve ihtiyaç sahibi bölgelerin belirlenmesine yardımcı olarak insani müdahalelerin planlanmasına destek olabilir ve böylece sivillerin korunmasına hizmet eder. Kayıplara ilişkin kayıtların, çatışan tarafları hukuka uygun hareket etmeleri için zorlayacak mekanizmaların oluşturulmasına ve tarafların eylemleri sonucu sivillerin göreceği zararın azaltılmasına da faydası olabilir.

ÇATIŞMA KAYIPLARINI KAYIT ALTINA ALIRKEN NEDEN BELLİ STANDARTLAR GEREKİR?

Kayıpları kayıt altına almanın, yukarıda kısaca özetlenen, toplumsal alanda ve diğer alanlarda sağladığı temel fayda, dünyanın pek çok bölgesinde ve silahlı şiddet olaylarının mağdurlarının pek çoğu tarafından birbiriyle tutarsız şekillerde fark dilmiş durumda. Kayıpları kayıt altına alan çok sayıda kişi² ve diğer paydaşlar verilerinin niteliğini artırmak ve çatışma kayıplarını kayıt altına alanların yaptığı çalışmaların daha etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için belli standartlar geliştirmiştir.³ *Çatışma Kayıplarını Belgeleme Standartları* daha fazla sayıda kişinin, çatışma kayıplarını kaydedenlerce oluşturulan verilere erişimini, bu verilere güvenmesini, bu verileri kullanmasını ve/veya paylaşmasını da sağlayacak şekilde yapılan kayıt altına alma işi için üzerinde anlaşmaya varılmış bir referans hattı yaratmayı hedefliyor.

Bu standartlar katı operasyonel kılavuzlar olarak kullanılmak üzere değil, aksine çatışma kayıplarını kayıt altına alanları, iyi uygulamaların kilit unsurlarını göz önünde

¹ Bu standartların amacına uygun olarak silahlı şiddet tanımı Cenevre Sözleşmesi'ne dayandırılmıştır. Sözleşmedeki tanım şöyle: "Bir kişi, grup, topluluk ya da devlete karşı silah ya da patlayıcılar aracılığıyla (bu araçları gerçekten kullanarak ya da kullanmakla tehdit ederek) gerçekleştirilen, insan merkezli güvenliği ve/veya sürdürülebilir gelişmeyi baltalayan kasıtlı güç kullanımı." (Cenevre Deklarasyonu Sekreteryası, 2008, Silahlı Şiddet Olaylarının Küresel Yükü, s.2) – bu tanım BM Genel Sekreterliği'nin silahlı şiddet tanımını temel alıyor ancak BM'nin tanımındaki, kendi kendine zarar veren şiddeti dışarıda bırakıyor. BM'nin silahlı şiddet tanımı şöyle: "Bir topluluğun, ülkenin ya da bölgenin güvenliğini, gelişimine yönelik başarılarını ve beklentilerini baltalayan; bir ya da daha fazla kişinin kaybı, zarar görmesi, ölümü ve/veya psiko-sosyal açıdan incinmesiyle sonuçlanan; kendi kendine, başka bir kişiye, gruba, topluluğa ya da devlete karşı, silah kullanma ya da silahla tehdit etme suretiyle, kasıtlı fiziksel güç kullanımı." (BM Genel Sekreterliği, 2009, Silahlı Şiddetin Azaltılması ve Önlenmesi Yoluyla Gelişmenin Desteklenmesi, A/64/228)

² Kayıpları kayıt altına alma işini gerçekleştirenler (ya da kayıpları kayıt altına alanlar) yürüttükleri çalışmaların tamamında ya da bir bölümünde çatışma kayıplarını kayıt altına alma işini üstlenen kurum, kişi ya da gruplar olarak tanımlanır.

³ Bu standartları oluşturmak için izlenen süreç "Giriş" bölümünün sonunda daha detaylı olarak açıklanıyor.

bulundurmaları ve bunların kendi belgeleme projelerine nasıl uygulanabileceğini değerlendirmeleri yönünde teşvik etmek üzere geliştirilmiştir. Sahada çalışan herkesçe uygulanabilir olmayı hedefleyen ve başta tam olarak uygulanması yönünde çaba harcanması önerilen bu standartların sınırları genişletilebilir. Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilerin, kendi çalışmalarına uyarlamaları ve uygun olduğunda çalışma tarzlarını geliştirmeleri için belirlenen bu standartlar, tüm dünyadaki uygulamaların birbiriyle daha uyumlu hale gelmesini sağlayabilir. Farklı uygulayıcılara, yöntemlere ve yaklaşımlara saygı göstermekle birlikte sahada uygulanabilecek ve uyulması gereken bir standart oluşturmak üzere tasarlanmışlardır. Bu standartlar çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilere destek olmanın yanı sıra kayıplara ilişkin verinin, kullanım ve paylaşım açısından daha anlaşılır olmasına yardımcı olmayı da hedefler.

Bunlar, son kullanıcılara, onlara farklı kaynaklar tarafından sunulan veriyi kullanıp kullanamayacaklarını ve nasıl kullanacaklarını değerlendirmek için yardımcı olacak kıstasları sağlar. Standartlar, çatışma kayıplarına ilişkin veriyle ilgili tartışmaların, belli kayıp sayılarını yüceltecek (ya da eleştirecek) siyasi pozisyonların değerlendirilmesi temelinde değil, verinin niteliğinin değerlendirilmesi temelinde yapılmasına imkân tanır.

Bu standartları oluşturma sürecinde, araç ve şablonlar şeklindeki uygulama rehberlerinin, kayıpları kayıt altına alanların kullandığı standartların daha etkin uygulanmasını destekleyeceği ve önemli ölçüde güçlendireceği netlik kazandı. Bu kitapçığın, çatışma kayıplarını kaydedenlere, yaptıkları işi geliştirmeleri ve düzeltmeleri için yardımcı olacak ve yaptıkları işin standartlara uygunluğunu garanti altına alacak şekilde, gittikçe büyüyen bir kaynak setiyle tamamlanması hedefleniyor.

ÇATIŞMA KAYIPLARINI KAYIT ALTINA ALMA İLKELERİ

(Giriş bölümünün ilk paragrafında sayılan) tüm özgül faydalarının ötesinde, çatışma kayıplarını kayıt altına almak, geride kalan sevenleri için yaşamını kaybedenlerin insanlığını iade etmeye yönelik bir pratik. Bu nedenle, kayıpları kayıt altına alma işi, bunu yapan kişiler, yaptıkları işin çatışmadan zarar görmüş halklar ve diğer paydaşlar üzerindeki etkisinin sorumluluğunu almadan yapılamaz. Kayıpları kayıt altına alma işi, tanımı gereği, her zaman silahlı çatışma durumlarında olmasa da zorlu ortamlarda gerçekleştirilir. Kayıt altına alma işini yapanlar, her şeyden önce, ancak, belgeleme sürecine katılanları korumanın sorumluluğunu aldıkları durumda faydalı olabilirler. Bilgilerin nasıl toplandığı, düzenlendiği ve analiz edildiği hakkında net bilgi olmaması durumunda kayıpları kayıt altına alma işi çoğu zaman yanlış anlaşılabilir, şüphe edilebilecek ve sorgulanabilecek bir iştir. Bu nedenle, süreci denetlenebilir kılmanın kayıt altına alma işine faydası çoktur. En nihayetinde, kapsayıcı ve tutarlı bir süreç, üretilen verinin meşruiyetini ve bu veriye duyulan güveni artırır ve bu da kayıt altına alma işine dahil olan herkes için gerekli güvenlik zeminini sağlarken verinin, (yukarıda bahsedilen) diğer adalet mekanizmalarının ve insani mekanizmaların ihtiyacını karşılmasına ve onlara katkıda bulunmasına imkân sağlar.

Çatışma kayıplarını kayıt altına almaya yönelik bu bakışı desteklemek için, bu standartları geliştirme sürecinde belgelemenin beş temel ilkesi üzerinde mutabakat sağlanmıştır.⁴ Burada sunulan tüm standartlar bu ilkelere uygun şekilde belirlenmiştir ve bu ilkelerin

⁴ Bu süreç "Giriş" bölümünün sonunda daha detaylı olarak açıklanıyor.

bütün projelerin işleyişinde muhafaza edilmesi gerekir. Pratikte nasıl uygulanacakları her bölümün başında detaylı bir şekilde tartışılan bu ilkeler şunlardır:

Şeffaflık

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler faaliyetlerinin tüm safhalarında olabildiğince şeffaf olmalıdır: Kullandıkları yöntem, tanımlar, içerme ve dışarda bırakma kıstası ve yayınlama gerekçesi gibi kurumlarıyla ilgili detaylardan, çalışanlarının, tanıkların ve verilerin güvenliğinin nasıl sağlandığına kadar (güvenliklerini tehlikeye atacağı için, uyguladıkları güvenlik prosedürlerini açıklamadan) her konuda şeffaf olunmalıdır. Şeffaflık, uygulayıcıların kendi arasındaki ve uygulayıcılarla son kullanıcılar arasındaki güveni artırmayı sağlar ve verinin meşruiyetinin tanınmasını destekler. Şeffaflık aynı zamanda, kullanıcıların verinin sınırlılıklarının farkında olarak veriyi nasıl doğru bir şekilde kullanacaklarını anlamalarını sağlar ve verinin yanlış yorumlanmasını engeller. Kayıpları kayıt altına alanların verilerinin denetlenmesini teşvik eder ve bu da verinin nitelik açısından geliştirilmesine yardımcı olur.

Kapsayıcılık

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler tarafsız olmak zorunda değildir ve bazıları politik olarak taraflı sayılacak gerekçelerle hareket ediyor olabilirler. Profesyonel standartları muhafaza etmeye çalıştıkları sürece bu onların yaptıkları işi geçersiz kılmaz. Kapsayıcılık ilkesini uygulamak, belgeleme yöntemleri açısından, özellikle de böyle kurumlar için önemlidir. Kapsayıcılık, kurumun amacını destekleyip desteklemediğine bakmadan, tüm olaylara ve kişilere kayıtlarında yer vermek ve verilerinin hepsiyle eşit şekilde alakalı olacak terimler ve tanımlar kullanmaya gayret etmek anlamına gelir. Bu ilke şeffaflık ilkesiyle de yakından ilişkilidir: Kayıpları kayıt altına alan kişilerin, belgeleme çalışması yaparken, eğer varsa, dışarda bıraktıkları verileri ve bunları neden dışarda bıraktıklarını (örneğin kurumun siyasi pozisyonu ya da cemaat bağlantısına karşı olan topluluklardan bilgi almanın zorlukları gibi nedenleri de içerecek şekilde) açık bir şekilde belirtmeleri çok önemlidir.

Tutarlılık

Bu ilke çoğunlukla çatışma kayıplarını kayıt altına alanların yöntemleriyle, özellikle de veri toplama ve veri işleme yöntemleriyle ilişkilidir. Kayıpları belgeleyenler çok farklı bağlamlarda çalışırlar ve bazı durumlar bir projede istenebilecek tüm bilgileri kayıt altına almayı zorlaştırır. Kayıpları kayıt altına alan kişinin topladığı verinin kullanılabilir olmasını ve mümkün olduğunca nitelikli olmasını garanti altına almak için yapması gereken en temel şey, bilgi toplama ve onları işleme yöntemlerinde tutarlı olmaktır. Dışsal koşullardaki değişikliklere ya da yöntemlerindeki iyileştirmelere bağlı olarak metodolojilerinde daha iyi ya da daha kötü yönde bir değişim olur ve bu metodolojik bir tutarsızlık yaratırsa bu durum belirtilmelidir (bkz. yukarıdaki Şeffaflık maddesi).

Sorumluluk

Sorumluluk, kayıpları kayıt altına alanların, projeden etkilenen ya da projede yer alan farklı paydaşların haklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alma gerekliliği anlamına gelir. Bir kurum kaynaklarının, çalışanlarının ve toplanan veriden etkilenen insanların korunmasından sorumludur. Bu korumayı sağladığını şeffaf bir şekilde açıklayarak da sorumluluk ilkesini yerine getirmelidir. Kayıpları kayıt altına alanların çalışmaları

süresince burada sıralanan ilkeleri uygulamaları, sorumluluk aldıklarının bir göstergesidir ve bu da bilgi sağlayanların ve verileri kullananların onlara güven duymasını sağlar.

KAYIPLARI KAYIT ALTINA ALIRKEN TOPLANACAK EN TEMEL BİLGİLER

Kayıpları kayıt altına alan herkes mutlaka kendi hedeflerine uygun şekilde projelerinin kapsamını belirleyecek ve toplanan bilgileri nasıl sınıflandıracığı konusunda kendi kategorilerini oluşturacaktır, ancak böyle bir çalışmayı yapan herkesin toplaması gereken kilit önemdeki bilgilerden bazıları belirlenmiştir.⁵ Kayıpları belgeleyen pek çok kişi, sahada uygulanacak minimum standartları oluşturan bu bilgilerden daha fazlasını toplar. Toplanacak en temel bilgiler şunlardır:

- **Olay yeri:** Bu bilgi pek çok farklı ayrıntı düzeyinde kaydedilebilir, örneğin yer bilgisi şehir ya da köy olarak verilebileceği gibi GPS koordinatlarıyla da verilebilir. Kayıpları kayıt altına alanlar, kesinlik sağlamak ve diğer verilerle karşılaştırabilmek için yer bilgisine dair, mevcut en ince detayla kayıt tutmaya gayret etmelidir.
- **Olay tarihi ya da zamanı:** Yine mevcut en ince detayla kayıt altına alınmalıdır.
- **Kaynak:** Asgari düzeyde, kurum içi kullanım için kayıt oluşturulurken yararlanılan kaynağın türü (haber metni, resmî evraklar, kitle kaynağı, tanık ifadesi gibi) belgenin kendisiyle (ve mümkünse ilişkilendirerek) birlikte kayıt altına alınmalıdır. Tanık ifadelerinin olduğu durumlarda, belgeleme yapan kişi, tanığın kişisel verilerini kayıt altına almanın yaratacağı riskleri ve bu riskleri azaltacak yöntemleri dikkatli bir şekilde hesaplamalıdır.
- **Öldürülenlerin sayısı:** Bir olayın kayıt altına alınması için, yaşanan kayıplara dair bilinmesi gereken en düşük seviyeli detay budur. Mağdurlara dair minimum düzeyde elde edilebilecek bilgilerin (isim, yaş, cinsiyet) olmadığı durumda, bu bilgiyi kayıt altına almak kayıpları kayıt altına almanın kabul edilebilir asgari düzeyini oluşturur.
  - **İsim:** Bu bilgiyi kayıt altına almak genelde yerel adlandırma kurallarını bilmeyi ve gerekli olduğu durumda aynı kişi için farklı isimleri (lakaplar, takma adlar) uyarlama yetkinliğini gerektirir.
  - **Yaş:** Olay gerçekleştiğinde -öldüğü zaman ya da kayıp durumunda kaybedildiği zaman (kaybedildiği zamanla öldüğü zaman farklı olabilir)- kişinin kaç yaşında olduğunun kayıt altına alınması anlamına gelir. Eğer biliniyorsa doğum tarihi de kayıt altına alınabilir. Eğer tam yaşı bilinmiyorsa, kişinin çocuk mu yetişkin mi (bir kişinin yetişkin sayıldığı yaşı belirleyerek ve bu tanıımı açık bir şekilde yaparak) olduğunu gösterecek bir gösterge seçilebilir ya da ek olarak daha geniş kategorilendirme yapılabilir, örneğin: bebek, çocuk, ergen, yaşlı vb.
  - **Cinsiyet/Toplumsal cinsiyet:** Mağdurun cinsiyetinin öldüğü zaman nasıl tanımlandığını gösterir.
- **Ölüm şekli:** Olaya dahil olanların nasıl öldüğünü gösterir. Kayıpları kayıt altına alan kişiler bu kategoriye farklı şekillerde yaklaşabilirler, örneğin kullanılan silahları yazabilirler, ölümün tıbbi nedenini yazabilirler ya da olayı tarif edebilirler.
- **İlgili aktörler:** Can kaybıyla sonuçlanan olayda yer aldığı raporlanan grup ve kişileri gösterir, örneğin çatışan taraflardan olayda yer alanlar, şiddet olaylarını başlatan ya da sorumlusu sayılabilecek grup ya da kişiler ve bunların, eğer tespit edilebiliyorsa, olaya dahlinin derecesi.

⁵ Bu temel bilgiler raporda belirtilen standartları geliştirme sürecinde yapılan araştırmaya ve uygulayıcılar ve son kullanıcılarla yapılan tartışmalara dayanarak belirlenmiştir.

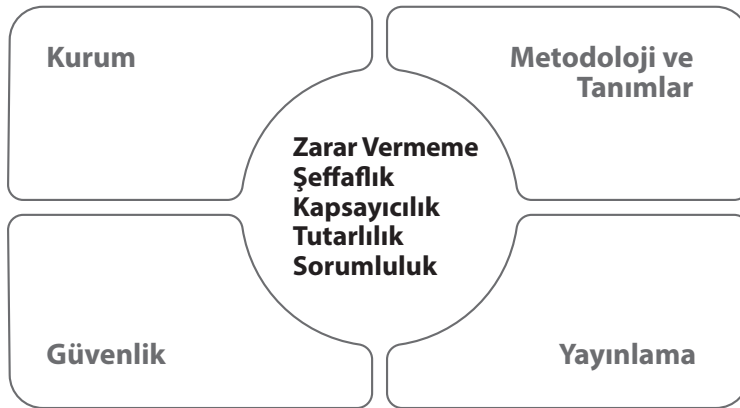
STANDARTLARI VE KISITLAMALARI YERINE GETİRMEK

Kayıt altına alma işini farklı şartlar altında yürüten kişiler bu kitapçıktaki standartları aynı şekilde yerine getiremeyebilir ve tüm bu standartlar eşit derecede öneme sahip değildir. Standartlar arasında “zorunlu” ve “gerekli” ifadeleriyle farklı zorunluluk seviyeleri ayrıştırılır. “Zorunlu” kelimesiyle ifade edilen bir standart, kayıpları kayıt altına alan herkesçe uyulması gereken bir koşula karşılık geliyor; sürece, yönetime ya da diğer koşullara bağlı olarak farklılık göstermiyor demektir. Bu zorunlu standartlar, yöntem ve güvenlikle ilgili temel konuları açıklar. “Gerekli” kelimesiyle belirtilen standartlar ise ancak zaman içinde gerçekleştirilebilecek standartları gösterir. Dolayısıyla şu an gerçekleştirilememesi nedenleri örneğin, faaliyette buldukları bağlam (özellikle de o bağlamda yaşanan şiddetin seviyesi) ya da (finansal, teknik vb.) kaynakları da olsa, kayıpları kayıt altına alanlar, bu standartları zaman içinde sağlamak için çabalamak zorundadır. “Zorunlu” olmaması, “gerekli” standartların ihmal edilebileceği anlamına gelmez, aksine kayıt altına alma işini yürütenler, bu standartları yerine getirmek için neler yaptıklarını da göstermek zorundadır.

Tüm bu standartların sağlanması beklenir ve bu standartlar kayıpları kayıt altına alanların mümkün olduğunca kısa bir süre içinde yerine getirmeyi amaçladıkları temel gereklilikleri gösterir. Kayıt altına alma işini yürütenler, pek çok farklı koşulda ve oldukça farklı kaynaklarla çalışırlar. Bu faktörler, kurumların kullanabildikleri metodolojileri ve yöntemleri etkiler. Bu standartlar, bu çalışma alanını bir örnek hale getirmek ve geliştirmek için tüm uygulayıcılar açısından kapsayıcı olmaya çalışır. Bazı koşulların, çatışmanın devam ettiği durumlar gibi belli koşullar altındaki bazı uygulayıcılar tarafından yerine getirilmesinin daha zor olacağını farkında olursa da kayıt altına alma çalışmasını yürüten kişilerden, prensipte bu standartlara bağlı kalacaklarını ve mümkün olan en kısa sürede bu standartları tam olarak sağlamaya niyetli olduklarını açıklamaları beklenir.

STANDARTLAR NASIL KULLANILIR

Çatışma Kayıplarını Belgeleme Standartları kayıpları kayıt altına alma faaliyetinin özel alanlarını anlatan beş bölümden oluşuyor. Her bölüm tematik kısımlara ayrılıyor. Bu kitapçıkta 58 standart yer alıyor. Bu standartların yanında her bölümün ilk kısmında, giriş bölümünde anlatılan temel ilkelerin her bir alana daha spesifik olarak nasıl uygulanabileceği detaylandırılıyor.

Kayıpları kayıt altına alma işinin temel alanları ve ilkeleri

Her standardda açıklayıcı bir not eşlik ediyor. Bu notlar, her standardın dayandığı ve onu gerektiren temel unsurları ele almayı amaçlıyor. Standartlarla üstesinden gelinmesi planlanan temel zorluklar, sınırlandırmalar ve kısıtlamaların yanı sıra, bu işi yürütenlerin karşılaşılabileceği açmazlar bu kısımda özetleniyor. Aynı zamanda, standartların uygulamaları için bazı pratik değerlendirmeler de bu notlarda ele alınıyor. Kapsamlı bir istişare sürecinin sonrasında ortaya çıkmış olmalarına rağmen,⁶ bu açıklayıcı notlar eksiksiz olma iddiasında değiller, daha çok açıklayıcı olma iddiasındalar. Standartların uygulanması ya da kayıpları kayıt altına alma faaliyetlerinin nasıl yapılacağı konusunda operasyonel bir el kitabı sunmuyorlar. Bu standartları kendi yürüttükleri faaliyetlere pratikte nasıl katacakları, kayıt altına alma işini yapan kişilerin sorumluluğunda.

Standartlar, belli bir konu üzerine araştırma yapan herhangi bir kişinin kendine en uygun bölüme başvurabileceği şekilde düzenlendi. Yine de kayıpları kayıt altına almanın parametrelerini düzgün bir şekilde anlayabilmek ve belli bir kurum tarafından yayınlanan kayıp verisini doğru olarak değerlendirebilmek için bu kitapçığın tamamının okunması öneriliyor.

Bazı aktörler, sahip oldukları uzmanlığa ve kapasiteye bağlı olarak ve kayıpları kayıt altına alma işine yaklaşımları dolayısıyla, burada bulunanlardan daha üst seviyede standartlar oluşturabilirler. Bu durumda daha yüksek standartlar öncelikli olmalıdır.

STANDARTLAR NASIL GELİŞTİRİLDİ

Kayıpları kayıt altına alma alanındaki pratikleri uyumlu hale getirme isteği ve ihtiyacı, 2011 yılında, Every Casualty'nin ev sahipliğinde Silahlı Şiddet Olaylarında Yaşanan Kayıpları Kayıt Altına Alanlar Ağı⁷ tarafından Londra'da düzenlenen ilk uluslararası konferansta, üzerinde uzlaşılan temel bir konu olarak ilk kez açık bir şekilde ortaya çıktı. O günden bugüne gerçekleştirilen bir dizi araştırma projesi kapsamında iyi uygulamaların temel parametreleri incelendi ve sistematize edildi. Every Casualty'nin 2012 yılında gerçekleştirdiği kapsamlı çalışmayla,⁸ belgeleme çalışması yapan 40 STK araştırılarak başlandı ve daha yakın tarihli diğer devlet ve BM pratiklerine bakılarak çalışma genişletildi. Bu araştırmaların sonuçları ve çıkarımları, özellikle New York ve Cenevre'deki Birleşmiş Milletler çalışmalarıyla bağlantısı olanlarla, ayrıca bunun dışında kalan devletlerin, BM'nin ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle de devamlı olarak paylaşıldı. Bu muhataplardan alınan pozitif geri dönüşler, çatışma kayıplarının dünya çapında etkin bir biçimde kayıt altına alınması ve bu kayıtların anlaşılması ve kullanılması için belli standartlar oluşturmanın temel bir role sahip olduğu yönündeki algıyı netleştirdi ve güçlendirdi. Bu çalışmanın bir yayına dönüşmesi ve standartların geniş bir alanda yaygınlaştırılması, çok sayıda paydaş tarafından teşvik edildi ve desteklendi.

Bu kitapçıkta dile getirilen standartlar 2013 yılında başlatılan iki yıllık istişare aşaması ve 2016 yılının ilk yarısında başlatılan değerlendirme aşamasının sonucu olarak ortaya çıktı. İlk istişare aşamasında, Every Casualty ve CERAC'ın Bogota'da birlikte düzenledikleri ilk genel toplantıda uygulayıcılardan ve son kullanıcılardan oluşan çekirdek bir grup bir

⁶ Bu sürecin detayları "Giriş" bölümünün sonunda bulunabilir.

⁷ Bkz. <http://www.everycasualty.org/practice/ipn>

⁸ E.Minor, Towards the Recording of Every Casualty, s.7, Every Casualty, 2012, <http://www.everycasualty.org/towards> adresinden ulaşılabilir.

araya geldi ve bu kişiler standartların içeriklerini tematik temelde belirleyecek uzman çalışma gruplarını oluşturdular.

Başlangıçtaki çekirdek grubun 2013 ve 2015 yılları arasında bir araya gelerek yaptığı tartışmalar ve elde ettiği çıktılar üzerinden oluşturulan bu kitapçığın ilk taslağı, Every Casualty ve Iraq Body Count'ın Eylül 2015'te Londra'da düzenlediği genel toplantıda değerlendirildi. Değerlendirme aşaması daha geniş bir paydaşlar topluluğuyla müzakereyi de içeriyordu. Bu gruba katılan kişiler kayıpları kayıt altına alma konusundaki uzmanlıkları ya da özel ilgileri üzerinden seçildi. Bu değerlendirme, birlikte düşünerek bu standartlara yansıtılan ortak bakış açılarının, uluslararası alandaki ilgili aktörlerden ne ölçüde destek alabileceğini anlamak üzere tasarlandı. Bütün bu süreçte, Every Casualty'nin tüzüğündeki ilkeleri⁹ ve Every Casualty Kampanya Çağrısı'nı¹⁰ destekler şekilde, Every Casualty tarafından toplanan ve koordine edilen, Silahlı Şiddet Olaylarında Yaşanan Kayıpları Kayıt Altına Alanlar Ağı'nın artan sayıda üyesinin uzmanlığından yoğun bir şekilde yararlandı.

İstişare ve taslak hazırlama süreci (Every Casualty Worldwide adında bağımsız bir STK haline geldiği Eylül 2014 tarihine kadar Oxford Research Group bünyesinde bir program olan) Every Casualty tarafından koordine edildi. Bu çalışma Norveç Dışişleri Bakanlığı, Alman Dışişleri desteğiyle çalışan Institute of Foreign & Cultural Affairs çatışma çözümü programı ve Joseph Rowntree Charitable Trust tarafından finanse edildi. Every Casualty'nin personel ve idari giderlerinin yanı sıra, görüşüne başvurulmuş bazı kişilerin seyahat ve konaklama masrafları da bu fonlar tarafından karşılandı. Katılımcı kurumlar sürece katkı sağlayan çalışanlarının çalışma saatlerinin ücretini ödeyerek katkıda bulundular, bu kişilerden hiçbirine katkıları karşılığında Every Casualty tarafından herhangi bir ücret ödenmedi.

⁹ Bkz. <http://www.everycasualty.org/campaign/charter>. İlkelerin Türkçe çevirisini, elinizdeki kitapçığın başında bulabilirsiniz.

¹⁰ Bkz. <http://www.everycasualty.org/campaign>

TEŞEKKÜRLER

Bu proje Every Casualty Worldwide (ECW) tarafından koordine edildi ve yönetildi. Projede yer alan Every Casualty ekibi şu kişilerden oluşuyor: Hamit Dardağan, Annabelle Giger (Proje Yöneticisi 2014-16), Elizabeth Minor (2013-14), Hana Salama (Proje Yöneticisi 2013-14), John Sloboda ve (danışman olarak) Everett Ressler.

Çalışma grupları, genel toplantılar ve değerlendirme safhasında yer alan tüm katılımcılar, kendi kurum ve örgütlerinin kayıplara dair veri toplama deneyimi ve kendi kişisel uzmanlıkları temelinde katkıda bulundular.

Birinci danışma safhasındaki katılımcılar:

Article 36: Elizabeth Minor

Conflict Analysis Resource Center (CERAC): Juan David Gonzalez, Jorge Restrepo

Colombian Campaign Against Landmines (CCCM): Juan Sebastian Gonzalez, Juan Pablo Escobar, Camilo Serna

Documenta: Igor Roginek, Slaven Raskovic

Elman Peace: Ilwad Elman

Forensic Anthropology Foundation of Guatemala (FAFG): Fredy Peccerelli

Handicap International: Rashmi Thapa

Human Rights Data Analysis Group (HRDAG): Megan Price

Human Rights Watch: James Ross

Bağımsız teknik danışman: Ashraf Kheir

Uluslararası Kayıp Kişiler Komisyonu (ICMP): Andreas Kleiser

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC): Guilhem Ravier

Uluslararası Ceza Mahkemesi: Christophe Billen

Iraq Body Count: Joshua Dougherty

LRA Crisis Tracker: Kenneth Transier

Open Society Foundation: Sara Han

Security First: Rory Byrne

Small Arms Survey: Matthias Nowak, Irene Pavesi

Syrian Justice and Accountability Centre: Mohammad Al Abdallah

Syria Tracker, Humanitarian Tracker projesi: Taha Kass-Hout, Hend Alhinnawi

The Bureau of Investigative Journalism (TBIJ): Alice Ross, Jack Serle

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (UNOCHA):

Jeffrey Villaveces

Değerlendirme safhasındaki katılımcılar:

Amnesty International: Milena Marin

Action on Armed Violence (AOAV): Iain Overton

Harvard Humanitarian Initiative: Rob Grace

HURIDOCS: Bert Verstappen

Bağımsız askerî danışman: Tuğgeneral General Richard Iron

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR): Francesca Marotta,
Ahmed Motala, Sonia Muller-Rappard

The Sphere Project: Cecilia Furtade

Dünya Sağlık Örgütü (WHO): Erin Kenney

1. Bölüm

Kurumsal Şeffaflık

Giriş

Kayıpları kayıt altına alma işini yürütenlerin ve çalıştıkları kurumların güvenilir bilgi kaynakları olduklarından ve verilerinin sorumluluğunu aldıklarından emin olmak için şeffaflık elzemdir. Toplanan bilgilerin hassas ve çoğu zaman da politik olması, kullanılan yöntemlere, faaliyetlere ve yakın ilişkilere dair şeffaf olma gerekliliğini özellikle önemli hale getirir. Nasıl, nerede ve neden faaliyet gösterdikleriyle ilgili şeffaf olan kurumlar verilerinin medya, uluslararası kuruluşlar, hükümetler ve tüm halk tarafından kullanılabilir düzeyde güvenilir olduğunu garanti altına alabilir.

Kayıpları kayıt altına alırken kurumsal düzeyde şeffaf olmak, kullanılan metodolojiye, yürütülen faaliyetlere, siyasi kurumlar ve fon kurumlarıyla bağlantılara dair erişilebilir ve şeffaf bilginin paydaşlarla paylaşımı anlamına gelir. Bu nedenle şeffaflık, kayıpları kayıt altına alan kurumlarla paydaşları arasında devam eden bir diyalogu gerektirir.

Bu bölümde çatışma kayıplarını kayıt altına alma işini yürüten kişilerin, kurumlarını ve projelerini, istenen en şeffaf şekilde sunmalarını garanti altına alacak standartlar ortaya konuyor.

Bu standartlara uyulması, belgeleme yapan kurumların ürettikleri bilgiye dair paydaşlarına, özellikle de çalışmalarını gerçekleştirdikleri topluluklara ve verilerinin son kullanıcılarına karşı hesap verebilir olmalarını sağlar.

Bu bölümün ilk kısmında çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilerin belgeleme ilkeleriyle kurumsal şeffaflığı sağlama amacını nasıl dengeleyeceği tartışılıyor.

İkinci kısımda kayıpları kayıt altına alırken kurumsal şeffaflığı sağlamak için gereken beş temel standart sunuluyor. Bu standartlar belgeleme faaliyetini yürüten kişilerin kurumsal düzeyde şeffaflık kültürü geliştirmelerine ve bunu hayata geçirmelerine yardımcı olacaktır.

1. Kısım – Kurumsal Şeffaflık Standartlarının Arkasındaki İlkeler

Aşağıda sıralanan ilkeler bu uygulama alanını en çok ilgilendiren ilkelerdir, o nedenle de daha ayrıntılı olarak ele alınacaklardır:

Şeffaflık ve zarar vermeme ilkesi arasındaki en doğru denge bulunmak zorundadır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler kurumlarıyla ilgili –yapısına, fon aldığı kurumlara, kullandığı metodolojiye ve diğer prosedürlere yönelik– bilgileri yayınlamanın, çalışanlarına ya da kaynaklarına ne şekilde zarar verebileceğini düşünmek zorundadır. Dolayısıyla, şeffaflık ilkesi, zarar vermeme ilkesiyle her zaman dengelenmek zorundadır, zira tüm paydaşların güvenliğini garanti altına almak daima şeffaf olma gereğinden önce gelir. Bu kararlar kayıt altına alma işini yürüten kişilerin değerlendirmeleri sonucunda verilmelidir.

Bununla beraber, çatışma kayıplarını kayıt altına alanlar bu ilkeyi kurumlarıyla ilgili bilgileri açıklamaktan kaçınmak için kullanmamalıdır. Bu kişileri, kurumları için gerekli olabilecek şeffaflık seviyesini sağlamaktan alıkoyan, -örneğin kullandığı kaynakların türü gibi- bir güvenlik gerekçesi varsa, kayıt altına alma işini yürüten kişinin bu konuyla ilgili açık olması önerilir. Belli bilgilerin paylaşılmasının önündeki engellere dair şeffaf olmak, bununla ilgili kısıtlamaları beyan etmeden bilgiyi gizli tutmaktan daha iyi bir uygulamadır.

2. Kısım – Kurumsal Şeffaflık Standartları

1. Kayıt altına alma misyonu ve motivasyonu konusunda şeffaf olunmalıdır.

Kurumlarını açıkça takdim etmek ve özellikle de kendileri için belirledikleri hedeflere dair ve olayları ya da silahlı şiddet olaylarında ölen kişileri kayıt altına alırkenki gerekçelerine dair açık olmak, çatışma kayıplarını belgeleyen kişilerin paydaşlarla güven ilişkisi kurmalarının önemli unsurlarından biridir. Ancak bu hedefler konusunda açık olduğunda kullanıcıların ve diğer paydaşların, kendilerine sunulan bilginin doğruluğunu değerlendirmeleri mümkün olur. Pek çok aktör aslında metodolojisini dahi incelemeyen önce, kurumun kendisini değerlendirmek ister. Kayıpları belgeleme inisiyatifini alanlara ve bu işi neden yaptıklarına yönelik şeffaflık, muhtemel kuşku ve güvensizliklerin önünü kesmek için çok faydalıdır.

Özellikle de şiddetten etkilenen halklar söz konusu olduğunda bunun faydası daha da belirginleşir. Çatışma kayıplarını kayıt altına alanların önemli hedeflerinden biri, verilerini zarar görmüş topluluklara açmaktır. Kayıt altına alma işini yürütenlerin kurumlarına dair şeffaf olmalarının, zarar görmüş gruplar nezdinde meşruiyet kazanmaları açısından da çok önemli olduğu kanıtlanmıştır.

En nihayetinde, kayıp verilerini kayıt altına almak konusundaki motivasyonları ve misyonları konusunda şeffaf olmak, geri dönüşlerin daha da fazla olmasını ve diğer paydaşlarla paylaşımı teşvik edeceği için verinin niteliğini artırmaya yardımcı olacaktır.

Bu nedenle bu tarz bilgiler kamuya açık olmalıdır –örneğin eğer varsa kurumun internet sitesinde paylaşılmalıdır– ve bu bilgilerin güncel, kesin ve eksiksiz olması sağlanmalıdır.

2. Kayıt altına alma faaliyetinin kapsayıcı olma sorumluluğunu tehlikeye atacak siyasi ya da diğer her türden yakın ilişkilere dair bilgiler paylaşılmalıdır.

Kapsayıcılık, kayıpları kayıt altına alma işinin çok önemli bir ilkesidir. Kapsayıcılık kavramının kendisi, kaynak ve metodoloji seçimlerine yansımadağı sürece kurumların siyasi bir motivasyona sahip olmalarının önünde bir engel değildir. Pek çok çatışma durumunda, kayıpları kayıt altına alma inisiyatifi, çatışmadaki bazı aktörleri sorumlu tutma isteğinden doğmuş olabilir. Bu türden yakınlıklara bakmaksızın, kişilerin siyasi, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dinsel bağları ya da cinsiyetleri ne olursa olsun ve çatışmanın

hangi tarafı şüpheli ya da kesin olarak sorumlu olursa olsun öldürülen tüm bireyleri kapsayacak bir metodoloji benimsenmelidir.

Başkaları tarafından neyin yanlışlık olarak yorumlanacağı konusunda açık olmak çok önemlidir. Bu nedenle bir kurumun tüm siyasi ve diğer türden yakın ilişkileri açıkça belirtilmelidir. Yanlılık ve taraf tutma algısına ancak bu şekilde, metodoloji ve kaynaklar konusunda şeffaf olunarak, karşı durulabilir. Kayıt altına alma işini yürütenler, siyasi bağlantıları hakkında şeffaf olmanın, faaliyetlerini nasıl etkileyebileceğinin farkında olmalıdır. Bu tarz yakın ilişkiler, bazılarının onlarla bilgi paylaşmaktan vazgeçmesine neden olabilir ve bu da kapsayıcılık ilkesini yerine getirmeyi zora sokar. Yine de bu durum kayıt altına alma faaliyetini gerçekleştiren kişiyi siyasi ilişkileri konusunda açık olmaktan alıkoyacak bir neden olmamalıdır. Dürüstlüklerini tehlikeye atacak şekilde bu türden ilişkilerini saklayarak değil, paydaşlarına şeffaf ve kapsayıcı bir metodoloji kullandıklarını göstererek ve verilerinin yayınlanma aşamasında hiç kimsenin, dışarıda bırakılmayı bizzat kendilerinin istediği durumlar haricinde, kasıtlı olarak belgeleme faaliyetinin dışında bırakılmadığını belirterek bu negatif sonuçlarla baş etmeye çalışmalıdırlar.

3. Kullanılan metodolojiye dair bilgiler şeffaf ve kamuya açık olmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler, yaptıkları işe yaklaşımlarını, kamuya açık, net ve şeffaf bir metodolojiyle tanımlamalıdır. Bu metodoloji, kayıt altına alma işinin, Metodoloji bölümünde tanımlanan (bkz. 2. Bölüm) beş alanına dair detaylı bilgiyi içermelidir: Kullanılan kaynakların türleri, veri toplama süreci, kaynak ve bilgiyi değerlendirme, doğrulama süreci ve nitelik denetimi.

Ayrıca kullanılan veritabanlarındaki kategorilere yönelik tanımlar da yayınlanmalı ve bu kategorilerin dahil etme ve dışarıda bırakma kriterleri de açıklanmalıdır (bkz. 3. Bölüm). Bu bilgilerin hepsi, paydaşlara verinin nasıl toplandığı, nasıl yönetildiği ve düzenlendiğini anlama şansı verecek ve böylece bu veriyi nasıl kullanabilecekleri konusunda kendi değerlendirmelerini yapma imkânı da sağlayacaktır.

Bu bilginin değerli olabilmesi için kontrol edilmesi ve güncellenmesi gerekir ki daima hatasız, güncel ve eksiksiz kalabilsin.

4. Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kurumların kurumsal yapısı şeffaf ve tüm paydaşların erişimine açık olmalıdır.

Kurumlar, çalışanları (güvenlik önlemlerinin izin verdiği sınırlarda), yönetim yapıları, programları ve ilkeleriyle ilgili bilgileri içerecek şekilde kurumsal yapılarını açık bir dille anlatmalıdır. Hatasız olması için bu bilgi sürekli olarak güncellenmeli ve kamusal alanda kolayca erişilebilir olmalıdır. Bu düzeyde şeffaflık sağlanması, son kullanıcılara ve diğer paydaşlara, üretilen bilgiyi kullanıp kullanmayacakları ve nasıl kullanmak istedikleri konusunda kendi değerlendirmelerini yapabileme fırsatı vererek, kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin meşruiyetini sağlamlaştırmaya yardımcı olur. En nihayetinde bu bilgiler ve açıklık üst seviyede bir güven tesisine yardımcı olacaktır.

5. Fon veren kurumlarla ilgili bilgiler şeffaf ve kamuya açık olmalıdır.

Kayıt altına alma işini yürüten kurumlar fon kaynaklarıyla ilgili bilgiyi yayınlamalıdır. Fon sağlayan kurumlarla ilgili bilgiler şeffaf ve kamuya açık olmalı (tercihen kurumun internet sitesinde yer almalı), düzenli olarak güncellenmelidir. Kayıt altına alma faaliyetini yürütenleri düşündüren sınırlamalara bağlı olarak farklı seviyelerde bir şeffaflık uygulaması düşünülebilir. Bazı durumlarda, fon sağlayan kurumlar anonim kalmak isteyebilirler ya da –kitlesel fonlama¹¹ gibi durumlarda olduğu üzere– hepsini sıralamanın mümkün olmayacağı kadar çok sayıda olabilirler. Böyle durumlarda kişi ve kurumlar, faaliyetlerini mümkün kılan fon kaynaklarının türünü açıklamayı tercih edebilir – Örneğin: devlet fonu, özel hibeler, danışmanlık ücretleri vs. Eğer kayıt altına alma işi yürütülürken, herhangi bir aşamada kâr elde edilen bir faaliyette bulunulmuşsa, bununla ilgili de şeffaf olunmalıdır.

---

¹¹ Kitlesel fonlama, genellikle internet aracılığıyla, çok sayıda kişiden küçük tutarlar toplamak suretiyle gerçekleştirilen bir fonlama pratiğidir.

Kosova'daki çatışmada öldürülenlerin aileleri, Prizren'de Humanitarian Law Center tarafından düzenlenen halka açık sunumda sevdikleriyle ilgili bilgi veriyor © Humanitarian Law Center.

2. Bölüm

Metodoloji

Giriş

Uygulayıcıların kullandıkları metodoloji, kayıpları kayıt altına alma işinin esasını oluşturur. Metodoloji, kayıt altına alma işinin yapıma şeklini belirleyen adımlar ve kurallar bütünüdür. Bu nedenle kullanılan metodoloji, kayıpları kayıt altına alma işinin üzerine inşa edildiği temeli oluşturur. Kayıt altına almanın, güçlü bir metodolojinin etrafında kurulmuş olması sağlam bir uygulama için kritik önemdedir. Bu bölümde sunulan standartlar çatışma kayıplarını kayıt altına alma işine dair iki yaklaşıma odaklanarak ((a) belgelere dayanan kaynaklarla yapılan kayıt altına alma çalışmaları ve (b) saha ziyaretleri ve belgelere dayanan kaynaklarla yapılan kayıt altına alma çalışmaları¹²) uygulayıcının kullandığı metodolojinin tekrarlanabilir ve savunulabilir bir mantık etrafında inşa edilmesini garanti almayı amaçlar.

Metodolojiye dair standartlar olması, yaygın metodolojik hataları önler, iyi örnekler üzerinden yol gösterici olur ve belgeleme faaliyetini bir bütün olarak destekleyecek ilkeler oluşturur. Metodoloji standartları son kullanıcılar için de önemlidir. Belgeleme sürecinin anlaşılmasını sağlar ve sonuçlarının yinelenebilir olduğuna dair güvence verir.

Bu standartlar kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişilerin sağlam bir metodoloji oluşturmalarına yardım eder. Bu da onların veriyi daha nitelikli kılmalarına, daha fazla sayıda son kullanıcıya ulaşımlarına ve bu kullanıcıların veriyi paylaşma olasılıklarını artırmaya (ki bu da ileride veri niteliğini daha da güçlendirebilir) yardımcı olacaktır. Faaliyetlerini sürdürdükleri bağlamlar ve bu bağlamla ilişkileri nedeniyle, belgeleme yapan pek çok kurumun politik bir nedenle bu işe başladıkları bilinen bir durum. Ancak, destekleyici ilkeleri ve ileride sayılacak iyi örnekleri izledikleri sürece bu türden kurumların metodolojileri de bu kitapçıkta belirtilen standartlara uygun olabilir.

Bu bölümde çatışma kayıplarını kayıt altına alırken kullanılan farklı metodolojilerin tümünün dayandığı ilkeler sunuluyor ve belgeleme döngüsünün farklı alanları detaylı bir şekilde inceleniyor. Burada belirtilen farklı alanlar şunlar: Veri toplama, kaynakları inceleme ve değerlendirme, verinin doğrulanma sürecini tasarlama, veri girişi ve verinin niteliğinin denetlenmesi. Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetinin farklı kısımlarını gösteren bu alanlar belli bir sırada gerçekleşmek zorunda değil. Verinin nasıl kayıt altına alındığına bağlı olarak eş zamanlı da gerçekleşebilirler. Bu alanda çalışan kişilerin her biri farklı şekillerde ilerleyebilir. Ancak, bu standartlar tüm projelere rehberlik edecek iyi örnekleri ana hatlarıyla ortaya koyacaktır.

Bu bölümün ilk kısmında çatışma kayıplarını kayıt altına alırken kullanılan metodolojiyi belirleyen ilkeler ve bu ilkelerin uygulanmasının pratiği nasıl etkilediği özetleniyor.

İkinci kısımda, özel olarak, kayıt altına alma faaliyetinde kullanılan kaynakların nasıl ele alınması gerektiğine odaklanılıyor.

Üçüncü kısımdaysa veriye nasıl yaklaşılacağına, verinin nasıl toplanacağına, doğrulanacağına ve veritabanına nasıl bir kodlamayla girileceğine odaklanılıyor.

¹² E. Minor, *Towards the Recording of Every Casualty: Policy recommendations and Analysis From a Study of 40 Casualty Recorders*, Oxford Research Group, 2012, şu adresten erişilebilir: <http://www.everycasualty.org/towards>

1. Kısım – Çatışma Kayıplarını Kayıt Altına Alırken Kullanılan Metodolojik Standartları Belirleyen İlkeler

Aşağıda sıralanan ilkeler bu uygulama alanını en çok ilgilendiren ilkeler olarak tanımlanmıştır, o nedenle de daha ayrıntılı olarak ele alınacaklardır:

Verilere olan güveni artırmak ve son kullanıcıların ve diğer paydaşların bu veriyi nasıl kullanabilecekleriyle ilgili bilinçli bir karar verebilmelerini sağlamak için, kullanılan metodolojiye dair şeffaf olunmalıdır.

Açık ve şeffaf bir şekilde ortaya konan bir metodoloji diğer uygulayıcıların, paydaşların ve genel kamuoyunun kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişinin verisini nasıl topladığı, tanımları istikrarlı bir biçimde uygulayıp uygulamadığı ve elde ettiği sonuçlara nasıl ulaştığı konusunda değerlendirme yapabilmesini sağlar. Kayıt altına alma faaliyetini yürüten pek çok kişi politik nedenlerle ya da insan haklarına önem verdiği için bu işi yapıyor olsa da güçlü ve şeffaf bir metodoloji, verinin kendisinin taraflı ya da eksik olup olmadığı, ne gibi sınırlılıkları olduğu konusunda potansiyel kullanıcıların kendi değerlendirmelerini yapabilmelerini ve buna bağlı olarak veriyi kullanıp kullanmayacakları ya da nasıl kullanacakları konusundaki kararlarını kendilerinin vermesini sağlar.

Kullanılan metodolojiyle ilgili aşağıda belirtilen hususlar olabildiğince detaylı olarak açıklanmalıdır:

- *Kullanılan kaynakların türleri*, kullanılan kaynaklarla ilgili olarak olabildiğince açık olmak –örneğin resmî evraklar, belge niteliğindeki kaynakların alındığı medya raporları ya da görgü tanıkları, resmî görevliler, insani yardım alanında çalışan kişiler– ve özellikle güvenilen ya da bilinçli olarak dışarıda bırakılan belli tür kaynaklar olup olmadığını, olduysa nedenini ortaya koymak.
- *Kaynakların nasıl değerlendirildiği*, kaynakların kendilerinden kaynaklanan taraflı durumlar kadar onların değerlendirilme biçiminden kaynaklanan taraflı durumlar olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmak, eğer böyle durumlar varsa bunların ne şekilde azaltılacağı üzerinde durmak.
- *Bilginin nasıl toplandığı*, Belge niteliğindeki kaynaklarla ilgili olarak, bu kaynaklara nasıl ulaşıldığının ya da resmî belgelere resmî onayla erişilip erişilmediğinin bilgisinin verilmesi. İnsanların kaynak olarak kullanıldığı durumlardaysa bu görüşmelerin nasıl yapıldığının (yüz yüze mi, telefonla mı), kim tarafından yapıldığının (kurumda çalışan araştırmacılar tarafından mı, dinî kurum ya da yardım kuruluşu gibi aracılar tarafından mı), hangi yöntemle yapıldığının (yapılandırılmış olarak mı -eğer yapılandırılmış görüşmeler yapıldıysa, güvenli sayıldığı takdirde soru formunun yayınlanması da bir seçenek olabilir-, enformel olarak mı) açıklanması.
- *Bilginin doğruluğunu garanti altına almak için atılan adımların netliği ve farklı kaynakların üzerinde anlaşmaya varamadığı kuşkulu anlatımlar ya da olayların ele alınması.*

- *Kayıpları kayıt altına alan kişinin yapılan işi nasıl kontrol edeceği, insanlardan kaynaklanan ve giriş yaparken meydana gelen hataları, tutarsızlıkları ve muhtemel taraflı durumları minimize etmek için yapılan işin kontrol edilmesi.*

Kayıpların kayıt altına alınma şeklinde tutarlı olunmalıdır.

Kayıp verilerinin güvenilir ve kullanılabilir olması için, bu verileri belgeleyenlerin, verilerini tutarlı bir şekilde toplamaya önem vermesi gerekir. Bu da baştan itibaren çalışma kapsamının açık bir şekilde belirlenmesiyle mümkündür – kullanılacak kaynaklar ve olaylar ya da tek tek ölümlerin doğrulanacağı yöntem dikkatli bir şekilde seçilmeli, faaliyetlere rehberlik edecek standart operasyonel prosedürler planlanmalı ve bu süreçlerde görev alacak kişilerin hepsine eğitim verilmelidir. Faaliyetleri standardize etmek ve süreç boyunca düzgün bir şekilde uygulamak, elde edilen verinin daha hatasız olmasını sağlamak için çok önemlidir. Bu nedenle burada belirtilen standartlar, belgeleme faaliyetini gerçekleştiren kişilerin, standart operasyonel prosedürleri belli bir kod çizelgesine koyarak kurum içinde paylaşmasını önerir –bu belge, kurumun metodolojisini daha geniş bir kamuyla paylaşmak için de kullanılabilir.– Bunu yapmak, süreçler tutarlı olarak uygulanmaya devam ettiği müddetçe, metodolojinin –her zaman belirtilmesi gereken– gelişim ya da değişimini engellemez.

Kayıt altına alınan verilerle ilgili kapsayıcı olunmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler için tarafsızlığı engellemeye çalışmak önemlidir. Genellikle, silahlı şiddet olaylarında ya da silahlı çatışmalarda ölen herkesin kayıt altına alınması önerilir. Ancak bazı uygulayıcılar, kurumlarının amacına uygun olarak sadece belli silahların kullanılmasından kaynaklanan ölümleri ya da çatışmanın bir tarafında yaşanan kayıpları belgelemeye karar verirler. Öldürülen herhangi bir kimsenin belgeleme sürecinden dışlanmaması önerilir, ancak eğer bu yapılıyorsa, şeffaflık ilkesi, belgeleme faaliyetini yürüten kişilerin kullandıkları verilerin sınırlarını ve içerme ve dışarıda bırakma kriterlerini açıklamalarını gerektirir (ayrıca bkz. 3. Bölüm).

Kapsayıcılık belgeleme faaliyetini yürüten kurumların [kurumsal düzeyde de] uygulayabileceği bir ilkedir: Örneğin çatışmadan etkilenen tüm topluluklara ya da nüfus içinde yer alan tüm etnik gruplara mensup kişilerin bu aidiyetlerinin, kurumda çalışan kişiler arasında temsil edildiğinden emin olunmalıdır. Kurumsal düzeyde bu yönde bir kapsayıcılık, belgeleme faaliyetinin tarafsızlığı konusunda potansiyel kaynaklara ya da veriyi kullananlara güvence vermeye yardımcı olur ve bu da daha çok bilgiye ulaşılmasını sağlar.

2. Kısım – Kaynaklar

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma işi için, bilgi kaynağı derken kastedilen, kişiler (ya da kişilerden oluşan kurumlar) olabileceği gibi bu kişilerin ya da kurumların ürettiği yazılı kanıtlar (anlatılar ya da belgeler) da olabilir.

6. Hem yazılı kanıtların hem de tanık anlatımlarının nasıl ele alınacağına ilişkin net yöntemlere sahip olunmalıdır.

Bazı durumlarda kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişilerin, görüşme yapılabilecek kişilere erişimi, yazılı belgelere erişimleriyle aynı düzeyde olmasa da (bu, özellikle belgeleme işi uzaktan gerçekleştiriliyorsa, şiddetten etkilenen bölgenin ya da ülkenin dışında yapılıyorsa geçerli olan bir durumdur) yazılı belgeler ve tanık anlatımları kaynaklar içinde ayrılmaz bir bütün oluştururlar.

Bu iki kaynak türü, tüm belgeye dayalı kanıtların ancak onları sağlayan kişiler ya da kurumlar belirlenebilir olduklarında kullanılabilir kanıtlar oluşturmaları ve sahip oldukları bilgiler saklanabilecek ve analiz edilebilecek bir belgeye dönüştürülemeyen kişi ve kurumların kullanılabilir bir kaynak sayılamaları nedeniyle birbiriyle örtüşür.

Belgeleme yapan kişi bu iki kaynak türünden yalnızca birini kullanabilir. Bu diğer tür kaynağın tamamen ihmal edilmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu faaliyeti yürüten inisiyatifler zaman içinde gelişir ve örneğin başta ulaşılamayan tanıklar zaman içinde ulaşılabilir olabilir. Bu nedenle, kayıt altına alma işini yapanların iki tip kaynakla da nasıl muhatap olacaklarına yönelik berrak bir kavrayışları olmalıdır. Bu, çalışmanın başında ilgilenilemeyen bilgi kaynaklarını ayrı bir veritabanında tutmak veya halihazırda kullanılan metodolojiye yeni kaynaklardan alınan yeni bilgileri entegre etme prosedürlerini belirlemek anlamına gelebilir.

Kaynakları incelemek ve değerlendirmek

7. Belirli bir bağlamda mevcut olan potansiyel kaynakların ve bu kaynakların sınırlılıklarının farkında olunmalıdır.

Kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişilerin, çalışmalarını yürüttükleri bağlamda kullanabilecekleri tüm kaynak çeşitlerini saptamaları ve tek tek hepsinin çalışma için nasıl bir önemi olduğunu belirlemeleri önerilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu saptama işi kaynak türlerinden her ikisine de -tanık ifadelerine ve yazılı kanıtlara- bakılarak yapılır.

Kapsamlı yazılı kanıtlara ulaşılabilir olanlar da dahil olmak üzere belgeleme çalışmasını yürüten herkes, yaşanan vahim olaya doğrudan tanık olan ya da mağdurla yakın ilişkisi olan ve öldüğü koşullarla ilgili bilgisi olan kişilerin doğrudan tanıklıklarıyla elindeki veriyi tamamlayıp tamamlayamayacağını, ne zaman ve ne şekilde tamamlayabileceğini düşünmelidir.

Bu nedenle, ilk aşamada tüm yazılı kaynaklar araştırılmalı ya da gözden geçirilmelidir ve sonrasında mevcut belgelerdeki eksikleri tamamlamak için tanık ifadeleri ve olay yeri

araştırmaları kullanılmalıdır. Belgeleme yapan kişiler -mümkün ve güvenli olduğu müddetçe- her iki kaynaktan elde edilen bilgiyi bir arada bulundurarak, kayıt altına aldıkları verilerin daha hatasız olmasını sağlayabilirler.

Yazılı kanıtlar için farklı kategoriler dikkate alınmalıdır. Örneğin:

- *Resmî raporlar ve veriler*: Bunlar (polis, ordu, kullanıma açık olduğu kadarıyla istihbarat servisleri, hastaneler, adli tıp kurumları ve mahkemeler gibi) devlet kurumları tarafından ya da (ICMP-Uluslararası Kayıp Kişiler Komisyonu ya da diğer BM kurumları gibi) hükümetler arası kurumlar tarafından hazırlanan olay temelli raporlardan oluşur. Bu olay temelli raporlar genellikle belli kurumlar tarafından kendi bürokratik prosedürleri gereği hazırlanan belgelerdir. Bu kurumlar bazen belli bir bölgede ya da belli bir zamanda ortaya çıkan kayıp verilerine dair de bütüncül raporlar yayınlarlar.
- *Sivil toplum raporları ve verileri*: Bunlar basın ve medya raporlarından, STK raporlarından ve sivil toplumun ürettiği –özellikle de insan hakları kurumları, mağdur ve gazi dernekleri, dinî topluluklar ve dinî liderler tarafından üretilen– diğer bilgiler ile sosyal medya verilerinden oluşur.
- *Görseller¹³, videolar ve ses kayıtları*: Bu tür araçların, diğerleri gibi, manipüle edilebileceğinin ve kendi başlarına güvenilir olmayabileceklerinin farkında olarak, bu türden kaynaklar, hak ihlallerini belgelemek için giderek artan oranda kullanılıyor ve belgeleme yapan kişiler için faydalı oluyorlar.

Kişisel ve kurumsal açıdan farklı kategoriler dikkate alınmalıdır. Örneğin:

- *Resmî kaynaklar*: Devlet kurumları (polis, ordu, istihbarat, hastane vb.) ve bu kurumlar için çalışan kişiler resmî kaynakları oluşturur. Bu kişilerle kurulan resmî ya da gayriresmî ilişkiler üzerinden onlardan bilgi elde edilebilir.
- *Sivil toplum kaynakları*: Basın ve medya kurumları (ve yayınlanmamış bilgileri içeren birincil veriye erişimi sağlayabilecek güvenilir gazetecilerle kurulan kişisel ilişkiler) ve hem yerel hem de uluslararası STK'lar sivil toplum kaynaklarını oluşturur – bunlarla iş birliği yapma ve veri paylaşma ihtimali değerlendirilebilir.
- *Kişiler*: Herhangi bir kuruma bağlı olmayan kişiler de vardır. Bunlar, mağdurun ailesi, olayın tanıkları ya da belli yerel bilgileri sağlayabilecek olan vatandaşlardır.

8. Kaynakların güvenilirliğini derecelendiren bir değerlendirme ölçeği kullanmak ve bunun değerlendirmeye açık olması düşünülmelidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alanlar, bir kaynağın (kişi ya da kurum olabilir) güvenilirliğini ve belli bir yazılı kanıtın -ya da bir grup belgenin- kredibilitesini değerlendirmek için formel bir değerlendirme cetveli tasarlamayı ve kullanmayı düşünmelidir. Bunun, özellikle kaynak değerlendirmesini daha sistematik hale getirmeye ve kayıpları kayıt altına alma sürecini bir bütün olarak güçlendirmeye faydası olur.

Ancak, kaynakların ve o kaynaklardan toplanan bilginin güvenilirliğini değerlendirmenin, sonuçları bir kere değerlendirilen ve biten süreçler olmadığını belirtmek gerekir -önceden güvenilir addedilen bir kaynak bu vasfını yitirebilir; doğru sayılan bir bilgi, toplanan yeni veriler sonucu yanlış çıkabilir. Bu nedenle, belgeleme faaliyetini yürütenler bir kaynağın güvenilirliğini ve o kaynaktan alınan bilginin kredibilitesini ayrı ayrı kodlamalıdır.

¹³ Görseller fotoğraflardan ya da uydu görüntülerinden oluşabilir.

Kaynakları seçmek

9. Konu ile ilgili bilgi verebilecek herhangi bir kaynak, vereceği bilgi az da olsa, geri çevrilmemelidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetini yürüten bir kişi, kendi faaliyetiyle ilgili mevcut farklı kaynakları oluşturmaya çalışırken, sınırlı bir bilgi veriyor diye herhangi bir kaynağı dışarıda bırakmamalıdır. Kayıplar kayıt altına alınırken, az da olsa, konuyla ilgili her türlü bilgi eklenmelidir; zira küçük de olsa bu bilgiler, sonradan daha fazla bilgiye ulaşmak için kritik önemde olabilir ya da daha derin bir araştırmanın yapılması için temel oluşturabilirler.

10. Kayıt altına alınan her bir veri girişi için, mümkün olduğunca fazla sayıda bağımsız kaynak kullanılmalıdır.

Birden çok bağımsız kaynak kullanmak, sadece belge temelli inceleme ve olay yeri araştırması yöntemlerini birlikte kullanan araştırmacılar için değil, belgeleme faaliyeti yürüten herkes için faydalıdır. Bu nedenle, belgeleme faaliyetini yürütürken sadece medya raporlarını kullanan bir kişi için, aynı olayla ilgili mümkün olan en fazla sayıda raporu toplamanın faydası olacaktır, çünkü farklı raporlarda farklı birincil kaynaklardan yararlanılmış ya da farklı detaylara yer verilmiş olabilir. Devlet kaynaklarından STK raporlarına ve görgü tanıklarına, tüm kaynak türleri potansiyel olarak güvenilir ve yanlı olabilir. Birden çok bağımsız kaynak kullanmak bu yanlı tarafları belirlemeye ve düzeltmeye yardımcı olur ve bir olayla ilgili daha bütünlüklü bir resim verir. Bu aynı zamanda farklı yazılı belgeler arasındaki çelişkileri çözmeye ya da kaynakların uydurma bilgilerini fark etmeye de yardımcı olabilir.

3. Kısım – Veri

11. Veriyle çalışırken iyi düzenlenmiş ve tutarlı bir sistem kurmanın öneminin farkında olunmalıdır, ancak uygulamada insanların muhakeme gücüne ve esnekliğe de yer bırakılmalıdır.

Kullanılan metodoloji ne olursa olsun, çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişi veriyi belirlenen prosedürlere uygun olarak kayıt altına almaya uğraşmalıdır. Ancak, bu sistem her zaman belgeleme sürecinde bir esnekliğe de yer bırakmalı ve tespit edilen bilginin nasıl kayıt altına alınacağı yönünde kuşku olduğu durumda kişisel muhakemeye izin vermelidir.

Veri Toplama

12. Toplanan verinin tutarlılığını ve doğruluğunu sağlamaya yardımcı olacak şekilde belirli bilgilerin sistematik olarak toplanması düşünülmelidir.

Belirli bilgilerin tutarlı bir şekilde toplanması için formlar işe yarayabilir ve böylece toplanan verilerin tutarlılığı ve kredibilitesi artırılabilir. Bu kural hem yazılı kanıtlar hem de tanık ifadeleri için geçerlidir.

Bir belgede yer alan bilgileri girmek için bir form hazırlamak verinin sonradan doğru olarak işlenmesini garanti altına almak için iyi bir yoldur. Bu aynı zamanda, insanlardan kaynaklanan hataları azaltmak için, farklı çalışanların farklı veri girişlerini gözden geçirmesini de kolaylaştırır.

Olay yeri araştırmalarında formlar özellikle faydalıdır. İlk görüşmede gereken tüm bilginin alınmamış olması sonradan maliyetli ekstra iş yüküne ya da bilgiyi veren kişiyi bulmak veya ona ulaşmak mümkün olmadığında bilgi yitimine sebep olabilir. Görüşmeden hemen sonra ya da görüşme sırasında, doğrudan formları doldurmak, bu riski azaltmaya yardımcı olur. Tanıklarla yapılan görüşmelerde, kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişinin güvenli olarak belirlediği sınırlar içinde bu formlar kullanılmalıdır (bkz. çatışma kayıplarını kayıt altına alırken çalışanların ve diğer paydaşların güvenliğini sağlamak konusunun ele alındığı 4. Bölüm). Bu formlar katı soru formları olmak zorunda değildir; daha ziyade, belgeleme yapan kişiye, kayıt altına alması gereken tüm önemli kategorileri hatırlatan ve onu yönlendiren formlardır. Çok katı şekilde hazırlanmış formlar görüşmenin yapılmasına engel olabilir ve hatta gerekli bilgilerin alınmasını engelleyebilir. Bunun yerine formlar daha çok rehber görevi görmelidir.

13. Konuyla ilgili her belge saklanmalıdır.

Kayıpları kayıt altına alan kişiler, pek çok farklı nedenden ötürü, topladıkları bilgileri analiz edemeyebilir ya da belgeleme faaliyetinin hemen ardından analizlerini tamamlayamayabilirler. Bu nedenle, bu bilgilerin depolanabileceği bir yer hazırlanmalıdır, aksi halde gerekli analizin yapılmasını mümkün kılacak araçlara ve kapasiteye sahip olduğu ileriki bir aşamada bu bilgiler kaybolabilir ya da onlara erişilemeyebilir.

Verinin kayıt altına alınması ya da bu belgelerin depolanması kararı 4. Bölüm'de anlatılan güvenlik faktörlerine bağlı olmalıdır. Genel bir kural olarak, kayıpları kayıt altına alan kişilerin sadece kullanmak istedikleri ve gerek duydukları bilgileri toplamaları en güvenlisidir (özellikle bkz. 30 ve 31. standartlar).

Veri doğrulama

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetinde, kayıt altına alınan olay farklı açılardan değerlendirilmelidir. Bazen bir ölüm olayını doğrulamak kolay olabilecekken -örneğin hastane morg kayıtlarında bilgi bulunması durumunda- bu kişinin ölümüne dair diğer bilgilerin doğrulanması aynı şekilde kolay olmayabilir. Ölen kişilerin kimliklerini, silahlı örgüte mi sivil halka mı mensup olduklarını, nasıl ve kim tarafından öldürüldüklerini tespit etmek daha zordur ve kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişilerin bir soruşturma ve doğrulama süreci yürütmelerini ve bu süreçte vardıkları sonuçtan emin oluncaya kadar farklı kaynaklardan topladıkları verilerin kredibilitelerini değerlendirmelerini gerektirir. Olayın tüm boyutları en başta "doğrulanmazsa" da yeni bilgiler toplandıkça derece derece gerçekleşen bir doğrulama mümkün olacaktır. Verinin tamamen doğrulanmaması onun güvenilir olmadığı ya da yanlış olduğu anlamına gelmez: Doğrulamanın açık uçlu bir süreç olması, kayıp verisinin son kullanıcılarına, veriye önemli oranda güvenilebileceğine dair güvence verir.

Burada “doğruluğunu ispat etme süreci” terimindenise “doğrulama süreci” terimi kullanılmıştır. Özellikle de hukuk alanındaki kullanımda, bir verinin “ispat edilmiş” olması için mahkeme gibi kurumsal aktörlerin dahli ve belli ispat standartları gerekir. Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler, kendileri bu zorlayıcı süreçlerin parçası değıllerse (ya da bu süreçlerde elde edilen bazı spesifik verileri kullanmıyorlarsa), sıklıkla topladıkları çok büyük veri grupları için bu tür ispat etme düzeylerine eriştiklerini iddia edemezler. Ancak kredibilitesi yüksek ve son kullanıcıların işine yarayacak düzeyde doğrulanmış veri sağlayabilirler.

14. Toplanan verinin değerlendirilebileceğı bir doğrulama süreci olmalıdır.

Doğrulama süreci sıklıkla iki adımdan oluşur: İlk adımda elde edilen bilginin iç tutarlılığı değerlendirilir; ikinci adımda bu bilgi, diğer kaynaklardan sağlanan diğer bilgilerle karşılaştırılarak kontrol edilir.

Yazılı kaynaklardan ya da sözel olarak alınan bir bilgideki argümanlar mantıklı bir şekilde bir araya geliyorsa ve bilgiyi gerçek dünyada anlamlı hale getirebiliyorsa, bu bilgi içsel olarak tutarlı bir bilgi olarak değerlendirilebilir. İçsel tutarlılık, diğer başka anlamları yanında, toplanan bilginin çelişkili olmadığı ve bilginin kredibilitesini olumsuz yönde etkileyecek mantık hataları ve benzeri yanlışlıklar içermediğı anlamına gelir.

Karşılaştırma yapmak, bilgiyi, bağımsız kaynaklardan toplanmış diğer bilgilerle onaylamaya çalışmaktır. Bu şekilde, bir bilgi parçası, aynı konuyla ilgili birbirlerinden bağımsız pek çok farklı kaynaktan bilgi toplayarak doğrulanmaya çalışılır. Bunlar (farklı birincil kaynakları kullanan, farklı yazarlar tarafından hazırlanmış üç farklı haber kaynağında yer alan üç haber metni gibi) aynı türdeki farklı kaynaklar olabileceğı gibi (video, medya raporları ve tanık ifadelerini karşılaştırarak yapılan doğrulamada olduğu gibi) farklı türden kaynaklar da olabilir.

Doğrulama sürecinin pek çok sonucu olabilir: Orijinal bilgi teyit edilebilir; farklı perspektifler olduğu ve aynı derecede mümkün olabilecekleri için kesin bir sonucun mümkün olmadığına karar verilebilir; ya da ilk bilgiyi reddetme kararı verilebilir.

Yeterli bir doğrulama seviyesine ulaşabilmek için, değerlendirme işi kaynakların değerlendirilmesine paralel olarak gerçekleştirilir (bkz. bu bölümdeki 8. standart).

15. Veriler birden fazla bağımsız kaynak kullanılarak doğrulanmaya çalışılmalıdır.

Verinin doğrulanması sürecinde, birden fazla bağımsız kaynağın kullanılması bilginin daha iyi bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. Kayıpları kayıt altına alan kişiler aynı olay ya da ölümle ilgili başka rapor ve belgeleri karşılaştırarak bilgiyi doğrulamalıdır. Aynı zamanda bu değerlendirmelerini bağlama dair bilgiye ve bazen de şiddet olayının ya da çatışmanın dinamiklerine yönelik tespit edilmiş olgularla ilgili kendi bilgilerine dayandırmalıdır.

Doğrulama sürecini kolaylaştırmak için genellikle bir olayla ilgili birden fazla bağımsız kaynaktan bilgi toplanması önerilir (birden fazla bağımsız kaynağın yarattığı avantajlarla

ilgili olarak, bkz. bu bölümdeki 10. standart). Ancak bunun sağlanamayacağı durumlarda bir kaynağın özellikle güvenilir kabul edilmesi ve bu kaynaktan elde edilen bilginin güvenilir sayılması da kabul edilebilir. Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilerin, bu girişleri, verinin [farklı bağımsız kaynaklara bakılarak doğrulanması yönündeki] kısıtlarıyla ilgili şeffaf olmak adına işaretlemesi önerilir. Bu nedenle, tek kaynak kullanılarak yapılan veri girişlerinin, kamuya açık materyallerde işaretlenmesi düşünülebilir. Böylelikle, veriyi okuyan ve kullananlara, bu olayların nasıl değerlendirilmesi gerektiğine kendilerinin karar verebilmesi imkânı tanınır.

16. Kaynaklar arasındaki uyumsuzluklarla ilgili ne yapılacağı planlanmak zorundadır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler, veriyi doğrulamak için birden çok kaynak kullanırken bir olay ya da mağdurla ilgili farklı kaynaklarda birbirinden farklı bilgiler olduğu durumda ne yapacakları konusunda yönetime ihtiyaç duyacaklardır.

Belgeleme işini yapan kişiler kaynaklara erişimlerini ve diğer faktörleri değerlendirerek bu uyumsuzlukları çözmelidir. Bulunan çözümler şunları kapsar:

- *Bazı kaynaklara öncelik vermek:* Bu, kaynakları değerlendirme meselesiyle ilişkilidir. Verdikleri bilgi birbiriyle uyuşmayan kaynaklar içerisinde daha güvenilir olduğu düşünülen kaynaktan edinilen bilginin raporlanması tercih edilebilir.
- *Uyuşmazlığı raporlama:* Örneğin, bir olaydaki ölü sayısı ile ilgili olarak, kaynaklar arasında bir farklılık varsa sayısal bir aralık verilebilir ve böylece çatışma kayıplarının en düşük ve en yüksek sayısı raporlanabilir.
- *Veri uyumsuzluğunun çözümünden kaçınan ya da onu erteleyen kategoriler kullanmak:* "Bilinmiyor" ya da "teyit edilmemiş" ya da "doğrulanmamış" gibi terimler kullanılabilir.
- *Daha fazla bilgi elde edilene kadar vakaları bekletmek:* Bu, kayıt altına alan kişilerin olayları takip etmeyi bırakmamalarına imkân tanır ve detayları netleştirecek ve minimum teyit standardına ulaşılmasını sağlayacak bilgilerin ortaya çıkmasını sağlar.
- *Kaynaklarla iletişim kurmak:* Bu her durumda mümkün olmayacaktır ve gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği, hem çalışanların hem de tanıkların güvenlik standartlarına bağlı olmalıdır.

Her durumda, hatta özellikle de kaynaklar arası uyumsuzluklar nedeniyle bir olayı ya da o olayla ilgili belli hususları hemen teyit etmenin mümkün olmayacağı durumlarda, olay daima veritabanında tutulmalıdır. Doğrulanmamış bir veriyi yayınlayıp yayınlamamak başka bir sorundur ve bu durum, verinin kayıt altına alınmasını ve saklanmasını etkilememelidir (Bkz. yayınlama ile ilgili 6. Bölüm).

Veri girişi

17. Verilerin, istikrarlı bir şekilde veritabanına girilebilmesi için standart operasyonel prosedürler geliştirilmelidir.

Toplanan verinin doğruluk düzeyini artırmak için, belgeleme faaliyetini yürüten kişiler verilerini tutarlı bir şekilde veritabanına girmelidirler. Bu hem insan hatasını önler hem de tüm girişlerin aynı şekilde geçerliliğe sahip olmasını sağlar. Veri girişi için standart operasyonel prosedürler geliştirmek ve veri girişini bir sisteme bağlamak, istikrarı sağlamak açısından faydalıdır. Bu prosedürler kod çizelgesi şeklinde de oluşturulabilir

– veritabanının yapısına, içeriğine, düzenlemesine; nasıl kullanılacağını ya da nasıl giriş yapılacağını gösteren direktiflere ve kullanılan farklı kategorilerin tanımlarına dair detaylı tek bir belge hazırlanabilir. Böyle bir belgenin olması, verinin tutarlı bir şekilde girilmesini garanti altına alır ve aynı zamanda veri girişini çalışanların değişimine bağlı olmaktan çıkarır – yeni gelen herhangi bir kişinin, bu belgenin yönlendirmesiyle doğru ve tutarlı olarak veri girebilmesini garanti altına alır.

Bu türden standart kurallar, veri girişi sırasında aynı olayların tekrar girilmesini engellemek için açık göstergeler içermeli, veritabanına önceden girilmiş bir olayla ilgili olarak, kişilerin yeni bir giriş açmamasını garanti altına alacak adımlar geliştirmeli ve varolan bir giriş, konuyla ilgili yeni bilgiler girilerek değiştirilebilmelidir.

18. Tüm veri girişleri yeni bilgilerin dahil edilmesine imkân verecek şekilde açık tutulmalıdır.

Girişler koşullara bağlı olarak yapılmalı ve yeni bilgi ve doğrulamaların eklenmesine izin verecek şekilde sonraki girişler için açık tutulmalıdır. Girişlerin açık tutulması yoluyla, veritabanının hem niteliği hem de kapsamı açısından sürekli olarak gelişmesine imkân tanınır.

Halihazırda mevcut girişlere yapılacak ek bilgi girişinin düzgün bir şekilde yürütülmesi ve yönetilmesi için, uygulanabilir ve erişilebilir olduğu takdirde veritabanında yapılan değişikliklerin (ve bu değişiklikleri kimin yaptığının) takip edilmesini ve gerekirse eski haline getirilebilmesini sağlayacak yazılım kontrol programı kullanılması önerilir. Bu, girilen bilginin ve bu bilginin kaynaklarının izlenmesi için de iyi bir uygulamadır. Ve aynı zamanda yasal süreçler için (delil zincirinin kronolojisi ya da belgenin yeri gibi) delil zincirini işler tutmak adına da faydalı olabilir.

Nitelik Denetimi

19. İnsan hatasını minimize etmek ve işi basitleştirmek için, belgeleme sürecinin bileşenleri farklı kişiler arasında bölüştürülmelidir.

Birden fazla etaptan oluşan ve ideal olarak farklı etaplarında farklı kişilerin çalıştığı bir süreç işletildiğinde, nitelikli bir veriyi garanti altına almak daha kolaydır. Karmaşık bir görevi, kontrol edilebilir adımlara ayırmak işi basitleştirir ve bu da insan hatasını minimize eder. Her etapta, bir önceki etapta yapılan iş başka ekip üyeleri tarafından gözden geçirilmeli ve bilginin yorumlanmasıyla ilgili yanlışlıklar ya da anlaşmazlıklar belirlenerek çözülmelidir.

20. Kayıt altına alma işinde, bir olay ya da bir şahısla ilgili veri girişi onaylanmadan önce birbirlerinin çalışmalarını gözden geçirebilecek fazla sayıda çalışan bulundurulması düşünülmelidir.

Çalışanlar çatışma kaybıyla ilgili ya da ilgili olabilecek herhangi bir bilgiyi tahrif etmemeli, kaybetmemeli ya da bir köşeye atmamalıdır. Daha nitelikli bir veri kodlamaya sahip olmak için (kodlamayı yapan kişilere bağlı olarak kodlama sonuçları kısmen değişebilir olduğu

için) bir bilgi onaylanmadan önce birbirlerinin işlerini gözden geçirecek birkaç kişinin çalışması iyi bir uygulamadır. Bu sayede kaynaklardan alınan herhangi bir bilgi dışarıda bırakılmamış ve bazı bilgilere gerektiğinden fazla (ya da gerektiğinden az) öncelik verilmemiş olur.

21. Girişlerin tekrarlanmasını önleyecek yöntemler bulunmalıdır.

Bir olayın doğruluğunu saptamak için çok önemli olmakla birlikte, aynı olayla ilgili bağımsız kaynaklardan bilgi toplamak sonuçların tekrarlanmasına ve bu şekilde kayıt altına alınan çatışma kayıplarının ya da olayların toplam sayısının yanlışlıkla artmasına sebep olmamalıdır. Zaman içinde düzenli aralıklarla, ya da toplama süreci bittiğinde, çift sayımları engellemek için, toplanan bilgilerden hangilerinin aynı olayla ilgili olduğunu belirlemek önemlidir. Bu genellikle veri tekilleştirme süreci olarak adlandırılır, toplanan bilgi sayısına bağlı olarak tamamen manuel bir biçimde ya da bilgisayar algoritmalarının yardımıyla yapılabilir.

3. Bölüm

Tanımlar ve Kategorizasyon

Giriş

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin, (2. Bölüm 3. Kısım'da açıklandığı ve sunulduğu üzere) özellikle bilginin toplanması ve veri girişiyle ilgili olarak kullandıkları terminoloji ve bilgiyi kategorize etme şekilleri, metodolojilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle, belgeleme yapan bir kişinin yaptığı kategorizasyon ve seçilen kategorilerin tanımlanması, bu işin kilit unsurudur ve standardize edilmiş minimum koşulları karşılamalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma işinde net tanımlar ve kategoriler olması, iyi bir çalışma yürütmek açısından kilit unsurlardır. Özellikle de, tanımların seçimi ve bunun tutarlı olarak uygulanması, kayıt altına alma faaliyetini gerçekleştiren inisiyatif tarafından üretilen verinin nitelikli olmasını garanti altına almak için çok önemlidir. Bilginin doğası ve toplandığı koşullar nedeniyle bu ayrıca önemlidir: Tanımların ve kategorilerin politik ve muhtemelen yasal önemi olacaktır. Dolayısıyla, titizlikle belirlenmiş tanımlar ve kategoriler ve bunlarla ilgili şeffaf olmak kayıp verisinin son kullanıcılar tarafından anlaşılabilirliğini artıracaktır.

Bu bölümde çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilere kendi projelerine uygun tanımları nasıl seçecekleri, kategorizasyona dair vermeleri gereken kararları nasıl alacakları ve bu kategorileri uygun bir biçimde nasıl kullanacakları konusunda bir çerçeve sunmak amaçlanıyor.

Bu bölümün ilk kısmında tanımların ve kategorilerin nasıl seçileceğine ve kullanılacağına dair yol gösterici temel ilkeler sunuluyor.

İkinci kısımda bir belgeleme projesi oluştururken kullanılacak tanımları ve kategorileri nasıl seçmek gerektiğine ve bu kararları alırken nelerin yol gösterici olduğuna odaklanılıyor.

Üçüncü kısımda ise, özel bir durum olan bilinmeyen ve kayıp kişiler konusu ve belgeleme faaliyetini yürütenlerin, bu durumdaki kişilerle ilgili ellerine geçen bilgiye nasıl yaklaşması gerektiği inceleniyor.

1. Kısım – Tanımların ve kategorizasyonun temelini oluşturan ilkeler

Aşağıda sıralanan ilkeler bu uygulama alanını en çok ilgilendiren ilkelerdir, o nedenle de daha ayrıntılı olarak ele alınacaklardır:

Kapsayıcı tanımlar ve kategoriler seçilmelidir.

Çatışma ya da silahlı şiddet olaylarının herhangi bir tarafını doğrudan ya da dolaylı olarak işaret etmeyecek tanımlar ve kategoriler seçilmelidir. Bu, belli bir ideolojiye, gruba, örgüte, kişiye ya da kuruma tarafgir olacak terim ya da kategorilerin kullanılmasından kaçınılması anlamına gelir. Bu ilkeye göre,

belgeleme faaliyetini gerçekleştiren kişi, mümkün olduğunca, uluslararası hukuk, iç hukuk ya da akademik kaynaklar gibi farklı alanlarda halihazırda dikkatle, özenle belirlenmiş terimleri ve tanımları kullanmalıdır.

Kayıpları kayıt altına alan kişilerin, yürüttükleri çalışmanın kapsamına kimi dahil edeceklerine yönelik yaptıkları seçim, kapsayıcılıklarını göstermek açısından da önemlidir. Kapsayıcılık kriteri olabildiğince geniş tutulmalıdır – ideal olarak belli bir bağlamda meydana gelen silahlı şiddet olaylarında yaşanan tüm kayıpları kapsamalıdır. Böylesine geniş bir kapsama sahip olmak, her zaman mümkün – ya da kayıt altına alan kişinin kendisine belirlediği amaçla bağlantılı olarak, istenilen bir şey– olmayacaktır. Ancak, seçim yaparken içerme ve dışarıda bırakma kriterleriyle ilgili ve –ister stratejik ister tamamen pragmatik olsun– bu kriterlerin nedenleriyle ilgili şeffaf olunmalıdır.

Kullanılan tanımlar ve kategorilerle ve bunların alındığı kaynaklarla ilgili şeffaf olunmalıdır.

Şeffaflığın kilit bir unsuru olarak, kullanılan tanımların neler olduğu ve eğer bu tanımlar uluslararası hukuk, iç hukuk ya da akademik kaynaklar gibi diğer alanlardan alındıysa bu kaynakların neler olduğu açıkça belirtilmelidir. Aynı zamanda kişilerin ve olayların hangi temelde kategorize edildiği ortaya konmalı ve bu kararların alınma nedenleri, özellikle de potansiyel olarak tartışmalı ve şüpheli durumlarda mümkün olduğunca açıklanmalıdır.

Kayıt altına alma sürecindeki diğer paydaşlarla ve kayıp verilerini kullananlarla bu bilginin paylaşıldığından emin olunmalı, bu materyaller kamusal olarak açıklanmalıdır. Bu kararlar, kullanılan metodolojiyle ilişkili olan tüm iç belgelerde de açıkça belirtilmelidir. Böylece çalışanların hepsi bu tanımları ve kategorileri anlayabilir ve bunlar istek üzerine belli ortaklarla paylaşılabilir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma sürecinde, faaliyeti yürütenlerin kendileri için belirledikleri tanımlar ve kategoriler tutarlı olarak uygulanmalıdır.

Kayıt altına alınan verinin niteliğini koruyabilmek adına, seçilen tanımlar ve kategoriler tutarlı bir şekilde ve doğru olarak uygulanmalıdır. Kayıt altına alma sürecinde tanımların ve kategorilerin standart bir şekilde uygulanmasında sağlanacak devamlılık, daha anlamlı verilerin ortaya çıkmasını sağlar ve bu da potansiyel kullanıcılar için daha güvenilir bir veri anlamına gelir.

Potansiyel olarak tartışmalı durumlarda, kayıt altına alma faaliyetini gerçekleştirenler, kişilerin neden o şekilde sınıflandırıldığını –en azından kurum içinde– açıklayabilecek durumda olmalıdır. Kategorize etmenin, bilgi eksikliği nedeniyle zor olduğu ve tamamen doğrulanmış bilgiyle aynı şekilde değerlendirilmemesi gereken durumlar için bu uygulanabilir.

Gözlem altındaki çatışmanın yapısındaki değişimle birlikte tanımlar ve kategoriler de zamanla değişebilir (örneğin, doğrudan silahlı çatışma yasalarına gönderme yapması nedeniyle “savaşçı” terimiyle tanımlamanın uygun olmadığı protestoculara uygulanan şiddetin, “savaşçı” teriminin kullanılmasını gerektirecek, uluslararası olmayan silahlı çatışmaya dönüşmesi durumu). Bu değişimin gerçekleştiği zaman ve akabinde kategorilerin ve tanımlamaların nasıl değiştirildiği not edilmeli ve açıklanmalıdır. Böylesi değişimleri tam olarak belirlemek bazen zor olduğu için ve çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler yasal terimler etrafında dönen tartışmaya girmek istemeyebilecekleri için, uluslararası insancıl hukuk tarafından sınırlandırılmamış daha genel bir kavram da seçilebilir – örneğin “mücadeleci”.

2. Kısım – Çatışma kayıplarını kayıt altına alırken kullanılacak tanımların ve kategorilerin seçimi ve uygulanması

22. İçerme ve dışarıda bırakma konusunda net bir kriter belirlenmeli ve bunların seçilme gerekçesi açıklanmalıdır.

İçerme/dışarıda bırakma kriteri, çatışma kayıplarını kayıt altına alma projesinin kapsamını tanımlar ve belgeleme inisiyatifinde kimin ve neyin içerileceğini ya da dışarıda bırakılacağını ifade eder. Hangi kişilerin ya da grupların kayıt altına alınacağı (sadece siviller, hem mücadeleciler hem siviller), nasıl öldüklerinin (belli bir tür silahla, ya da hava saldırısı gibi belli bir tür şiddet sonucu), belgelemenin hangi zaman aralığını ve hangi coğrafi bölgeyi kapsayacağı bu kriterlere göre belirlenir.

İçerme ve dışarıda bırakma kriteri konusunda olabildiğince spesifik olunmalıdır ve şu bilgiler kapsanmalıdır: Kayıt altına alınan zaman aralığı; coğrafi bölge ve bölgeler; kapsama giren belli bir çatışma (bazen aynı ülkede ya da bölgede birden fazla çatışma olabilir); çatışmanın aktörleri; tüm ölümlerin mi yoksa sadece sivillerin ya da savaşçıların ölümlerinin mi kayıt altına alındığı; nüfusun tümünün mü yoksa (dinî, etnik ya da siyasi çizgilere göre ayrıştırılmış) belli bir bölümünün mü kayıt altına alındığı ve tüm şiddet tipleri sonucunda gerçekleşen ölümlerin mi yoksa belli bir silahla gerçekleşen ölümlerin mi kayıt altına alındığı.

23. Çalışmanın yürütüldüğü bağlama ve inisiyatifin amaçlarına uygun tanımlar ve kategoriler seçilmelidir.

Tanımları ve kategorileri seçerken ve formüle ederken, çatışma kayıplarını kayıt altına alma projesine uygun, hem bu faaliyeti yürütecek kişiler hem de verinin son kullanıcıları tarafından anlaşılabilir seçimler yapılması kilit önemdedir. Projenin amacı tanımların ve kategorilerin belirlenmesinde son derece etkilidir; kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişi hukuk ihlallerine mi dikkat çekmek istiyor, ya da basitçe bir konu hakkında farkındalığı artırmayı mı amaçlıyor, ya da mağdurların ailelerine tazminat verilmesine yardımcı olmak mı istiyor, tüm bu alternatiflerde kullanılacak kategoriler değişiklik

gösterecektir ve bu kategorilerin tanımları farklı kaynaklardan alınacaktır. Aynı şekilde, kayıt altına alınacak şiddetin tipinin ve bu şiddetin doğasının (uluslararası mı ulusal düzeyde mi yaşandığı) kullanılan tanımlar ve kategoriler üzerinde doğrudan etkisi olacaktır. Bu yüzden, ham verinin yerleştirileceği farklı kategorilerin nasıl tanımlanacağına karar vermek kayıpları kayıt altına alma inisiyatifinin planlanmasında anahtar bir adımdır. Kayıt altına alan kişilerin –(kadın ve çocuklar gibi) incinebilir grupları izlemek gibi– özel bir amacı yerine getirmek istediği durumda tanımların seçimi bu özel amacın gerekleri uyarınca yapılmalıdır.

Veri toplama aşamasında ulaşılabilir kaynakların hangi tanımların ve kategorilerin kullanılmasına uygun olduğunu düşünmek de önemlidir. Bu şu anlama gelir, örneğin, eğer çatışma kayıpları kayıt altına alınırken detaylı bilgi içermeyen raporlar temel alınıyorsa bunun yol açtığı sınırlılıklar, (örneğin mücadeleye katılıma dair) daha fazla bilgi gerektiren belli kategorizasyonların yapılmasını zorlaştırabilir. Bu, böylesi kategorilerin seçilmesinden tamamen vazgeçilmesi anlamına gelmemelidir. Genellikle çatışma kaybına dair verinin kredibilitelerini ve etkisini olabilecek en geniş kitlenin gözünde artıracak tanımlar ve kategoriler seçilmesi önerilir.

Kayıpları kayıt altına almanın amacı, bu veriyle belli bir tür silahın kullanımının etkisine ya da çatışmanın (erkekler, kadınlar ya da çocuklar gibi) belli bir mağdur grubu üzerindeki etkisine dikkat çekmek ise, uluslararası olarak geçerli farklı tanımlara ve kategorilere başvurulması ve onların uygulanması önerilir.

Ayrıca bu kategoriler geliştirilirken ilgili hukuk uzmanlarına da danışılması önerilir. Bu sayede uygulanabilir yasal kavramların ya da kategorilerin olabildiğince doğru bir şekilde kullanılması sağlanır. Bu aynı zamanda kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin, insan haklarını ve üzerinde çalıştıkları işin ve yürüttükleri faaliyetin etki alanında olan benzer geniş bağlamları anlamalarına ve bilmelerine yardımcı olur.

24. Kayıt altına alma işine başlamadan önce toplanacak bilgi kümeleri, kategoriler ve tanımlar belirlenmeli ve süreç boyunca bunlar tutarlı olarak uygulanmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma projesinin başında kullanılacak kategorileri ve kavramları belirlemek ve belgeleme işinde çalışacak herkesi bunların nasıl uygulanacağı konusunda eğitmek, üretilen verinin tutarlılığını ve doğruluğunu garanti altına almak için çok önemlidir. Ham veriyi kategorize ederken kullanılacak tanımların, uygulanan metodolojinin her aşamasında ama özellikle de veri girişi ve nitelik denetimi aşamalarında tutarlı bir şekilde uygulanması önemlidir. Bu amaca ulaşmak için, veri girişini yapan ve verinin nasıl kategorize edildiğini ve tanımların nasıl uygulandığını kontrol eden farklı çalışanlar olması çok faydalı olacaktır (veri girişi ve nitelik denetimiyle ilgili daha fazla bilgi için bkz. 2. Bölüm 3. Kısım).

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma işi genellikle çok değişken bağlamlarda gerçekleştirilir. Bu da belgeleme işinin başında belirlenen tanımlar ve kategorilerin zaman içinde bu faaliyeti yürütenlerin amacına ya da bağlama uymayabileceği anlamına gelir. Bağlamsal analiz nedeniyle gerekli durumlarda tanımlar ve kategoriler değiştirilebilir,

değiştirilmelidir. Bu durumda, kayıt altına alma işini yürütenler bu bilgiyi paylaşmalı, tanımların ve/veya kategorilerin neden değiştirildiğini açıklamalı ve bu değişikliğin yapıldığı tam tarihi vermelidirler.

25. Net bir karar vermeyi sağlayacak yeterli düzeyde bilgi olmadığı durumda eldeki bilgiyi “şüpheli” ya da “tahmini” olarak tanımlama seçenekleri olmalıdır.

Bir kişinin savaştaki pozisyonu gibi kategorilerden genellikle şüphe edilebilir. Özellikle kaynak bilginin tam olmadığı ya da kişinin çatışmaya katılma durumu ya da bilinen silahlı bir gruba üyeliği gibi detayların muğlak olduğu durumlarda bu olasıdır. Şüpheli durumlar sadece bu tür bilgilerle sınırlı değildir; bir kişinin yetişkin olarak mı çocuk olarak mı kategorize edileceği de aynı derecede sorunlu olabilir. Kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin bu gibi durumlarla baş etmesinin bir yolu zorlu vakaları tartışabilecekleri iç mekanizmalar ya da forumlar oluşturmak olabilir.

Veriye ilişkin bazı noktaların teyit edilmemiş olduğu durumlarda, tamamlanmamış bu girişleri gözardı etmemek önemlidir. Detayları sonraki aşamalarda teyit etmek mümkün olabilir ve böylece mevcut bilgiler şiddetin etkisine dair daha bütünlüklü bir resim ortaya çıkarmaya yarayabilir. Bu nedenle bu vakaları (ya da onlara dair belli detayları) “şüpheli” ya da “teyit edilmemiş” olarak etiketlemek ya da bu vakaları ayrı bir listede tutmak iyi bir uygulamadır. Bu, çatışma bittiğinde ve daha ileri bir araştırma yapılabildiğinde gelen yeni bilgilerle boşlukları doldurabilmek üzere, bilgilerin ve bilgi kaynaklarının unutulmamasını sağlar.

26. Veritabanları oluşturulurken kategorizasyon hususları dikkate alınmalıdır.

Kullanılan veritabanları, verileri kayıt altına alan kişilerin topladığı bilgilerin dışarıda bırakılmasını önleyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Eğer veritabanının yapısı toplanan veri için fazla detaylı ya da katıysa bu yaşanabilir. Örneğin, “yaş” kategorisinin sadece belli bir numara girilerek doldurulabildiği veritabanları, bilgi eksikliği nedeniyle tam yaşı bilinmeyen pek çok kişinin kategorize edilmesini önler. Bir dizi daha esnek seçeneği birlikte uygulamak (örneğin, belli bir yaş bilgisinin girilebilme seçeneğiyle birlikte yetişkin, çocuk ya da bilinmiyor seçimi de yapabilmek) faydalı bir analizi kolaylaştırırken mümkün olan maksimum veri miktarını kapsamak için de faydalı olur. Mümkün olduğu durumda kesin bilgi vermek kıymetli olsa da belgeleme faaliyetini gerçekleştirenler sahip oldukları bilgiyi kaydetmeyi zorlaştıran ihtimallerden sakınmalıdır, zira bu, analizlerini ve daha sonrasında faydalı veritabanı sorgulamaları yapma kapasitelerini engelleyebilir.

Bu problemle baş etmenin bir yolu da veritabanında her veri alanıyla ilgili faydalı olacak en genel bilgiyi girmek ancak aynı zamanda bu kategoride daha detaylı bir bilgi girme seçeneğini de bulundurmaktır. Örneğin, bir olayda kullanılan silahları kayıt altına almak için kategoriler belirlenebilir. İlk seviyede “patlayıcı silahlar” ya da “hafif silahlar” ya da “kimyasal silahlar” gibi seçenekler yer alabilir. Eğer girişi yapan kişi kullanılan silahın türünü kesin olarak biliyorsa, bu bilgiyi alt kategorilere ekleyebilir: Örneğin eğer bir kişi varil bombası kullanılarak öldürüldüyse bu “patlayıcı silahlar”ın alt kategorisine girer.

3. Kısım – Kimliği belirlenemeyen insan kemikleri ve kayıp kişiler söz konusu olduğunda kayıt altına alma faaliyetini gerçekleştirmek

27. Kimliği belirlenemeyen kişilerin ölümü mümkün olan en detaylı şekilde kayıt altına alınmalıdır.

Pek çok silahlı çatışma vakasında, bedenlerinin tümü de dahil olmak üzere ölmüş insanların kalıntıları ya çatışma devam ederken ya da çatışma sonrasında bulunabilir. Eğer beden kalıntıları, yetkili makamlarca kimliği saptanamadığı için tanımlanamıyorsa, o kişi, kimliği belirlenemeyen kişi olarak sınıflandırılır. İsim ya da doğum tarihi gibi belli konularda kimlik tespiti yapılamasa da, belirleyebilmenin mümkün olduğu durumlarda bu kişilerin nerede, ne zaman öldükleri ve ölüm sebepleri kayıt altına alınabilir, çünkü bu değişkenler bu kişileri, şahsi bilgileri mevcut olmayan (ya da hemen bulunamayan) kayıplardan ayırt etmeyi sağlayabilir. Bedenin kimliğinin, uygun bir kurum tarafından tespit edilmesine yardımcı olabilecek herhangi bir bilginin ya da daha genel olarak kaybedilmenin detaylarıyla ilgili ve kişinin en son görüldüğü zamanla ilgili bilgilerin kayıt altına alınması çok faydalıdır ve gelecekte kullanılabilir. Bu bilgilerin kayıt altına alınması, çatışma mağdurlarının toplam sayısını takip etmek için çok önemlidir ve ileriki bir süreçte, muhtemelen çatışmanın sonrasında daha detaylı bir soruşturma yapılabilmesi ve kişinin kimliğini tespit etme ihtimali için de faydalı olacaktır.

Kişinin kimliğinin bilinmemesi, veritabanındaki başka hususlar üzerinde de etkilidir. Ölümün özel koşullarıyla ilgili daha detaylı bilgiye ulaşmak zor olabilir ancak kişiyi kayıt altına almak ve böyle kategorileri boş ya da "bilinmiyor" olarak bırakmak veritabanından alınan diğer verileri etkilemez ve koşullar elverdiğinde daha detaylı araştırmalar için faydalı olur.

28. Kayıp kişilerin çatışma kaybı olup olmadığını belirlemeye yardımcı olmak için varolan bilgiler halihazırda tutulan veritabanlarında aranmalı ya da farklı bir liste tutulmalıdır.

Kayıp kişiler, yerleri tespit edilene ve yaşadıkları ya da öldükleri belirlenene kadar, ailelerinin, haklarında herhangi bir haber almadığı ya da kayıp olarak bildirilmiş kişilerdir. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi ya da Uluslararası Kayıp Kişiler Komisyonu gibi bazı kurumlar, kayıp olduğu bildirilen kişileri kayıt altına almak üzere faaliyet gösterirler. Şiddet olaylarında yaşanan kayıpları kayıt altına alanlar da bazen kendilerine bilgi geldikçe kendi kayıp kişiler veritabanlarını oluşturabilirler.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan inisiyatifler belli bir durumda kaybolan tüm bireylerin kapsamlı bir listesinin tutulmasına katkı sağlayabilecekleri için kayıp kişilerin araştırılmasına çok yardımcı olabilirler.

Kayıp bir kişinin ölmüş olduğunu saptamak için genellikle yetkili makamlarca yürütülen ve gerekli durumlarda belli kurumlarca da desteklenen detaylı bir soruşturma yapılması gerekir.

4. Bölüm

Güvenlik

Giriş

Bu bölümde, çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilerin yaptıkları işle bir şekilde ilgili olan tüm paydaşların (çalışanlar, etkilenen toplumlar ve tanıklar) güvenliğini garanti altına alma sorumluluklarını tanımalarının ve bu sorumluluğu yerine getirmeye hazır olmalarının önemi vurgulanıyor. Bu standartların yerine getirilmesi, verinin uygun bir şekilde toplanmasını ve saklanmasını garanti altına alarak, verinin niteliğini ve meşruiyetini destekler.

Bu standartlar, bu alanda çalışan kişilerin uyguladıkları farklı güvenlik önlemlerini ve sahip oldukları farklı kaynak seviyelerini dikkate alarak, güvenlik politikalarını tasarlarken bir değerlendirme ve değerlendirme yapmalarını önerir. Bu şekilde, karşılaştıkları zorluklara ve tehlikelere de bağlı olarak, kendi yaklaşımlarını en uygun yöntemle uyarlayabilirler. Genel bir ilke olarak, kayıt altına alma faaliyetini yürütenler, onları yaptıkları işin güvenliğini tekrar değerlendirmeye zorlayan koşullar ortaya çıktığında (örneğin şiddet arttığında), güvenlik standartlarından feragat etmekten ziyade hedeflerini küçültmeli ya da aktivitelerini durdurmaları.

Bu güvenlik standartları, faaliyetlerine başlamadan önce güvenlik planlaması ve değerlendirmesi yapmanın ne kadar önemli olduğu konusunda, bu alanda çalışan kişileri bilinçlendirmeyi amaçlıyor. Eğer çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler, uygun güvenlik koşullarını planlamadan ve geliştirmeden veri toplamaya başarlarsa, verilerinin ve dolayısıyla bu verileri topladıkları kişilerin, çalışanların ve muhtemelen faaliyetlerini yürüttükleri daha geniş topluluğun güvenliğini de tehlikeye atarlar. Kayıt altına alma faaliyetinin diğer hususlarına benzer şekilde, faaliyete başlamadan önce veri güvenliği planlaması yapmak başarılı olmak için gereklidir. Kayıt altına alma faaliyetini yürütenler, veri güvenliği planlamalarını metodolojileriyle uyumlu bir şekilde geliştirmeyi düşünmelidir.

Bu standartların yerine getirilmesi, kayıt altına alma faaliyeti yürütülürken, kişilerin tehlikeye atılmamasını garanti altına almanın yanında, daha yüksek seviyede bir veri paylaşımı için gereken güveni de sağlar; böylece, uyumlu ve bu sayede daha güvenilir verinin üretimi desteklenir. Yeterli seviyede güvenliği sağlayabilmek kurumlar arasında güveni sağlamak ve aynı alanda işbirliğini ve paylaşımı teşvik etmek için kilit önemdedir.

Bu bölümün ilk kısmında, herhangi bir güvenlik politikası tasarlanırken belgeleme faaliyetini yürüten kişilere yol göstermesi gereken temel ilkelere yer veriliyor.

İkinci kısımda kişilerle ilgili bilgi toplamanın doğasından kaynaklanan riskler ve bu risklerin çatışma kayıplarını kayıt altına alma döngüsünde nasıl değiştiği inceleniyor. Risklerin nasıl değerlendirileceği konusunda tavsiyelere yer veriliyor.

Üçüncü kısımda çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilerin korunması için gereken standartlar özetleniyor ve herhangi bir belgeleme işi onu yapan kişilerin zarar görmesi pahasına yapılamayacağı için, bu faaliyeti yürütenlerin kendilerine yönelik riskleri hafifletme yöntemlerine odaklanılıyor.

Dördüncü kısımda spesifik olarak veri güvenliğine odaklanılıyor, planlama ve uygulamanın kilit unsurları değerlendiriliyor; farklı bağlamlarda ve farklı amaçlarla çalışsalar

da kayıpları kayıt altına alan kişilerin, faaliyetlerine başlamadan önce kendilerine gerekli bütün soruları sormuş ve bunları cevaplamış olduklarından emin olunması sağlanıyor. Bu standartlara ek olarak, bu alanda faaliyet gösterenlerin Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) Koruma Standartları'na, özellikle de 1. (Çalışmayı korumak için kapsayıcı ilkeler) ve 6. (Hassas Bilgiyi Koruma Yolları) bölümlere de bakmaları önerilir.

1. Kısım – Çatışma kayıplarını kayıt altına alırken uygulanacak güvenlik standartlarının arkasındaki ilkeler

Aşağıda sıralanan ilkeler bu uygulama alanını en çok ilgilendiren ilkelere, o nedenle de daha ayrıntılı olarak ele alınacaklardır:

Güvenlik politikaları, zarar vermeme ilkesine göre planlanmalıdır.

Güvenlikle ilgili tüm kararlar, zarar vermeme ilkesiyle uyum içinde verilmelidir. Zarar vermeme ilkesi genel olarak çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetinin merkezinde olması gereken bir ilkedir, ancak özellikle de güvenlikle ilgili konularda daha da önemli hale gelir.

Bu ilke aynı zamanda güvenlikle ilgili her kararı periyodik ve sistematik olarak risk değerlendirmesine tabi tutmak için de bir gerekçe sunar, zira bu değerlendirmeler yeni ortaya çıkan tehlikeleri tanımlamak ve bunların potansiyel etkilerine karşı hazırlıklı olmak için gereklidir.

Tanımlanmış ana izleyici kitlesi ile güvenlik protokollerinin paylaşılması yönünde belli bir düzeyde şeffaflık uygulanmalıdır.

Mevzu güvenlik önlemleri olduğunda şeffaflık sınırlandırılmalıdır. Bütün güvenlik sistemleri kural olarak tüm kamuoyuyla paylaşılmamalıdır, ancak hedef kitlenin belli bir kısmına karşı nasıl şeffaf olunabileceğini değerlendirmek, yürütülen faaliyet için faydalı olabilir.

Bu nedenle, alınan riskler ve kurum içinde bu riskleri azaltmak için mevcut olan araçlar konusunda çalışanlara karşı şeffaf olunmalıdır. Kaynak kişilere karşı onların verdikleri bilginin ne şekilde kullanılacağı, kişisel verilerinden hangilerinin paylaşılacağı ya da açıklanacağı konusunda şeffaf olunmalıdır. Toplumun kalını ve kamuya karşı şeffaflık, zarar görmüş toplulukların bilgi edinme hakları olması nedeniyle, veriye ulaşımı sağlamak konusunda olmalıdır. Bu hak her zaman, veriye alakası olan kişilerin özel hayatlarının gizliliği hakkıyla dengelenmelidir.

Özellikle veri güvenliğiyle ilgili olarak, kayıt altına alma faaliyetini yürütenler, kullandıkları güvenlik tedbirlerinin etkisini değerlendirmeleri için son kullanıcıları cesaretlendirebilir ve böylelikle de onları, veri konusunda daha sorumlu davranmaya teşvik edebilirler; bu durumda kullandıkları güvenlik araçlarını da açıklayabilirler. Kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişiler, verilerini paylaşmak istedikleri ya da

veri değişimi yapmak istedikleri kişilerle güven ilişkisi kurmak için, protokollerinin bazılarını –örneğin güvenlik kırıldığında ve veriler tehlikeye girdiğinde uygulanacak protokolleri– paylaşmak konusunda hazırlıklı olmalıdır.

Kayıpları kayıt altına alan kişiler, verilerinin tehlikeye attığı kişilere karşı her zaman sorumludur.

Toplanan verilerin doğası gereği, kaynaklarını, çalışanlarını ve doğrudan etkilenen diğer paydaşları her zaman koruma sorumluluğu bu faaliyeti yürütenlerdedir. Bu ilke zarar vermeme ilkesiyle yakından ilişkilidir ve bu türden bir sorumluluk, şeffaflık ilkesi uygulanarak yerine getirilebilir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler her zaman, verilerinden etkilenebilecek olanlara karşı sorumlu olmalıdır. Bu, güvenlik prosedürlerini geliştirmekten, ilgili tüm paydaşları aldıkları riskler hakkında bilgilendirmekten ve bu riskleri azaltmak için mevcut olan yöntemlerden sorumlu olmaları anlamına gelir. Aynı zamanda güvenlik yapısında bir açıklık fark ettiklerinde, bundan etkilenebilecekleri karşı şeffaf olmalı ve olabilecek en düzgün şekilde onları bilgilendirmelidir. Bazıları protokollerindeki bir açıklıkla ilgili açıklama yapmanın meşruiyetlerine zarar vereceğini düşünebilirler, ancak bu endişe hiçbir zaman paydaşların güvenliğinden önce gelmemelidir. Verinin tehlikeye girdiği durumda, belgeleme faaliyetini yürütenler, bu durumun tehlikeye soktuğu kişileri mümkün olan en etkin şekilde bilgilendirmekten sorumludur.

2. Kısım – Risk ve çatışma kayıplarını kayıt altına alma süreci

29. Belgeleme çalışmasının bir parçası olan kişilerin güvenliğini sağlamak için, çalışmayı yürütenler tarafından sürekli olarak risk değerlendirmesi yapılmalıdır.

Her türden güvenlik sistemi, kayıt altına alma faaliyetinin gerçekleştirildiği durumların sürekli olarak değerlendirilmesine dayanmalıdır. Bu değerlendirme, belgeleme faaliyeti için belirlenen amaç dikkate alınarak yapılmalıdır ve dolayısıyla gerekli durumlarda değerlendirme sonucunda bu amacın gözden geçirilmesi ya da değiştirilmesi gerekebilir. Bu değerlendirmeler, belgeleme çalışmasını yürütenlere faaliyetlerine yönelik -yasal tehlikeler de dahil olmak üzere- çoğunlukla gözden kaçırılan farklı riskleri ve tehlikeleri haritalandırmak için iyi bir fırsat sunar.

Özellikle de çatışma devam ederken gerçekleştirilen belgeleme faaliyetlerinde, güvenlik koşullarının değişebileceği oldukça istikrarsız durumlar hesaba katılmalıdır. Bu nedenle, örneğin verilerine yönelik bir saldırı olduğunda, belgeleme faaliyetini yürütenlerin bir karşı tepki verebilmeleri ve (örneğin saldırıyı gerçekleştirenlerin veriyi kullanmasını engellemek için verilerin nasıl küçük parçalara ayrıştırılabileceğine karar vermek gibi) verilerinin güvenliğini sağlayacak prosedürler geliştirebilmeleri için bu tip değerlendirmelerin yapıldığından ve uygun politikaların geliştirildiğinden emin olunmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişiler, veri sağlayan kişilerin ve verdikleri bilgilerin güvenliğini garanti altına alırken, bilgi sağlayan bu kişilerin davranışlarının –örneğin düşman grupların dikkatini, kayıpları belgeleyen kurumun faaliyetlerine çekmek suretiyle çalışanları ve toplanan verileri riske atmak gibi– kendilerini ve yürüttükleri faaliyeti nasıl etkileyebileceğini dikkate almayı da unutmamalı ve bu durumun değerlendirmelerine dahil edildiğinden emin olmalıdır.

30. Toplanmak istenen verilerin türüne bağlı risklerin neler olduğu da analiz edilmelidir.

Verilerinin güvenliğini sağlayacak yollar aramaya başlamadan önce, bu verinin, doğası gereği, toplama sürecinde görev alan ve veriyi kullanacak olan kişiler üzerinde yaratacağı etkiler değerlendirilmelidir. Bu, kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin, bazı türden verileri –örneğin etnisite bilgisini– toplama faaliyetine içkin riskleri değerlendirmeleri gerektiği anlamına gelir.

Toplanan veriye içkin güvenlik riskleri ve tehditler, bu veriler toplanmaya başlamadan önce dikkatlice incelenmeli ve bunların farkında olunmalıdır. Her zaman daha ayrıntılı tanımlamaya yönelik verileri kayıt altına almak uygun bir strateji olmayabilir, zira bu durum iyi idare edilmezse veri kaynağı için daha büyük bir tehdit yaratabilir. Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişilerin, toplayacakları verinin ne kadar detaylı olması gerektiğini değerlendirirken zarar vermeme ilkesini akılda tutmaları önemlidir. Toplanan verinin, onu sağlayan kişilere zarar vermediğinden emin olunmalıdır. En nihayetinde, veri işleme, belgeleme çalışmasını yürüten kişilerin belirlediği hedeflerle uyumlu olmalıdır. Bu nedenle bu hedeflere ulaşmak için gerekenden daha fazla verinin, özellikle de kişisel verilerin, işlenmediğinden her zaman emin olmak gerekir.

Bir tanıklığı anonim olarak kayıt altına almak dahi tanığı riske sokabilir. Anonim olduğu durumda dahi, verdiği bilgi üzerinden bir tanığın kimliğini tespit etmek çoğunlukla kolaydır. Böylesi durumlarda, anonim olarak kayıt altına almak o kişiye koruma sağlamayacaktır. Anonim bir tanıklığın risk değerlendirmesi, bu tanıklığın kayıt altına alınması kararını vermeden önce yapılmalıdır ve anonim olarak kayıt altına alınan, tanığı otomatik olarak etkili bir şekilde koruduğu düşünülmemelidir. Bu daha ziyade, onların anonim kalma isteğine saygı gösterme biçimidir.

Doğrudan tanıklıkların kayıt altına alınmasıyla toplanan verinin dışında, kayıpları belgeleyen kişiler kamuya açık olarak bulunan bilgileri toplarken ve yeniden yayınlarken karşılaşılacak riskleri ve gizlilik meselesini de ayrıca dikkate almalıdır.

31. Hangi türden verilerin toplanacağı (ya da toplanmayacağı) temin edilebilecek koruma seviyesi ve hangi verileri tutma zorunluluğu olduğuna göre değerlendirilmelidir.

Toplanan veri detaylandıkça, veriyi koruma seviyesi de buna uygun olarak artırılmalıdır. Uygun bir korumanın sağlanması mümkün değilse belli türden veriler toplanmamalıdır, aksi taktirde bu, bilgiyi toplayanları, sağlayanları ve başka kişileri tehlikeye atacaktır.

Konu özellikle de kişilerin ayrımcılığa uğramalarını mümkün kılan (din, etnisite, cinsel yönelim, akrabalık gibi) hassas verilerin toplanmasına geldiğinde, bu değerlendirmeyi yapmak çok önemlidir. Bu veriler, hakikat ve uzlaşma çabalarının başladığı çatışma sonrası ortam için çok önemli olabilirler ve bu çabaların başarılı olması için kilit önemde olan pek çok veri, kayıt altına alma faaliyetinin gerçekleştiği ilk aşamada –ki bu çatışma devam ettiği sırada da olabilir– toplanmadığı için telafi edilemez biçimde kaybolacak olabilir. Bu nedenle, bu tip oldukça hassas verileri toplamak için güçlü nedenler olması mümkündür. Ancak kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişi sadece hedefleri için gereken verileri toplamalıdır ve verili koşullarda bu verinin uygun bir şekilde korunmasını garanti altına alacak kaynakları ve prosedürleri olmalıdır –eğer yoksa toplanacak bilgiyi belirleyen hedefler revize edilmelidir.

Hassas verilerin taşıdığı –manipülasyon ya da insanlara ayrımcılık yapmak için kullanılacak, hatta gasp ya da yargısız infaz türünde cezai suçları tetikleyecek türden verilerde olduğu gibi– riskler nedeniyle bu verileri toplama ya da toplamama kararı verirken daha güçlü önlemler almak gerekir. Aynı zamanda bu verinin toplanmasının, veri işlemenin önceden belirlenen hedefleri ya da amaçları için gerekli ya da bu amaçlarla orantılı olup olmadığı iyice araştırılmalıdır.

En nihayetinde bilginin hangi parçalarının toplanıp toplanmayacağına dair kararı vermek çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilere düşse de, bu standartlar aynı alandaki veri kümelerini uyumlu hale getirmeyi ve kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerle son kullanıcılar arasındaki veri değişimini kolaylaştırmayı hedefleyen bir temel oluştururlar. Toplanması önerilen minimum bilgi kalemleri şunlardır: Öldürülenlerin sayısı, olay yeri, olay tarihi, kaynak, erişilebildiği durumda isim, yaş, cinsiyet, ölme şekli ve olaya karışan kişiler (bu bilgi kalemleriyle ilgili daha detaylı bilgi için bkz. kitapçığın giriş bölümü).

32. Risklerin değişebilir olduğunun farkında olunmalıdır ve belgeleme döngüsünün her safhasındaki riskler tanımlanmalıdır.

2. Bölüm'de ana hatlarıyla belirtildiği gibi, çatışma kayıplarını kayıt altına alırken kullanılan metodolojinin beş tane tanımlanmış bileşeni vardır: Bilginin toplanması, kaynakların değerlendirilmesi, doğrulama, veri girişi ve kurum içi nitelik denetimi.

Bu bileşenler üzerinde –belli bir sırayla olmasa da– ilerledikçe, toplanan verinin hassasiyet durumu da değişecek ve bu nedenle de farklı seviyelerde ya da şekillerde dikkat gerektirecektir. Örneğin, olay yerinde araştırma yapan kişilerin deneyimi genellikle, daha küçük miktardaki verilerin daha fazla risk altında olduğu veri toplama aşamasından, güvenlik seviyelerinin arttığı fakat daha büyük miktardaki verilerin risk altında olduğu depolama aşamasına doğru ilerledikçe veri riskinin azaldığı yönündedir. Riskler uygulanan metodolojilere göre de farklılık gösterir. Örneğin kitle kaynaklı kayıt altına alma faaliyetleri, kurumların, amaçlarıyla ilişkili olmayan ve tutmak istemedikleri çok büyük miktarda bilgiyle muhatap olmalarına sebep olur. Bu nedenle de kitle kaynaklı çalışma¹⁴ metodolojisini kullanan kişiler kaynakları için potansiyel olarak risk taşıyan ve istenmeyen pek çok veriyi idare etmenin yollarını araştırmak zorundadırlar.

33. Veri toplanan tanıklar bilgilendirilerek onayları alınmalıdır. Bu onay, verinin kullanım amaçlarının tümünü kapsamalıdır.

Bir tanıklığın kayıt altına alındığı her durumda –bu tanıklık anonim olarak veriliyor olsun ya da olmasın– toplanan bilginin nasıl kullanılacağı tanığa açıklıkla söylenmeli ve kayıt altına alan kişiler veriyi kullanmayı düşündükleri (veritabanında saklamak, bir raporda yayınlamak, savunuculuk amacıyla kullanmak ya da mahkemeye iletmek gibi) tüm farklı amaçlar için tanığın onayını almalıdırlar. Tanık ayrıca, bu tanıklığı verirken aldığı riskler konusunda da bilgilendirilmelidir. Kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişi için, tanığın hangi türden riskleri aldığını anlamış olduğundan emin olmak önemli ve gerekliyken, tanığın bu tür riskleri alma ya da almama isteğine saygı gösterilmelidir. Tanıklar bilgilendirilerek onayları alınırken, veri henüz kullanıma açılmamışsa (örneğin bu konuda onay alındıktan sonra veriler mahkemeye gönderildiyse, kanun kapsamında öyle bir şart koşulmadığı sürece veri geri çekilemez) istedikleri zaman bu onayı geri çekebilecekleri konusunda da bilgilendirilmelidirler.

Yazılı ve imzalı form şeklinde de olabilecek bilgilendirilmiş onay prosedürleri –hangi formda olacağına risk değerlendirmesine bağlı olarak karar verilir– kayıt altına alma faaliyetini yürütenler tarafından planlanmalıdır.

Çatışma kayıplarıyla ilgili toplanan verinin muhtemel tüm kullanımlarının kapsamlı bir listesi çok uzun olacaktır. Bu nedenle, burada belirtilen standartlar, belgeleme faaliyeti yürütenlere, kendi hedeflerini göz önüne alarak bilgilendirilmiş onay prosedürlerini belirlemelerini önerir. Bilgilendirilmiş onay prosedürü, toplanan verinin tüm spesifik kullanımlarını, bunlardan bazıları hemen gerçekleşmeyecek veya kaynak yaratımı ya da çatışmanın seyri gibi durumlara bağlı olsa da, hesaba katmalıdır. Verinin toplanma amaçları arasında şunlar sayılabilir: Yakın gelecekte ya da ileride yapılacak bir yayın, verinin geçiş dönemi adaleti mekanizmalarından birine ya da mahkemeye¹⁵ sunulması ya da insani yardım ya da insan hakları alanında çalışmalar yapan kişilerle paylaşılması gibi. Planlanan tüm kullanım alanlarının orijinal forma dahil edilmesi önerilir, çünkü verilerin yeni bir kullanımı için tanığı tekrar bulup onayını almak zor olabilir. Her durumda doğrudan tanıklıklara dayanan kayıp belgeleme faaliyeti, tanıkların, verilerin her türlü kullanımına yönelik özgür, bilgilendirilmiş ve açık bir şekilde onay vermiş olmalarını gerektirir.

Tanıklardan bilgilendirilmiş onay almak, kayıt altına alma işinin etiğinin ve örnek uygulamasının bir parçasıdır. Bilgilendirilmiş onayın uygun bir şekilde alınmasını sağlamak için, belgeleme faaliyetini yürüten kişi, onay veren şahsın neyi taahhüt ettiğini tamamen anladığından emin olmalıdır. Bu bağlamda genellikle, belgenin tanığın ana dilinde hazırlanması ya da en azından tanıkla birlikte belgenin üzerinden geçecek ve onun tüm farklı kullanım şekillerini anladığından emin olacak bir tercümanın odada hazır bulunmasının sağlanması tavsiye edilir. Bu süreçte, tanığın onayını nasıl ve ne zaman geri çekebileceği konusunda bilgilendirilmesi de önemli olacaktır.

¹⁴ Kitle kaynaklı çalışma, kişilerin tanık oldukları ya da mağduru oldukları olayları rapor etmesine imkân verir. Bu raporlama e-mail ya da farklı hücreli şebekeler ya da internet tabanlı platformlar üzerinden metin, fotoğraf ya da video paylaşmak yoluyla olabilir.

¹⁵ Bu durumda, tanık anlatımının savcılığa ya da savunma tarafına ya da ikisine birden verilemeyeceğini belirtmek faydalı olur.

34. Tanıkları (sığınak, eğitim, yiyecek, psikososyal destek gibi konularda) yönlendirebilmek için aynı çalışma alanında faaliyet gösteren ve insani yardım ve insan hakları desteği veren kurumların faaliyetlerinden haberdar olunmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler, tanıklarla ve zarar görmüş topluluklarla gerçekleştirdikleri çalışmalarda bu kişilerin ihtiyaçlarına dair sorgulamalarla karşılaşabilirler. Belgeleme faaliyeti yürüten bir kişiden bu ihtiyaçları karşılaması beklenmese de bu kişiler mümkün olduğunca, çalışmaya katkı sağlayan bu insanların sonraki aşamalarda ihtiyaç duyabilecekleri yardıma ulaşabilmeleri için aracı rolü oynamalıdır.

Bunu gerçekleştirebilmek için, bu alanda faaliyet gösteren kişiler, kendi bölgelerinde ya da alanlarında çalışan (devletten, uluslararası kurumlardan ve sivil toplumdan) diğer hizmet sağlayıcıların ve ilgili uluslararası kurumların varlığını haritalandırmaya çalışmalı ve gerekli durumlarda bağlantı kurabilmek için bu kurumlarla mümkün olduğunca ilişki içinde olmalıdır. Bu konuda kriz bölgelerinde böylesi haritalandırmalar yapan Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (UNOCHA) faydalı bir kaynak olabilir.

3. Kısım – Çatışma kayıplarını kayıt altına alan çalışanların güvenliği için gereken standartlar¹⁶

35. Ekip içinde çalışanlarla ilişkiler açık bir şekilde –yazılı ya da sözlü kontratla olabilir– tanımlanmalı ve bu çalışanlardan gizlilik ve verinin kullanım hakkı talep edilmelidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişiler her durumda kendilerini çalıştıkları ekibin tüm üyeleriyle bağlayan ilişkiyi açık bir şekilde tanımlamalıdır. Bu nedenle, çalışanların haklarını, nasıl bir koruma bekleyebileceklerini ve aynı zamanda kayıp verisiyle muhatap olurken sahip olacakları hassas bilgiyi nasıl kullanacaklarını tanımlamak için bir kontrat her zaman gereklidir. Kontratla belirlenmiş ilişkiler ayrıca hem işveren hem çalışan için hukuki bir sorumluluk yaratır.

Bu ilişkinin yazılı bir kontratla mı kurulacağı ya da sözel olarak yapılacak bağlayıcı bir kontrat şeklinde mi olacağını seçmek risk değerlendirmesine bağlıdır. Yazılı bir kontratın tercih edilmesi durumunda, bu belgenin kontratı imzalayanlar arasındaki ilişkiyi doğrulaması nedeniyle, tarafları riske atabilme ihtimali dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, eğer bu belgeleri güvenli bir yerde tutma kapasitesi mevcut değilse, öncelikle böyle bir belgenin imzalanmaması tercih edilmelidir. Sözlü bir kontrat da aynı şekilde bağlayıcıdır ve çalışanların fiziksel güvenliğini garanti altına alır. Ancak o da hassas kişisel verilerin gizliliğini güvence altına almak konusunda yeterli olmayabilir.

¹⁶ Kayıpları kayıt altına alan bazı kişilerin bilgi toplamak için kitle kaynaklı çalışma yapıyor olması, "çalışan" tanımının nasıl yapılacağı sorununa değinmeyi önemli hale getiriyor. Bu standartlar özelinde, "çalışan" statüsü, çatışma kayıplarıyla ilgili bilgileri kayıt altına alma işini yapanlara gönüllü olarak bilgi veren kişileri –özellikle de kitle kaynaklı çalışmanın yapıldığı durumda– kapsamıyor. "Çalışan", ücretli çalışanlar, gönüllüler, danışmanlar ve benzerlerini kapsayacak şekilde, bir kurum adına ve o kurumun usulen atamasıyla kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişileri tanımlıyor.

Aynı şekilde, çalışanların verileri ne şekilde kullanmaya izinli oldukları da açık bir şekilde belirlenmeli ve bu yolla da kaynakların güvenliği garanti altına alınmalıdır. Bu amaçla, kontratta gizlilik şartının olması çok önemlidir. Ancak aynı zamanda eski çalışanların veriyi, belgelemeyi yapan kurumdan farklı kanallarla açıklamasını engellemek üzere kullanım hakkına dair bir şart da gereklidir. Bu özellikle de gazetecilerle çalışırken dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur.

36. Kayıpları kayıt altına alma çalışması yapan tüm çalışanların kendi güvenliklerini garanti altına alan önlemlere erişimi olmalıdır, bu önlemlerin tamamen bilincinde ve onları kabul etmiş olmalıdırlar.

Çalışanların güvenlik önlemleriyle ilgili tüm bilgilere kolayca erişimlerini sağlamak, onların güvenliğini garanti altına almak için gereken asgari gerekliliktir. Bu bilgiler kolayca bulunabilmelidir ki çalışanlar bunun tamamen bilincinde olsunlar ve bunu kabul etme yetkinlikleri olsun. Bu alanda faaliyet gösterenlerden bazıları çalışanları için (sigorta gibi) güvenlik programları sağlamak için gereken kaynaklara sahipken, çoğu açısından bu kaynaklar sınırlıdır. Ancak bu, çalışanların güvenliğini etkilememelidir. Çalışanları uygun bir şekilde bilgilendirmek, minimum güvenlik seviyesini garanti altına alacak, kaynak gerektirmeyen bir yöntemdir. 37. ve 38. standartların yerine getirilmesiyle bu durum sağlanmalıdır.

37. Çalışanlar için güvenlik protokolleri geliştirilmeli ve hazırlanmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyeti yürüten herkes güvenlik protokolleri oluşturmalıdır. Bu, mevcut kaynakların izin verdiği ölçüde, belgeleme faaliyetini gerçekleştirenlerin her biri için uyarlanacaktır. Bir güvenlik protokolü farklı güvenlik seviyelerini belirlemeli, içinde faaliyet yürütülecek, en iyiden en kötüye muhtemel tüm güvenlik durumları planlanmalıdır. Çalışanların ve tanıkların güvenliğini garanti altına almak için, güvenlik koşullarının kötüleştiği hangi noktada tüm faaliyetlerin durdurulmasına karar verileceği de belirlenmelidir. Bu protokolde aynı zamanda güvenlik seviyesindeki değişimlerin ne zaman faaliyetlerin gerçekleştirildiği yöntemlerde bir değişiklik yapılmasını gerektireceğini belirlemekten sorumlu kişi de tanımlanmalıdır. Son olarak, her bir güvenlik seviyesi için faaliyetlerin nasıl etkileneceğine yönelik hususlar protokolde yer almalıdır. Örneğin hangi güvenlik seviyesinde çalışanların hareketinin nasıl etkileneceği ya da hangi güvenlik seviyesinde hangi verilerin toplanabileceği (31. standartta özetlenenleri akılda tutarak) belirlenmelidir.

Uygulanabildiği durumlarda, protokoller tasarlanırken yurtdışında ve yurtiçinde çalışanların zarar görmelerini engellemek için farklı imkânlarla sahip oldukları dikkate alınarak, hakkaniyetli davranılmalıdır. Yurtiçinde çalışanların güvenliğini garanti altına almak için (sözgelimi herhangi bir risk durumunda bu kişilerin yurtdışına gönderilmesi mümkün olmayacağından) daha sınırlı seçenekler olmasına rağmen çözüm üretmek çok önemlidir. Çalışanların ve ailelerinin hemen yerleştirilebileceği güvenli bölgeler belirlemek bu çözümlerden biri olabilir. Bu yerleştirme bölgesel düzeyde olmalıdır ya da daha güvenli görülüyorsa ulusal düzeyde olabilir.

38. Çalışanlara gerekli durumlarda güvenlik eğitimi verilmelidir.

Çalışanlarına güvenlik eğitimi vermek, bu alanda belgeleme faaliyeti yürüten tüm kurumların sağlaması gereken minimum koşuldur. Bu eğitim sadece fiziksel güvenlikle değil belgeleme işinin diğer yönleriyle, özellikle de veri güvenliğiyle ilgili bir eğitimidir. Bunun için ayrılacak kaynakların ne düzeyde olduğundan bağımsız olarak, kayıt altına alma çalışması yapacak herkes kurumun hedefleri ve güvenlik politikasıyla ilgili eğitilmelidir. Belgeleme faaliyetinin olası sonuçlarıyla ilgili farkındalık, hem çalışanların hem de tanıkların güvenliğini sağlamak için esastır.

Tercihen eğitimler yüz yüze verilmelidir, ancak yürüttükleri faaliyetin yapısına bağlı olarak, kayıt altına alma işini yapan kişilerin tümü için bu gerekli olmayabilir. Her durumda, minimum seviyede bir eğitimin uzaktan da –örneğin telefonla ya da Skype’la– verilmesi her zaman mümkündür.

39. Çalışanların belirli bir düzeyde psikolojik desteğe erişimi sağlanmalıdır.

Kayıt altına alma faaliyeti yürüten kurumların, çalışanlarını, ne türden bilgi ve görüntülerle karşı karşıya kalacakları konusunda hazırlayarak, şok olmamalarını sağlayacak şekilde onlara bir biçimde psikolojik destek sağlaması önemli bir mecburiyettir. Ayrıca, tüm çalışanlar için –tercihen nitelikli psikologlarca hazırlanmış bir çerçeve dahilinde– iç bilgilendirme toplantıları düzenlenerek, çalışanların yaptıkları işle ilgili –olumlu ve olumsuz– hislerini paylaşabilmeleri sağlanabilir. Bu iki tedbir için sadece zaman ayrılması yeterlidir, başka herhangi bir ekstra kaynağa gerek yoktur. Bunların yapılması çalışanların psikolojik olarak asgari düzeyde korunmalarını garanti altına alır ve çalışanlara yönelik psikolojik tehditlerin de saptanmasını sağlar ki bu tehditler aynı zamanda kayıt altına alma faaliyeti için de risk yaratabilirler.

Çalışanların psikolojik güvenliğini garanti altına almak için ekstra önlemler de alınması tavsiye edilir. Bu önlemler şunlar olabilir: Psikolojik destek vermekte uzmanlaşmış başka STK’larla işbirliği yapmak (bu işbirlikleri iki kurum arasında katı gizlilik kuralları ve profesyonel nitelikleri belirleyen bir mutabakat anlaşmasının imzalanmasıyla resmiyete dökülmelidir) ya da uzmanları, kurum içinde görev yapmak üzere çağırarak çalışanların psikolojik desteğe erişimini sağlamak.

4. Kısım – Veri güvenliği standartları

40. Veri güvenliğine bütüncül bir şekilde yaklaşılmalı ve hem teknolojik hem de insani faktörler dikkate alınmalıdır.

Veri güvenliğinin sadece teknolojik kısmına dair önlemler içeren hiçbir güvenlik sistemi eksiksiz olamaz. Hassas verileri korumada insan unsuru da çok önemli bir rol oynar ve bazen güvenlik sisteminin en korunmasız yönünü oluşturabilir. Teknoloji ve onun hızlı evrimi, kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin, artan kaynaklarla birlikte sürekli olarak daha fazla ve daha iyi araçlara erişimlerini sağlarken, bu araçlar ancak insan riskini dengeleyen önlemlerle birlikte kullanılırsa etkili olabilir. Bu nedenle, verileri korumak

için kullanılan en iyi teknoloji onu kontrol eden kişilere bir saldırı gerçekleştiğinde, bu kişiler sadakatsiz davrandığında ve gizlilik anlaşmasını ihlal ettiğinde ya da basitçe donanımlarıyla veya şifre gibi basit güvenlik önlemleriyle ilgili dikkatsiz olduklarında kolayca alt edilebilir.

Bu nedenle, bu standartlar, kayıplara ilişkin verileri her türlü tehdide karşı koruyacak bütüncül bir güvenlik tedbiri tanımlamanın, belirlemenin ve uygulamanın belgeleme faaliyetini yürütenler için ne kadar önemli olduğunu vurgulamayı amaçlıyor.

41. Yürütülen faaliyetler için en uygun veri güvenlik önlemlerini tasarlamak üzere risk temelli bir yaklaşım geliştirilmelidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyeti pek çok farklı amaçla ve farklı metodolojiler kullanarak gerçekleştirilir. Aslında tek bir güvenlik sistemi, farklı belgeleme faaliyetlerinin hepsine birden uymaz. Bu nedenle, belgeleme faaliyetini yürütenler, risk temelli bir yaklaşımla kendi kurumlarına en uygun güvenlik sistemini tasarlayabilirler.

Risk temelli bir yaklaşım, faaliyetin yürütüldüğü çevreye özgü riskleri değerlendirmeyi gerektirir. Belgeleme faaliyetini yürüten kişiler, kendi verilerinin risklerini değerlendirebilecek ve faaliyet gösterdikleri siyasi çevreyi en iyi bilebilecek kişilerdir. Bu nedenle dengelenmesi gereken riskleri belirlemek ve bu riskleri azaltmak için, dışarıdan alınacak herhangi bir hizmet sağlayıcıdan daha yetkindirler. Bağımsız güvenlik firmalarının riskten fazla kaçınma eğiliminde olabileceğinin farkında olunmalıdır ve bu firmalar kısıtlı kaynakla faaliyet yürütenlerce sürdürülmesi imkânsız olan ya da bazı bağlamlarda uygulanması pratik olmayacak ağır planlar tasarlayabilirler. Ayrıca, teknolojinin hızlı ve sürekli evrimi ve faaliyet gösterilen siyasi çevrelerin değişkenliği nedeniyle veri güvenliğinin eskimesini önleyecek esnek yaklaşımlar benimsenmelidir –bu nedenle alandaki yeni gelişmelerden sürekli haberdar olunmalıdır.¹⁷

Sadece risk temelli bir yaklaşım bu alanda faaliyet gösterenlerin tümünün ihtiyaç duyduğu en uygun, özel ve kolay çerçeveyi sağlar. Güvenlik açısından, belgeleme faaliyetini yürüten herkes, başkalarının yaptıklarını tekrarlamaktansa kendilerine özel çerçeveleri kullanmalıdırlar, zira riskler, bağlamına göre, nispeten birbirinden farklıdır. Ancak tabii ki daha uzun zamandır çalışan diğer kurumların pratiklerinden bir şeyler öğrenebilirler ve bu örnekler ilham almak için faydalı olabilir.

Planlama

42. Verilerin nasıl saklanacağı, veri toplama işine başlamadan önce düşünülmelidir.

Veri toplamaya başlamadan önce güvenli ve uygun bir depolama sistemi sağlanmalıdır. Depolama şekline ve verinin çevrimiçi mi yoksa çevrimdışı mı saklanmasının daha iyi olduğuna karar vermek en önemlisidir.

¹⁷ The Responsible Data Forum (Sorumlu Veri Forumu), bu tür bilgi kaynaklarına bir örnektir.

Uygulayıcılar için bugün pek çok seçenek mevcuttur ve bu seçeneklerin hepsi faydaları ve riskleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Faaliyetin yürütüldüğü bağlam nihayetinde yapılacak seçimde çok etkilidir ancak tek dikkate alınacak faktör değildir. Örneğin, iyi bir internet bağlantısına sahip olmayan yerlerde faaliyet yürütenler, verilerini çevrimiçi olarak depolamayı uygun bulmayabilirler. Bununla birlikte, internete erişim kalitesine bakmaksızın verilerin çevrimiçi olarak depolanması her zaman en iyi seçenek olmayabilir. Depolama yerini ve yöntemini seçerken dikkate alınması gereken diğer önemli konuların arasında depolama yönteminin yasal açıdan ve güvenlik açısından etkisi, çalışanların eğitimi bakımından sonuçları ve genel olarak kayıpları kayıt altına alma işi üzerindeki etkisi gelir. Örneğin, bulut tabanlı çevrimiçi depolamadan yararlanılması, belgeleme faaliyetinin parçası olmayan üçüncü taraflarca -depolama alanı sağlayıcıları tarafından- hassas verilere erişilmesi sorusunu ortaya çıkarır. Alternatif olarak karmaşık depolama teknolojileri kullanmak, bu teknolojiyle çalışabileceklerinden emin olmak için çalışanlara daha fazla eğitim vermek anlamına gelir ki veri, sürekli olarak ve uygun şekilde yedeklensin.

43. Kurum içinde farklı seviyelerde kimin hangi veriye erişimi olacağı ihtiyaçlar temelinde belirlenmelidir.

Veri güvenliği meselesine bütünsel bir yaklaşımın gerekliliği tartışılırken söylendiği gibi (bkz. 40. standart), insan faktörü veri güvenliğini uygulamaya çalışan kurumlar tarafından bazen hafife alınabiliyor. Oysa, tek bir insan eylemi pek çok teknolojik güvenlik katmanını bozabilir. Şifreler birilerine söylenebilir ve veritabanına erişimi olan herhangi biri, bu erişim bilgilerini üçüncü kişilerle paylaşabilir. Bu erişime sahip olan kişiler bilinçli olarak kuruma karşı sadakatsiz davranarak bu bilgiyi tehlikeli aktörlere verebilecekleri gibi bazen de bu kişiler (sadece zorla değil yasal yollarla da) bu bilgileri vermek mecburiyetinde bırakılabilirler. Bu nedenle, erişim sorunu önemli bir sorundur. Genelde veriye sadece belli sayıda insanın erişimine izin verilmesi tavsiye edilir. Farklı erişim seviyeleri yaratmak, saldırıya açık giriş noktalarının sayısını azaltarak, veri güvenliğini sağlamlaştırır. Kimin hangi verilere erişiminin olmasının zorunlu olduğunun tespiti ilkesi temelinde kişilere erişim izni verilmelidir. Bu ilke, kişinin kendi görevini düzgün bir şekilde yerine getirmesi için o bilgiyi bilmesini gerektirmeyen durumlarda, o kişiye bazı seviyedeki bilgilere erişim hakkı verilmemesi anlamına gelir.

Bilgisayar korsanlığını ve siber sızıntıları önleyecek diğer teknolojiler yoluyla da düzgün güvenlik seviyeleri yaratmak tabii ki önemlidir ve erişim politikaları ile teknoloji kullanımı birlikte uygulandığında doyurucu bir veri güvenlik seviyesi sağlarlar.

44. Verileri kurtarma planlaması yapılmalıdır.

Bir önceki standartta verilere tam erişimin sadece az sayıda kişiye (tercihen tek bir kişiye ya da en fazla iki kişiye) verilmesi gerektiği belirtilmişti. Bu uygulama, bu kişilerin kaybedilmesi, vefat etmesi ya da bağlantılarının kopması durumunda ne yapılacağına ilişkin bir protokol oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu anlamına gelir. Böyle bir protokolün olmaması durumunda herhangi başka bir kişi gerekli akreditasyonu (kimlik bilgileri, şifreler ya da diğer şeyleri) kurtaramayacağı için tüm data kaybolacaktır.

Böyle bir protokolü hazırlama sorumluluğu veriye en yüksek seviyede erişim hakkı olan ve ortadan kaybolması tüm belgeleme inisiyatifini tehlikeye sokacak kişidedir. Bu kişi sorumlulukların, gerekli şifrelerin ve akreditasyonların devredilmesine imkân verecek özel bir güvenlik protokolü oluşturmalıdır.

Bu koşul, özellikle hassas şartlarda belgeleme faaliyeti yürütenlerle alakalıdır, ancak aynı zamanda faaliyetlerini uzaktan, güvenli sayılan bir ülkeden yürütenler için de geçerlidir.

45. Projenin devam edememesi ya da doğalında sonlanması durumunda verilerin nasıl arşivleneceği planlanmalıdır.

Projeler farklı nedenlerle son bulabilir: Çalışmanın devam ettiği çevrenin koşullarının kötüleşmesi ya da faaliyeti devam ettirmek için gereken fonun güvence altına alınmaması bu olasılıklardan bazıları olabilir. Projeler aynı zamanda doğalında da sonlanabilir. Bu, çatışma kayıplarını kayıt altına alma projeleri için de geçerlidir. Bu sebeple belgeleme faaliyetini yürütenler proje durduğunda veriye ne olacağını planlamalı ve buna karar vermelidir. Genel pratik verinin imha edilmesi ya da arşivlenmesidir.

Fakat pek çok belgeleme inisiyatifi, belirlenen bir zamanda gerçekleşen zararın resmini ortaya koyma işinin ötesine geçer ve topladıkları veriyi, uzun vadede yararlı olabileceği uzlaşma, anma ya da benzeri başka çabalar için kullanılacak şekilde sunar. Bu nedenle, belgeleme faaliyeti sonrası tüm veritabanını imha etmek nadiren görülen bir durumdur. Ancak, verilerin gereksiz olduğu ya da güvenlik riski doğurabilecek veriler olduğu durumlarda veritabanının bazı bölümlerini imha etmek gerekebilir. Sözelimi, matbu kayıtlar için bu durum geçerlidir; kâğıt belgeler, içlerindeki veri dijital ortama aktarılıp yedeklendikten sonra ortadan kaldırılmalıdır. Bu durum dijital veri için de geçerli olabilir, özellikle de güvenlik nedeniyle kaynakların tehlikeye girebileceği kitle kaynaklı çalışmalarda ya da belgeleme faaliyeti için çok önemli olmadığı durumlarda veri ortadan kaldırılabilir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma işinde genellikle tüm veritabanının ortadan kaldırılmadığını düşünürsek, bu faaliyeti yürütenler verilerini uygun bir şekilde saklamak için arşiv çözümlerini araştırmalıdır. Arşiv çözümleri, olabildiği ölçüde, belgeleme projesi başlamadan önce değerlendirilmeli ve hangi çözümün kullanılacağına karar verilmelidir. Toplanan veriyi korumak için belgeleme faaliyetini yürütenlerin verdikleri çabayla en azından aynı seviyede bir koruma çabasının, arşivlenen veriye de verileceğinden emin olunmalıdır. Zira arşivleme için veri genellikle başka bir kuruma verilir. Bunu akılda tutarak, belgeleme faaliyetini yürütenler ellerindeki her şeyi vermek zorunda olmadıklarını hesaba katmalıdırlar – örneğin, veri kaynaklarıyla ilgili bilgileri vermemenin daha güvenli olacağına karar verebilirler.

46. Belgeleme faaliyetini yürütenler topladıkları veriyi diğer paydaşlarla paylaşılırken veri güvenliği gereksinimlerini açıkça belirtmelidir.

Her ne kadar paylaşım konusu başka standartlar altında ayrıca ele alınacak olsa da (bkz. 6. Bölüm), verileri paylaşmaya karar verirken kayıpları kayıt altına alan herkesin dikkate alınması gereken özel bir veri güvenliği hususu vardır. Deneyimler de göstermiştir ki bazı

son kullanıcılar ya da hibe verenler kendileriyle paylaşılan veri için yeterince yüksek seviye bir güvenlik önemli uygulamamakta ve bu da kaynakları ve çalışanları riske atmaktadır. Bu nedenle belgeleme faaliyetini yürütenlerin, verilerini diğer kurumlarla, hatta hibe verenlerle ve diğer güvenilen aktörlerle paylaşırken gerekçelerini gözden geçirmeleri çok önemlidir.

Bu amaçla verinin güvenliği ve gizlilik seviyesi açısından işbirliği yapılan kurumlardan neler beklendiği yazılı olarak açıkça belirtilmelidir. Eğer işbirliği yapılan kurum bu konularda güvence veremiyorsa veriyi paylaşma kararı yeniden gözden geçirilmelidir.

47. Kayıt altına alma faaliyetinin veri koruma yasasından ve benzeri yasalardan nasıl etkileneceği değerlendirilmeli ve ona göre planlama yapılmalıdır.

Tüm belgeleme faaliyetleri belli yasalara bağlı olan bölgelerde yürütülür. Bu bağlamda belgeleme çalışmasını yürütecek olanların ilk yapması gereken kendi faaliyetinin, potansiyel olarak kapsamına gireceği yargı pratiklerini belirlemektir – bu, kurumun kayıtlı olduğu yerdeki yargı pratikleri olabilir, şiddetin izlendiği yerdeki (bu, kurumun faaliyet gösterdiği yerden farklı olabilir) yargı pratikleri olabilir, veritabanının saklanması dair yargı pratikleri vb. olabilir.

Yasanın, özellikle de veri güvenliği ve veri gizliliğiyle ilgili olanların, belgeleme faaliyetini her açıdan ne şekilde etkileyebileceğini belirlemek de önemlidir. Bu, verinin kendisini (veriye el konabilir), kurumu (kapatılması ihtimal dahilindedir) ya da kurumda çalışan kişileri (hapse girebilirler) etkileyebilir.

Yasanın kendisi gelişim gösterir, özellikle de veri gizliliği konusundaki yasalarda durum böyledir. Yasaların, genel anlamda faaliyetlerini, özel olarak da verilerini ve ona katkı yapan kişileri nasıl etkilediğini bilmek, aldıkları güvenlik önlemlerinin bu bağlamda uygun olup olmadığının farkında olmak ve bu konuyu takip etmek çatışma kayıplarını kayıt altına alan kurumların sorumluluğundadır.

48. Tüm potansiyel tehlikeleri belirlemek hiçbir zaman mümkün değildir. Bu nedenle veri güvenliği kırıldığında ve veriler tehlikeye girdiğinde ne yapılacağı planlanmak zorundadır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyetine başlamadan önce yapılan tüm planlamaya rağmen, teknolojik tehditlerin hızla gelişmesi ve faaliyetin yürütüldüğü siyasi ortamdaki değişimler nedeniyle bir saldırıyı her durumda önlemek mümkün olmayabilir.

Bu nedenle, veri güvenliği kırıldığında ve veriler tehlikeye girdiğinde uygulanacak belli tedbirlerin ve protokollerin devreye sokulması önemlidir. Beklenmedik olaylara yönelik planlama yapmak çok önemlidir. Bu, her ihtimale yönelik planlamalar yapıldığını göstermesi nedeniyle işbirliği yapılan kurumlarla güven ilişkisi kurmak için de kilit önemdedir.

Beklenmedik olaylara karşı plan yaparken, güvenliğin kırılmasından doğrudan etkilenecek olanlara haber verecek, onları kendi güvenliklerine karşı potansiyel riskler konusunda uyaracak bir yöntem de düşünülmelidir. Bu yöntemle, herhangi bir güvenlik kırılması durumundan etkilenecek tüm kaynak kişiler mümkün olduğunca bilgilendirilir. Bu bilgilendirmenin mümkün olmadığı durumlarda (belgeleme faaliyetini yürüten kişi bütün bu kişilerle tekrar iletişim kuramıyorsa) çalışanlar ve (verilerin karşılıklı paylaşıldığı) ortak kurumlar gibi, bundan doğrudan etkilenecek ulaşılabilir tüm paydaşlar haberdar edilmelidir. Bu planlar, sızma işlemini yapanın neden olacağı zararı sınırlandırmak için şifreler ve diğer kriptolamalar benzeri tüm teknolojik güvenlik araçlarını hızlıca sıfırlamak gibi hazırlıkları kapsmalıdır. Zararı verenin tek bir kişi olduğu durumlarda, bu kişinin belirlenmesi, işten çıkarılması ve gerekli görüldüğü durumda daha ileri (muhtemelen yasal) adımların atılması da bu planlama dahilinde olmalıdır.

Uygulama

49. Kullanılacak araçların veri güvenliğinin amaçlarına uygunluğu etraflıca değerlendirilmelidir.

Etraflı bir planlama ve değerlendirme sonrası faaliyete başlanabilir ve tasarlanan güvenlik sistemi uygulamaya konabilir. Planlama safhası halihazırda kullanılabilecek araçların bazı değerlendirmelerini içermelidir –bu, saklama ve arşiv seçenekleri için özellikle geçerlidir. Gündelik olarak kullanılan diğer araçlar –örneğin iletişim araçları ve diğer programlar- dikkatlice seçilmeli ve sürekli olarak güncellenmelidir. Donanım ve yazılım güncellemesi çok önemli görünmese de kapsamlı bir veri güvenlik sisteminin uygulanmasının ilk unsurudur.

5. Bölüm

Yayınlama ve Paylaşma

Giriş

Bu bölümde, kayıpları kayıt altına alan kişilerin çalışmaları boyunca topladıkları bilgiyi yayınlamak, yaygınlaştırmak ve paylaşmak için ilkeler geliştirirken kullanacakları standartlar sıralanıyor. Bu standartlar, belgeleme yapan kişilerin ve yayınladıkları içeriğin güvenilirliğini kanıtlamada onlara destek olmak ve ürettikleri verinin, şiddetten etkilenen halklara mümkün olan en geniş şekilde fayda sağlamak üzere kullanılmasına yardımcı olmak üzere oluşturulmuştur.

Verileri yayınlamanın en temel amaçlarından biri silahlı şiddet olaylarında ölen kişilerin tümünün herkese açık şekilde kaydını tutmak olmalıdır. Kayıt altına alma faaliyeti sonucunda elde edilen verileri yayınlamanın pek çok farklı amacı olsa da şiddet olaylarından etkilenmiş halklar her zaman dikkate alınmalıdır. Yürütülen faaliyetin asıl önemi, şiddetten etkilenen halklara toplanan bilgiyle ilgili geri bildirim yapma çabasıdır.

Çatışma kayıplarına ilişkin verinin STK'lar ve başkalarınınca yayınlanması, aynı zamanda devletleri, bu kayıt altına alma faaliyetini kendilerinin yürütmesine ve silahlı şiddet olaylarında yaşanan her kaybı düzgün bir şekilde tanımak konusunda cesaretlendirmek ve bunu yapmalarına vesile olmak için bir araç olarak da kullanılmalıdır. Every Casualty Kampanyası'nın da çatışma kayıplarını kayıt altına almanın yapılabilişliğini ve faydalarını göstererek ve devletlerin toplaması gereken bir veriyi kamuya sunarak gösterdiği gibi, bu aslında devletlerin sorumluluğudur. Çatışma kayıplarını kayıt altına almayı devletlerin yükümlülüğü haline getirme yönündeki küresel çaba, yürütülen belgeleme çalışmalarının etkin ve uyumlu bir şekilde yapılmasıyla ve özellikle de toplanan verinin devletlerden beklenen standartlara uygun bir şekilde yayılmasıyla desteklenebilir. Bu şekilde sivil topluma, kayıpları kayıt altına alma mekanizmalarının şeffaf olarak uygulanması yönünde savunuculuk yapabilecek araçlar da sağlanır.

Ulaşılan verilerin nasıl yayınlanacağıyla ilgili standartlar geliştirmenin bir diğer hedefi de bu verileri küresel ölçekte, birbirine uyumlu şekilde yayınlamanın sağlayacağı faydadır. Son kullanıcıların farklı ihtiyaçlarını karşılayacak yayınlama standartlarına bağlı kalmak, farklı amaçlar ve hedeflerle çalışan çok çeşitli aktörlerin topladığı verilerin etkin bir şekilde kullanılmasını kolaylaştırır. Bu kullanım, şiddetten en çok etkilenen gruplara en etkili ve yeterli insani yardımı sağlamak, ortak önlemlerin alınması, şiddetin farklı dinamiklerinin analizi ve çatışma biçimlerinin tanımlanması için küresel ölçekte yürütülen savunuculuk çabalarını desteklemek gibi farklı şekillerde olabilir.

Bu bölümün ilk kısmında yayın yapma politikaları belirlenirken izlenmesi gereken ilkeler özetleniyor.

İkinci kısımda veriler yayınlanırken ve şiddetten etkilenen halklar arasında yaygınlaştırılırken izlenmesi gereken standartlar anlatılıyor. Bu standartlar, kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin kendi politikalarını geliştirirken, yayın yapmaya yönelik olarak dikkate almaları gereken en önemli hususlara işaret ediyor.

Üçüncü kısımda, verinin, insan hakları ve insani yardım alanında çalışan diğer profesyonellerle nasıl etkin bir şekilde paylaşılacağına dair standartlar özetleniyor.

Bu standartlar verilerin, şiddetten etkilenen halklarla ilgili çalışmalar yürüten farklı aktörler arasında kolaylıkla paylaşılabilmesini sağlayacak şekilde veri sunma yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmeye yardımcı olacaktır.

1.Kısım – Çatışma kayıplarına dair verileri yayınlama ilkeleri

Aşağıda sıralanan ilkeler bu uygulama alanını en çok ilgilendiren ilkelere, o nedenle de daha ayrıntılı olarak ele alınacaklardır:

Yayımlanan verilerle ilgili şeffaf olunmalıdır.

Belgeleme faaliyetini yürüten kişiler, yayınladıkları bilgilere dair okuyucularına açıklama yapmalıdır. Yöntemlerinin şeffaf bir şekilde paylaşılmasıyla sunulacak bilgilere ek olarak, verilerin sunumu için seçilen kümelerin ve yayımlanan verilerde kullanılan kategorilerin seçilme nedenini açıklamalıdır. Belgeleme faaliyetini yürütenler güvenlik nedeniyle olabileceği gibi –kaynak kişilerin, çalışanların ya da diğer paydaşların yaşamını riske atacak herhangi bir paylaşım yapmamak için– toplanan verinin sağlayacağı faydayı artırmak –bazı analitik nedenlerle daha yüksek seviyede veri kümelemesi yapmak gerekmesi gibi sebeplerle de verilerin bir kısmının paylaşılmamasına karar verebilir. Yayınladıkları her bilginin (kullandıkları metodoloji dahil) sınırlarını paylaşmalıdırlar: Hangi verileri doğrulamadıklarını ve hatta toplayamadıklarını, kaynaklarının güvenilirliğine ve kodlandırılmış bilginin kredibilitésine (bkz. 2. Bölüm) nasıl karar verdiklerini ve verilerinin niteliğini etkilemiş olabileceğini düşündükleri herhangi bir faktörü paylaşmaları gerekir. Böylelikle, verilerin yanlış yorumlanma ve yanlış kullanıma riskini azaltacaklardır.

Yayınlama sonrasında veri düzeltmek için okuyucular tarafından yapılabilecek başvurular için uygun ve etkili mekanizmalar tanımlanmalıdır. Asıl hedef kitle olan şiddet eylemlerinden etkilenen halklar, yayımlanan verilerdeki hataları işaretleyerek düzeltebilecekleri uygun araçlar kendilerine sağlandığında veriyi fazlasıyla iyileştirme potansiyeli taşır. Çatışma kayıplarını kayıt altına alma faaliyeti yürüten herkes için verileri toplarken her kaybın içerildiğinden emin olmak zordur. Şiddetten etkilenen halklara, veriye erişebilecekleri ve veriyi anlayabilecekleri araçlar sağlansa bu kişiler yeni bilgiler sağlayabilir ve bu da verinin niteliğini artırmaya ve kapsamını genişletmeye katkı sunar.

Verilerin er ya da geç çalışmanın yürütüldüğü bağlamdaki şiddetten etkilenen halklara açılmasının sorumluluğu belgeleme faaliyetini yürütenlerdedir.

Belgeleme çalışmasını yürütenler başlangıçta amaçları doğrultusunda verileri farklı bir hedef kitle için yayınlamış olsalar da bu verilerin zaman içinde bu bilgiyle doğrudan ilişkili kişilere açılmasının yollarını aramalıdır –bu durum bazen “sahibine iade” süreci olarak da adlandırılır. Bu, verinin, şiddet olaylarından

etkilenen kişilere ulaşmasının yollarını bulmak anlamına gelir –bu, çalışmalarını uzaktan gerçekleştirenler için daha sonraki bir aşamada gerçekleştirilecek bir şey olabilir– ve aynı zamanda şiddetten etkilenen bölgeye insani müdahaleyi iyileştirmek için verinin insani yardım alanında çalışan diğer aktörlerle anlamlı şekilde paylaşılmasını da içerir.

Verilerin analizini yapıp yayınlamak için gereken kaynaklara sahip olmama ihtimalini değerlendirerek bunun önlemini almak da çok önemlidir. Bu durumda dahi veriyi yayınlama ve paylaşma sorumluluğu bakidir ve bu topluma faydalı olabilecek bilgiler uygulanabilirlik sorunları nedeniyle kamudan gizlenmemelidir. Bu nedenle, kayıt altına alma faaliyetini yürütenler ellerindeki verinin, yaptıkları işi tamamlayacak ve yayınlayacak başka bir kuruma devredilmesi için ne gibi yollar deneyebileceklerini planlamalıdır. Bu tarz durumlar için plan yapmak, toplanan verilerin şiddetten etkilenen halklara en çok fayda sağlayacak şekilde kullanılmasını garanti altına almayı sağlar. Tüzüklerinde silahlı şiddet olaylarında yaşanan tüm kayıplarla ilgili kamuya açıklama yapmak gibi bir amaç olmayan ancak yine de çatışma kayıplarının kamuoyu tarafından tanınması için çok önemli bilgiler toplayan (BM birimleri gibi) kurumlar için de bu türden değerlendirmeler önemlidir ve uygun durumda bu kurumların ellerindeki bilgiler açıklanmak üzere başka aktörlere iletilmelidir. Bu türden bilgilerin paylaşılması her zaman katı kuralları olan anlaşmalara bağlı olmalıdır ki belgeleme faaliyetini yürütenler verileri ve verilerinin yaratacağı etki üzerindeki kontrollerini kaybetmesinler (ayrıca bkz. 57. standart).

2. Kısım – Verinin yayınlaması ve yaygınlaştırılması standartları

50. Yayınlamaya dair kararlar alınırken verilerin faydalı olabileceği çeşitli alanlar dikkate alınmalıdır.

Çatışma kayıplarına dair veriler insani yardım ya da politika geliştirme gibi pek çok farklı kurumsal faaliyeti desteklemeye yardımcı olabilir. Ancak kayıplara dair verilerin her şeyden öte bir kamusal yararı olabilir ve belgeleme faaliyetini yürütenler verilerinin kamu yararına nasıl hizmet edebileceği üzerine düşünmeli ve bunu değerlendirmelidir.

Bu yönde bir değerlendirme verilerin paylaşılma sıklığı, hangi formda (arama yapılabilir veritabanı, raporlar, haritalar vb.) paylaşılacağı, verilerin nasıl kümeleneceği gibi kararları da belirler. Burada anlatılan standartlar bu türden sorulara kesin cevaplar vermez. Topladığı verinin etkisini ve ne gibi farklı amaçlar için kullanılabileceğini değerlendirmesi gereken her zaman belgeleme işini yapan kişi ya da kurumlar olacaktır.

51. Verilerin yayınlama sebeplerinin yanı sıra belli verilerin yayınlanmama sebepleri de belirlenmelidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alanlar yayın politikalarını tasarlarken sadece neyi

yayınlayacakları sorusunu değerlendirip bu konuyu ele almamalı, aynı zamanda toplamış oldukları verilerden bazılarını yayınlamama gerekçeleri üzerine de düşünmelidir.

Zarar vermeme ilkesi, yayınlanacak veriyle ilişkili olarak risk ve tehdit değerlendirmesi yapılmasını gerektirir. Bu şekilde, şiddetten etkilenmiş gruplar –ve özellikle de kadınlar ve çocuklar gibi hassas gruplar için– ya da kayıt altına alma işini yürütenlerin kendi çalışmaları ve çalışanları için oluşabilecek sakıncalı sonuçların engellenmesi sağlanır.

Örneğin, din ya da etnik aidiyete ilişkin hassas veriler toplanabilir ancak çatışma sırasında gerilimi yükseltebileceği ve kişileri tehlikeye atabileceği düşünülerek bu veriler bu koşullar altında paylaşılmayabilir. Yine de, bu tür bir bilgi, çatışma sonrası hakikat ve uzlaşma çabaları için faydalı ve aslında gerekli olabilir. Her durumda, kayıt altına alınan tüm veriler ve bu verilerin beraberinde getirdiği riskler ile ne şekilde kullanılacakları (ya da kullanılmayacakları), veri toplama anında kaynak kişiyle açıkça paylaşılmalı ve nihai veriler herhangi bir zamanda yayınlanacaksa mutlaka kendisinin bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır (bkz. 30, 31, 33. standartlar).

52. Yayınlanan bilgi olayın tamamen teyit edilmesini sağlayacak doğrulama seviyesine ulaşmadığında/ulaşmıyorsa buna dair uyarı yayınlanmak zorundadır.

Belgeleme faaliyetini yürütenler –bunu yapmak herhangi bir tehlike yaratmıyorsa– kayıt altına aldıkları her olayı, bu olayların dayandığı bilgiler teyit edilemese de yayınlama kararı alabilirler. Bazı durumlarda çelişkili olay anlatımları ya da eksik bilgiler nedeniyle bir vakaya ilişkin hakikatleri belirlemek son derece güç olabilir. Bu da bu alanda faaliyet yürüten kişileri, verileri doğrulamak için çok uzun bir süre beklemek yerine bir olayla ilgili o anda bilinenleri yayınlamak yönünde karar vermeye sevk edebilir. Bu gibi durumlarda, genellikle sağlanan doğrulama seviyesine uymadığını göstermek üzere olayları/kişileri işaretlemek önemlidir. Böylece kullanıcılar bu gibi verilere nasıl yaklaşacaklarını bilirler. Bu durum, çelişen bilgileri çözemedikleri durumda sayı aralığı veren kurumların kullandıkları bir yöntemdir ve bu şekilde son kullanıcılara örneğin bir olaydaki minimum ve maksimum kayıp sayısı tahminlerini verirler. Uygulayıcıların, verilerini yayınlamayı seçtikleri farklı mecralarda –bu internet sitesi olabilir, raporlar, yayınlar vb. olabilir– kullandıkları metodolojinin önemli unsurlarını paylaşmaları, verilerinin kullanımını etkileyecek olması nedeniyle, son derece önemlidir.

53. Belirlenen hedeflere uygun olarak verilerin hangi seviyede kümeleme yapılarak yayınlanacağına karar verilmelidir, ancak bu, tüm çatışma kayıplarının teşhis edilmesi nihai hedefi dikkate alınarak yapılmalıdır.

Çatışma kayıplarını kayıt altına almanın nihai hedefi tek tek tüm kayıpların bireysel olarak teşhis edilmesi ve kamusal alanda tanınmaları olsa da burada tanımlanan standartlar verilerin yayınlanması gereken net bir veri kümeleme seviyesi belirtmez. Kayıt altına alma çalışmasına çok çeşitli sebeplerle ve çok farklı hedeflere ulaşmak üzere başlanır. Bütün bu farklı hedeflere en iyi şekilde hizmet edecek tek bir kümeleme seviyesi önerilemez. Stratejik nedenlerle (bir olay ya da kişi bazlı veri gibi) tamamen bölümlere ayrılmış verinin yayınlanması her zaman tercih edilmeyebilir. Örneğin kayıt altına alan

kişinin topladığı veri öncelikle savunuculuk hedefi için kullanılacaksa, verinin, tek olayları değil, çatışmadan kaynaklanan zarar örüntülerine dikkat çekmek üzere eğilimleri gösterecek şekilde yayınlandığı durumda daha etkili olacağına ve daha fazla sonuç getireceğine karar verilebilir. Bununla beraber, anma girişimlerine olanak sağlamak için toplanan verinin mümkün olan en üst seviyede ayrıştırma yapılarak yayınlanması gerekir ki her çatışma kaybının tanınması ve saygıyla anılması hedefine ulaşmak mümkün olsun.

Verilerin hangi seviyede kümelenmesinin [ya da ayrıştırılmasının] o özel yayının hedef ve amacı açısından uygun olacağına karar verilmeli, bunu yaparken de 4. Bölüm'de belirtilen güvenlik standartlarına dikkat edilmelidir.

Eğer toplanmışsa, basmamaya karar verildiği durumda dahi ayrıştırılan verinin korunması önerilir. Bu, ileride yeni bir bilgi ortaya çıktığında doğrulama yapmak, uygun bağımsız kurumlarla paylaşarak ya da gelecekte bir noktada kurumun hedefleri veya stratejisi değiştiğinde yayınlamak imkanını verir.

54. Verileri kamuya açmak için en etkili yöntemler değerlendirilmeli ve belirlenmelidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alan kişilerin, topladıkları veriyi yayınlama ve bunu olaydan etkilenen gruplar için erişilebilir kılma sorumluluğu, bunu yaparken çalışmanın yürütüldüğü bağlama en uygun yolu değerlendirme zorunluluğunu da beraberinde getirir.

Bu değerlendirmenin, planlanan yayının öznelinin de dahil olduğu bir şekilde yapılması tercih edilir. Mağdurların örgütlerine ya da şiddetten etkilenen gruplarla ilişki halindeki sivil toplum kuruluşlarına danışmak faydalı olabilir. Mümkün olduğu durumda, beklentilerini belirlemek için bu gruplarla doğrudan iletişime geçmek faydalı olur.

Verinin kamuyla paylaşılmasında kullanılacak teknik araçların ulaşılabilirliğini dikkate almak da önemlidir. Bir internet sitesi kurarak toplanan veriyi bu şekilde paylaşmak, genellikle ulusal ve uluslararası alanda farklı hedef kitlelere ulaşmak açısından faydalı bir pratik olmakla birlikte bu yol pek çok durumda şiddetten etkilenen çeşitli gruplara etkin şekilde ulaşmak için ihtiyaç duyulan tek çözüm olmayacaktır. Altyapının zayıf olduğu ya da pek çok kişinin internete bağlanabilen aletlere erişiminin olmadığı belli bölgelerde internete bağlanmak bir mesele olabilir. Diğer yandan, bazı çatışma ortamlarında akıllı telefonların yaygın bir şekilde kullanılması nedeniyle internet erişimi yüksek düzeyde olabilir ve çevrimiçi platformlar nüfusun büyük bir kısmına ulaşmak için en güvenilir yol olabilir. Bağlantının kötü olduğu yerlerde, matbaa baskısı yapmak ve bu yazılı kopyaları dağıtacak bir yol bulmak gibi ya da cep telefonu üzerinden iletişim kanalı kurmak (bu sadece akıllı telefonlarla değil herhangi bir cep telefonuyla yapılabilir) ya da radyoyu kullanmak gibi alternatifler düşünülmelidir. Son seçenek, hedef kitle içinde okur yazar olmayanların oranı çok yüksekse özellikle faydalı olabilecek bir yöntemdir.

55. Faaliyetin yürütüldüğü bölgenin yerel dilinde yayın yapmak için çaba harcanmalıdır.

Hedef kitle ve şiddetten etkilenen kitleyle iletişim ihtiyacı akılda tutularak hangi dilin ya da dillerin en az sorunlu ve en ulaşılabilir olduğu değerlendirildikten sonra bu tercih yapılmalıdır.

En ulaşılabilir dil çoğu durumda çatışma kayıplarının kayıt altına alındığı bölgenin ya da ülkenin ana dili ya da dilleri olacaktır. Öncelikli olarak İngilizce ya da Fransızca dilinde yayın yapma kararı vermek hedef kitlede yer alan gruba dışarıdan bir gündem empoze etmenin göstergesi olabilir ve bu da hiç faydalı olmaz. Diğer taraftan, dil seçimini –ve bunun kapsayıcılık açısından sonuçlarını– düşünürken politik etkilerin de dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekir ve bu durum “uluslararası” bir dilin seçiminin daha faydalı olacağı kararını verdirebilir.

İngilizce dilinde yayın yapmak bu alanda çalışan herkesçe değerlendirilmelidir. Her ne kadar İngilizcenin (anadilin o olduğu yerler dışındaki yerlerde) birincil yayın dili olması özellikle önerilmese de bu dilde yayın yapmak başka hedefleri destekleyebilir. Örneğin uluslararası alanda dikkat çekmek ya da uluslararası alanda bir tür savunuculuk faaliyeti yürütmek hedefler arasındaysa verinin (uluslararası alanda konuşulan bir dil olarak) İngilizce dilinde basılması gerekli olacaktır.

Verinin kapsamlı bir biçimde hem anadilde hem de İngilizce basılması kaynak gerektiren bir şeydir ve bu nedenle pek çokları tarafından tercih edilmez. Ancak, verinin paylaşılmasını kolaylaştıracağı ve yapılan işle ilgilenen uluslararası çevrelerin sorularına cevap verme imkânı sağlayacağı için verilerin kayıt altına alındığı sistemin (örneğin veritabanında ya da tablolarda kullanılan kategorilerin) İngilizceye çevrilmesi düşünülmelidir.

56. Hedef kitlenin verilerden haberdar olmasını ve bu verileri kullanmasını sağlamak için yaygınlaştırma faaliyetleri düzenlemek düşünülmelidir.

Şiddetten etkilenen gruplar dahil hedef kitlede yer alan kişilere etkin bir şekilde ulaşabilmek için yayın yapmanın ötesinde birtakım yaygınlaştırma faaliyetleri düzenlemek zorunda kalınması çok olasıdır. Bu faaliyetler medya aracılığıyla ya da şiddetten etkilenen gruplara ulaşmak için mağdur örgütleriyle birlikte çalışmak yoluyla yapılabilir. Bu faaliyetler sadece hedef kitlenin verilerinden haberdar olmasını ve onları kullanmasını garanti altına almakla kalmaz, aynı zamanda hedef kitlenin, veriye ve veriyi onlar için daha faydalı hale getirme yöntemlerine yönelik geribildirim yapabilmesinin bağlama uygun mekanizmalarını oluşturmayı da sağlar.

Yaygınlaştırma faaliyetleri masraflı olabilir ve kısıtlı kaynaklar yaygınlaştırmayı etkin bir şekilde yapabilmeyi önünde engel olabilir. Ancak, hemen uygulanamayacak dahi olsa yaygınlaştırma stratejileri geliştirmek üzerine düşünülmesi önerilir. Bu stratejilerin geliştirilmesi, çatışma kayıplarını kayıt altına alanların yürüttükleri bu faaliyetle neyi başarmayı umduklarını ve aslında neyi başarabileceklerini netleştirmesine yarar. Ayrıca, bu faaliyetleri uygulama fırsatı daha sonraki bir aşamada (örneğin kurumun bütçesinde bir artış olduğunda) ortaya çıkabilir ve o zaman değerlendirilebilir.

3. Kısım – Verinin diğer profesyonellerle paylaşılmasını belirleyen standartlar

57. Verilere dair detayların hangi düzeyde diğer aktörlerle paylaşılacağı, veri kaynağından alınan onaya, paydaşlara yönelik riskleri azaltma kriterlerine ve kayıt altına alma faaliyetini yürütenlerin hedefleriyle uyumuna bağlı olarak tekil düzeyde belirlenir.

Veri kümelerinin hangi düzeye ulaştığında diğer aktörlerle paylaşılacağını, yürütülen faaliyetin bağlamı ve hedefleri belirler ve çatışma kayıplarını kayıt altına alanların tümüne ve onların birlikte çalıştığı kişi ve kurumların hepsine uyacak tek bir veri kümeleme seviyesi yoktur.

Örneğin, veriyi paylaşmanın amacı, daha ileri düzeyde doğrulama ve veriyi güçlendirmek ise, ortak kurumun kullandığı kümeleme seviyesi esas alınarak paylaşım yapılır –bu ayrıştırma seviyesinin yüksek olacağı anlamına gelebilir. Ancak, bu seviyede bir ayrıştırma ile veri paylaşmak tüm durumlar ve bu alanda faaliyet gösteren tüm kişiler açısından arzu edilir olmayabilir ya da makul bulunmayabilir. Verinin ne şekilde paylaşılacağı açıkça ve tam olarak belirlenmelidir ki kötüye kullanımın önüne geçilsin.

Veri kümeleme seviyesinde verilen bütün kararların, kayıt altına alma faaliyetini gerçekleştiren ile diğer profesyonel aktör arasında paylaşılacak olan kategorilerin ve detayların her zaman veri paylaşım anlaşmasına yazılması önerilir. Bu anlaşma verinin kullanımı konusunda iki tarafı da anlaştıkları çerçeveye uymaya zorlayacaktır.

58. Aynı işin tekrar yapılmasını önlemek için verilerin –57. standarda uygun olarak– mümkün olan en geniş şekilde paylaşılması hedeflenmelidir.

Halihazırda başka bir kurum tarafından toplanmış olan veriyi elde etmek için çok fazla enerjinin boşa harcanması yaygın bir durumdur. Bu sadece kaynakların boşa harcanması anlamına gelmez; aynı zamanda görüşülen kişilerin görüşmelerden yorgun düşmesine de sebep olur. Görüşmelerden yorgun düşmeleri hem verinin bozulmasına sebep olur hem de bu kişiler arasında kurumlara dair giderek artan oranda hoşnutsuzluk yaratır, pek çok farklı kurumu yararsız ve güvenilmez görmelerine sebep olabilir. Bu durum aynı zamanda hikayelerini tekrar tekrar anlatmaya zorlanmaları nedeniyle tanıkların tekrar travmatize olma risklerini artırır.

Toplanan bilgi insani yardım alanında çalışan kişiler ya da diğer profesyonel aktörler için çok faydalı olabilir ve bilgi mümkün olduğunca onlarla paylaşılmalıdır. Bu durum, görüşülen kişilerin, ihtiyaçlarına karşılık verebilecek kurumlara yönlendirilebilmesi için bir tür haritalama yapma ihtiyacına bağlanır (bkz. 4. Bölüm 34. standart). Başka kurumlarla ortaklıklar geliştirilerek onların ellerindeki bilgilerin de çatışma kayıplarını kayıt altına alma çalışması yapanlarla paylaşılması, benzer çabaların şiddetten etkilenen grupların zararına olacak şekilde tekrarlanmasını önlemek açısından önemlidir.

Seçili Terminoloji

Silahlı şiddet: Bu standartların amacına uygun olarak silahlı şiddet tanımı Cenevre Sözleşmesi'ne dayandırılmıştır. Sözleşmedeki tanım şöyle: "Bir kişi, grup, topluluk ya da devlete karşı silah ya da patlayıcılar aracılığıyla (bu araçları gerçekten kullanarak ya da kullanmakla tehdit ederek) gerçekleştirilen, insan merkezli güvenliği ve/veya sürdürülebilir gelişmeyi baltalayan kasıtlı güç kullanımı." (Cenevre Deklarasyonu Sekreteryası, 2008, Silahlı Şiddet Olaylarının Küresel Yükü) – bu tanım BM Genel Sekreterliği'nin silahlı şiddet tanımını temel alıyor ancak BM tanımındaki kendi kendine zarar veren şiddeti dışarıda bırakıyor. BM'nin silahlı şiddet tanımı şöyle: "Bir topluluğun, ülkenin ya da bölgenin güvenliğini, gelişimine yönelik başarılarını ve beklentilerini baltalayan; bir ya da daha fazla kişinin kaybı, zarar görmesi, ölümü ve/veya psiko-sosyal açıdan incinmesiyle sonuçlanan; kendi kendine, başka bir kişiye, gruba, topluluğa ya da devlete karşı, silah kullanma ya da silahla tehdit etme suretiyle, kasıtlı fiziksel güç kullanımı." (BM Genel Sekreterliği, 2009, Silahlı Şiddetin Azaltılması ve Önlenmesi Yoluyla Gelişmenin Desteklenmesi, A/64/228).

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma: Silahlı şiddet olaylarından kaynaklanan ve bu olayların doğrudan sonucu olarak gerçekleşen ölümlerle ilgili kişi ya da olay bazlı bilgileri sistematik ve sürekli olarak belgeleme ve kayıt altına alma sürecidir.

Çatışma kayıplarını kayıt altına alma işini gerçekleştirenler / Çatışma kayıplarını kayıt altına alanlar: Yürüttükleri çalışmalarının tamamında ya da bir bölümünde çatışma kayıplarını kayıt altına alma işini üstlenen kurum, kişi ya da gruplar olarak tanımlanır.

Delil zinciri: Delilin ya da bir belgenin bulunduğu yere dair bilgilerin sıralamasıdır.

Kitlesel fonlama: Genellikle internet aracılığıyla, çok sayıda kişiden küçük tutarlar toplamak suretiyle gerçekleştirilen bir fonlama pratiğidir.

Kitle kaynaklı çalışma: Kişilerin tanık oldukları ya da mağduru oldukları olayları rapor etmesine imkan verir. Bu raporlama e-mail ya da farklı hücresel şebekeler ya da internet tabanlı platformlar üzerinden metin, fotoğraf ya da video paylaşmak yoluyla olabilir.

Çalışan: Bu standartlar özelinde, "çalışan" statüsü, çatışma kayıplarıyla ilgili bilgileri kayıt altına alma işini yapanlara gönüllü olarak bilgi veren kişileri –özellikle de kitle kaynaklı çalışmanın yapıldığı durumda– kapsamıyor. "Çalışan", ücretli çalışanlar, gönüllüler, danışmanlar ve benzerlerini kapsayacak şekilde, bir kurum adına ve o kurumun usulen atamasıyla kayıt altına alma faaliyetini yürüten kişileri tanımlıyor.

Yazılım kontrol programı: Veritabanındaki değişiklikleri ve bu değişiklikleri kimin girdiğini takip etmeyi sağlayan yazılım kontrol programı.

Every Casualty Worldwide
86-90 Paul Street
Londra
EC2A 4NE

info@everycasualty.org
www.everycasualty.org
[@everycasualty](https://twitter.com/everycasualty)

Kurum No. 9082055
Kayıtlı Dernek No. 1166974

*every***casualty**

promptly recorded, correctly identified, publicly acknowledged.